

Szűsz Szilvia
**NAGY-BRITANNIA BIZTONSÁG-
ÉS VÉDELEMPOLITIKÁJA**

ÁROP – 2.2.21 Tudásalapú közszolgálati előmenetel

Szűsz Szilvia

**NAGY-BRITANNIA
BIZTONSÁG- ÉS
VÉDELEMPOLITIKÁJA**

Nemzeti Köszolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar
Budapest, 2014

Nemzeti Közszołgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

Szerző:

© Szűsz Szilvia, 2014

Kiadja:

© Nemzeti Közszołgálati Egyetem, 2014

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolóshoz, sokszorosításhoz, illetve más adatfeldolgozó rendszerben való tároláshoz és rögzítéshez a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulása szükséges.

Olvasószerkesztés, tördelés: Nemzeti Közszołgálati és Tankönyv Kiadó Zrt.

ISBN 978-615-5305-75-7

TARTALOMJEGYZÉK

1. FEJEZET

Az Egyesült Királyság stratégiai kultúrája.....	7
Bevezetés	7
Módszertan.....	8
A koszovói intervenció	13
Az Enduring Freedom hadművelet.....	15
Az iraki háború	17
Légi offenzíva Líbia ellen.....	20
A meg nem valósult szíriai beavatkozás.....	21
Konklúzió.....	22
Felhasznált irodalom	24

2. FEJEZET

Brit haderőreform 2010–2014	27
Bevezetés	27
A 2010. évi Stratégiai Védelmi és Biztonsági Felülvizsgálat	28
Az „Army 2020” koncepció.....	32
A brit haderőreform során végrehajtott haditechnikai fejlesztések.....	36
Konklúzió.....	38
Felhasznált irodalom	40

3. FEJEZET

Az Egyesült Királyság szerepe a nemzetközi békefenntartásban	43
Bevezetés	43
Módszertan	44
Az Egyesült Királyság szerepvállalása az ENSZ békefenntartási és válságkezelési tevékenységében.....	53
MINUSMA Mali.....	54
MONUSCO Congo.....	55
UNMISS South Sudan	56
UNFICYP Cyprus	57
Az Egyesült Királyság szerepe az Európai Unió békefenntartó és válságkezelő műveleteiben	59
Az Egyesült Királyság és az EUFOR Althea művelet.....	60
EUTM Mali	62
EULEX Kosovo	63
Az Egyesült Királyság szerepe a NATO válságreakáló műveleteiben	66

Az Egyesült Királyság és az ISAF	67
Az Egyesült Királyság a KFOR misszióban	69
Konklúzió	71
Felhasznált irodalom.....	72

1. FEJEZET

Az Egyesült Királyság stratégiai kultúrája

Bevezetés

A nemzetközi kapcsolatok elméletének és a külpolitika-elemzésnek egyik alapvető eleme annak vizsgálata, hogy az egyes államok milyen stratégiai kultúrára építve határozzák meg saját külpolitikai orientációjukat, más államokhoz való viszonyukat, az interakciókban használt eszközrendszerüket, illetve milyen értékek mentén pozicionálják saját magukat a nemzetközi rendszerben.

Sok tényező játszik szerepet egy-egy állam stratégiai kultúrájának kialakulásában és felépítésében. Az államok külpolitikai viselkedésének mozgatórugói között jelen vannak azok a hosszú és rövid távú nemzetközi stratégiai célok, amelyek az adott állam érdekei mentén fejlődnek ki, és amelyek aztán stratégiai dokumentumokba, doktrínákba ágyazva fogalmazódnak meg. Az állam stratégiai kultúrájának állandó elemei alkotják a hosszú távú stratégiai célok, vagyis az úgynevezett „nagy stratégia” gerincét, míg a változó tényezők a rövid távú célok meghatározói. Az állandó elemek ugyan dominálnak egy állam külpolitikai döntéshozatalában, előfordulhatnak azonban olyan helyzetek, amikor a politikai elit rákényszerül, hogy ezektől eltérő tényezők által vezérelve hozzon döntéseket.¹

A stratégiai kultúra fogalmának meghatározása és az államok stratégiai kultúrájának vizsgálata, mint kutatási téma nem új keletű, ám az mégiscsak elmondható, hogy a fogalom használata reneszánszát éli az utóbbi években, vagyis ez az értelmezési séma továbbra is releváns. Másrészt érdemes megemlíteni, hogy ugyan az angolszász és a nemzetközi szakirodalom behatóan foglalkozott már a stratégiai kultúra fogalmi meghatározásával és a külpolitikai döntéshozatalban játszott jelentős szerepével, Magyarországon azonban meglehetősen rövid azon munkák listája, amelyek az említett kérdéssel foglalkoznak. Ezen okokból kifolyólag a szerző igen aktuális és releváns kérdésnek tartja ennek elemzését.

Jelen tanulmány célja, hogy feltárja egy, az európai és transzatlanti rendszerben meghatározó szerepet betöltő állam, az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájának legfontosabb elemeit és bemutassa ezen tényezők Nagy-Britannia külpolitikájára, illetve a haderő alkalmazásának mechanizmusára gyakorolt hatásait. Az elmúlt öt év a poszt-hidegháborús Európa nemzeti stratégiáinak és védelempolitikáinak gyökeres átalakulását eredményezte. Nagy-Britannia – a legtöbb európai országhoz hasonlóan – a pénzügyi-gazdasági válság hatására kénytelen volt új súlypontokat meghatározni védelempolitikájában és az azt alátámasztó védelmi tervezésben, haderő-fejlesztési koncepciókban és

¹ O'REILLY, K. P.: *A Rouge Doctrine? The Role of Strategic Culture on US Foreign Policy Behavior*. Foreign Policy Analysis, 9. 1. Jan. 2013. 57-77.

a katonai erő alkalmazásához fűződő nézetekben. A dolgozat sejtése szerint azonban az egyes fontos fordulópontok és a 2008-as világgazdasági válság ellenére a brit stratégiai kultúra meglehetősen kontinuitást mutat az elmúlt tizenöt évben. A dolgozat tehát e hipotézis alapján kívánja értelmezni és definiálni a brit stratégiai kultúra leglényegesebb elemeit, különös hangsúlyt helyezve az intervencionizmus kérdésre.

A tanulmány az 1999 és 2013 közötti időszak legfontosabb nemzetközi eseményeit áttekintve kívánja megragadni a brit stratégiai kultúra lényegi elemeit. Így tehát az 1999-es koszovói beavatkozás, a 2001-es afganisztáni intervenció, a 2003-as iraki háború, a 2011-ben Líbia ellen indított támadás, illetve a 2013-ban végül be nem következett szíriai intervenció esettanulmányait vizsgálva kíván általánosító következtetéseket megfogalmazni a kérdés kapcsán.

A tanulmány szerkezete a következő fejezeti felosztást követi: egy rövidebb módszertani áttekintést követően a szerző felvonultat néhány, a stratégiai kultúra fogalmát meghatározó definíciót. A fogalmi keretek tisztázását követően a stratégiai kultúra lencséjén keresztül elemzi a fent említett öt esettanulmányt; a konklúzióban pedig összefoglalja a brit stratégiai kultúra lényegét és röviden betekintést nyújt abba, hogy vajon ez a felfogás összhangban van-e az Egyesült Királyság jelenlegi nemzetközi pozíciójával, illetve gazdasági-pénzügyi lehetőségeivel.

Módszertan

A tanulmány a stratégiai kultúra fogalmának meghatározását, majd az említett öt nemzetközi intervenció részletesebb elemzését követően kíván következtetéseket levonni arra vonatkozóan, hogy az Egyesült Királyság stratégiai kultúrája (illetve annak esetleges változása) hogyan hatott a brit külpolitikai döntéshozatalra az elmúlt mintegy másfél évtizedben. A szerző ezzel együtt azt reméli, hogy a levont következtetések alapján kirajzolódnak a brit stratégiai kultúra alapvonalai.

A tanulmány – amint azt a bevezetőben már említettük – az 1999 és 2013 közötti időszakot veszi górcső alá. Felmerülhet a kérdés, hogy amennyiben a szerző nemzetközi katonai beavatkozásokkal kapcsolatos ok-okozati összefüggéseket vizsgál, akkor elemzését vajon miért nem az 1991-es öbölháborúban vállalt brit szerepvállalás vizsgálatával kezdi? A válasz az, hogy nem annyira az öbölháború, hanem inkább az 1999-es koszovói beavatkozás Nagy-Britannia első igazán jelentős intervenció-s szerepvállalása, hiszen az előbbi esetben még létezett a Szovjetunió. A koszovói válság továbbá az első olyan, Európa perifériáján végrehajtott intervenció, amely egyrészt próbára tette az akkor még „gyerekcipőben járó” európai külpolitikát, másrészt olyan közös fellépésről volt szó, amelyben az Egyesült Királyságnak kulcsszerep jutott, különösen ami az akkori miniszterelnök, Tony Blair személyes elköteleződését illeti.²

² MIROW, Wilhelm: *Strategic Culture Matters*. LIT Verlag Dr. W. Hopf, Berlin, 2009.

A vizsgált intervallum a 2013-as évvel záródik. Ezt pedig a szerző azzal indokolja, hogy a 2013 nyara folyamán Szíriában lezajlott események felvetették egy, a Bassár el-Aszad által vezetett rezsim elleni nemzetközi intervenció lehetőségét, amely beavatkozást aztán a brit parlament 2013. augusztus 29-én egyértelműen elutasította. Az elmaradt szíriai beavatkozás háttérének vizsgálata igen releváns kérdésnek tűnik az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájának elemzése szempontjából, hiszen a jelenlegi miniszterelnök, David Cameron igen hasonló érveket fogalmazott meg a támadás megindítása mellett,³ mint amelyek annak idején Tony Blair parlamenti beszédeiben is elhangzottak az iraki invázió támogatásával kapcsolatban.⁴ A szerző meglátása szerint tehát kell, hogy legyen egy értékrendbeli, stratégiai kulturális kontextusban értelmezett kontinuitás, amely magyarázza, hogy a konzervatív párti David Cameron 2013-ban miért indokolta nagyon hasonló érvekkel a szíriai beavatkozás szükségességét, mint a munkáspárti, „New Left”-tel azonosított Tony Blair⁵ az iraki intervenciót 2002–2003-ban.

A stratégiai kultúra definiálásának korai szakasza a hidegháború idejére tehető, de a megközelítés gyakorlatilag folyamatosan reneszánszát éli az 1990-es évek óta. Bár jelen tanulmány a kétpólusú világ megszűnése utáni időszak részletesebb elemzésére szorítkozik, a szerző szükségesnek tartja egy, a stratégiai kultúráról való elmélkedés úttörőjének számító szakértő, Jack L. Snyder 1977-ben publikált tanulmányában foglaltak bemutatását is. A tanulmányban ezt követően idézett definíciók pedig már a Szovjetunió szétesésétől számított két évtizedből származnak.

Snyder a szovjet stratégiai kultúrát elemző tanulmányában a következőt írja a stratégiai kultúra fogalmáról: *„A stratégiai kultúra nem más, mint azon eszmék, feltételhez kötött érzelmi alapú válaszok, és megszokott viselkedési sémák összessége, amelyet a nemzeti stratégiai közösség tagjai utasítások végrehajtása vagy imitáció során sajátítanak el, és amelynek nukleáris stratégiai vonatkozásai kapcsán konszenzus uralkodik közöttük.”*⁶ A szerző – többek között – azért tartja kiemelendőnek a Snyder által felvázolt fogalmi meghatározást, mert az jól érzékelteti, hogy a hidegháborúban szembenálló két katonai tömb egymáshoz való viszonyulása és nukleáris kapacitásaik milyen jelentős mértékben határozták meg egy-egy szereplő stratégiai kultúráját. A kelet-nyugati szembenállás predesztinálta azt a jelenséget, miszerint az Egyesült Államok által irányított nyugati tömb tagországainak ugyanazt a stratégiai kultúrát kellett képviselniük, mint ahogyan a Szovjetunió tagországai is Moszkva vezetésével alakították ki külpolitikai és stratégiai döntéshozatali mechanizmusukat, identitásukat és így stratégiai kultúrájukat. Másrészt Snyder 1970-es évekbeli definíciójából kitűnik, hogy a kétpólusú rendszer szereplőinek

³ Syria Intervention Vote UK Parliament, 29 Aug 2013., Cameron, Miliband, Straw, Rifkind, <http://www.youtube.com/watch?v=uovsENPe25o>, 2014.02.12.

⁴ The Iraq War: Tony Blair's Speech 10 Years Later. <http://www.youtube.com/watch?v=Pg9aEV9bcxs>, 2014.02.12.

⁵ APPLEBAUM, Anne: *Tony Blair and the New Left*. Foreign Affairs, March/April 1997. <http://www.foreignaffairs.com/articles/52863/anne-applebaum/tony-blair-and-the-new-left>, 2014.02.12.

⁶ SNYDER, Jack L.: *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*. The Rand Corporation, 1977 <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2005/R2154.pdf>, 2013.12.20.

nukleáris politikája akkora jelentőséggel bírt a nemzetközi kapcsolatok vizsgálatában, hogy a stratégiai kultúra fogalmi kereteit is alapjaiban meghatározta. Ezzel ellentétben a tanulmány által tárgyalt következő, multipoláris világrend kialakulása utáni definíciók már jól láthatóan nem tulajdonítanak ekkora jelentőséget az atomfegyverek jelenlétének. A stratégiai kultúra fogalma némileg átalakul, a szakértők nem szerepeltetik alappilléreként a nukleáris erőt annak meghatározásában.

A stratégiai kultúrát definiáló értekezések száma tehát az 1990-es évek közepére növekvő tendenciát mutat. A nemzetközi kapcsolatok elméletét kutató legjelesebb szakértők többféle megközelítésben értelmezik és értékelik az államok stratégiai kultúrájának meghatározó elemeit. Így tehát jelen tanulmány terjedelmi keretei arra kényszerítik a szerzőt, hogy a terjedelmes szakirodalom közül kiemeljen néhány, a stratégiai kultúra fogalmát legárnyaltabb módon meghatározó elemzést a hidegháborút követő időszakból. Az 1990-es évek közepén két nagyon jelentős – alapvetően a stratégiai gondolkodást elemző – teoretikus munkája is napvilágot látott a stratégiai kultúra definiálása kapcsán. 1995-ben Alaister Iain Johnston „*Thinking about Strategic Culture*” című tanulmányában három különböző generációra osztja a stratégiai kultúráról gondolkodó elméleti szakemberek körét:

1. Johnston értelmezésében az első generáció az az 1980-as évek elején megjelenő szakértői csoport, akik elméleti értekezéseikben arra próbálnak választ találni, hogy a kétpólusú világszisztem szembenálló felei, az Egyesült Államok és a Szovjetunió miért gondolkodnak másképp a nukleáris stratégia kérdéseiről. Johnston véleménye, hogy az eltérések az olyan makrokörnyezeti változók különbözőségeiből fakadnak, mint a két szövetség történelmi tapasztalatai, politikai kultúrája és geográfiai sajátosságai.
2. A tanulmány szerint a második, stratégiai kultúra elemeit feltárni kívánó generáció nem más, mint azok az 1980-as évek közepén feltűnő szakértők és elméleti gondolkodók, akik – a stratégiai gondolkodás elemzésének történetében először – hatalmas differenciát véltek felfedezni aközött, amit a döntéshozó elit kommunikál a társadalom felé döntéseik hátterét illetően, és egy állam külpolitikai döntéshozatalának valódi motivációs tényezői között.
3. A Johnston által említett harmadik generáció (amelyhez ő saját magát is sorolja) azon teoretikusok csoportja, akik az 1990-es évektől kezdve a stratégiai kultúrát meghatározó elemeket inkább gyakorlati tapasztalatokra, esettanulmányokra támaszkodva kívánják feltárni, és nem kizárólag a történelmi gyökerek vagy geográfiai jellemzők vizsgálatából vonják le az esetleges döntéshozatalra vonatkozó következtetéseket.⁷

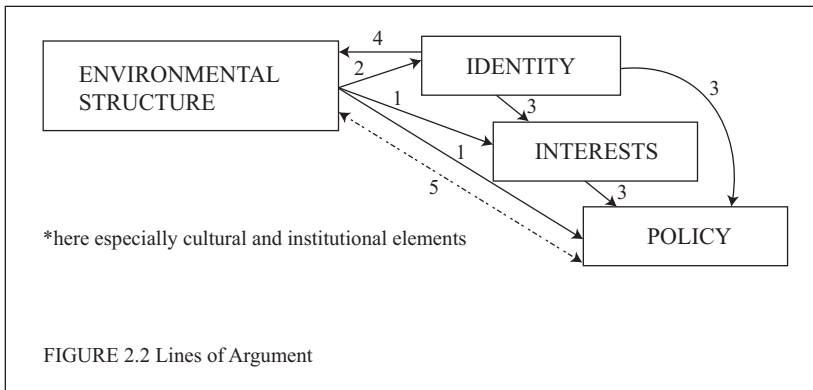
Johnston a stratégiai kultúra legfontosabb elemeinek felvonultatását követően levonja a következtetést annak definíciójára vonatkozóan: „*A stratégiai kultúra azon szimbólum-*

⁷ JOHNSTON, Alaistair Iain: *Thinking about Strategic Culture*. In: *International Security*, 19. 4. Spring 1995, 32–64. (published by the MIT Press) <http://www.fb03.uni-frankfurt.de/45431264/Johnston-1995---Thinking-about-Strategic-Culture.pdf>, 2013.12.18.

mok (például struktúrák, nyelvek, analógiák, metaforák) integrált rendszere, amely meghatározó és hosszú távú stratégiai preferenciákat teremt a katonai erő államközi politikai ügyekben játszott szerepéről és hatékonyságáról alkotott koncepciók megfogalmazása révén, illetve azáltal, hogy e koncepciókat olyan tényyszerűséggel ruházza fel, hogy e stratégiai preferenciák különlegesen realizisztikusnak és hatékonyak tűnnek.”⁸

Egy évvel a Johnston által publikált munka megjelenése után, 1996-ban látott napvilágot a nemzetközi kapcsolatok elméletének másik igen jelentős szakértője, Peter J. Katzenstein stratégiai kultúráról alkotott koncepciója. Katzenstein tanulmányának jelen elemzés szempontjából talán legérdekesebb momentumja, hogy a szakértő nem kifejezetten a „stratégiai kultúrát”, hanem inkább a tágabb és absztrakt értelemben vett „kultúrát” tartja az államok nemzetközi rendszerben tanúsított viselkedése eredőjének. E szerint „az államok környezetének kulturális vagy intézményi elemei [...] alakítják az államok nemzetbiztonsági érdekeit vagy (közvetlenül) biztonságpolitikájukat”,⁹ másrészt pedig „az államok globális vagy hazai környezetének kulturális vagy intézményi elemei [...] alakítják az állam identitását”¹⁰.

Katzenstein szerint tehát az állam szűkebb és tágabb értelemben vett környezetének struktúrája jelentős hatással bír az állam saját identitásának meghatározására, önmaga pozicionálására a nemzetközi rendszerben, valamint érdekszerének és politikáinak kialakítására. A felsorolt tényezők egymásra gyakorolt befolyása alakítja ki azt a komplex rendszert, amit aztán az állam „stratégiai kultúrájának” nevezhetünk (lásd: 1. ábra).

1. ábra. A stratégiai kultúra elemei

Forrás: JEPPELSON, Ronald R. et al.: *Norms, Identity, and Culture in National Security*. In: Katzenstein, Peter J.: *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. Columbia University Press, New York, 1996. 18.

⁸ Uo. 32–64., 46.

⁹ JEPPELSON, Ronald R. et al.: *Norms, Identity, and Culture in National Security*. In: Katzenstein, Peter J.: *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. Columbia University Press, New York, 1996. 18.

¹⁰ Uo. 19.

Mind a Johnston, mind a Katzenstein által leírtakból jól érzékelhető, hogy az 1990-es évek derekára hogyan alakult át a stratégiai kultúra megítélése a nemzetközi szakirodalomban. A fogalmi keretek jól láthatóan kitérnek: a definíciókból egyértelműen eltűnik a nukleáris erőre való támaszkodás hatása, és megjelennek a tisztán kulturális elemek mint az állam viselkedését szabályozó tényezők. A szakértők továbbá az államot, mint önálló entitást veszik alapul, és nem egy homogén szerkezetű szövetség tagjaként tekintenek rá.

A 2000-es évek közepére szintén több neves szakember publikálta a stratégiai kultúráról alkotott elméleti gondolatait. A szerző úgy véli, hogy két jeles teoretikus munkája feltétlenül kiemelendő az ezredforduló utáni időszakból. Az első a jelenleg Varsóban kutató Kerry Longhurst, aki a 2004-ben szerkesztett, *European Security* című tanulmánykötetében a következőket írta a stratégiai kultúra fogalmáról:

„[A stratégiai kultúra] egy közösség (általában egy nemzet) erő alkalmazására vonatkozó eszméi, attitűdjei és gyakorlatai, amelyek fokozatosan, egy különleges és elnyújtott történelmi folyamat során jelennek meg. A stratégiai kultúra tartalma maradandó és általában túléli azt a korszakot, amelyben kialakult, de mégsem állandó, vagy statikus. Meghatározó időszakok formálják és befolyásolják, és a közösség számára kritikus fordulópontok bekövetkeztek alapjaiban vagy fokozatosan meg is változhat.”¹¹

A másik igen jelentős elemző, akinek munkásságát szükséges megemlíteni a stratégiai kultúra kérdésköre kapcsán, a berkshire-i Stratégiai Kutatóközpont igazgatója, Colin S. Gray. 2006-os, stratégiai kultúráról írt elemzésében a következőképp foglalja össze a stratégiai kultúra lényegi elemeit:

„A stratégiai kultúra mögött jelen van a történelmi tapasztalat, a múlt, a jelen, és a lehetséges jövő is, amelyben a politikai entitások közötti materiális kapcsolatok alapvető jelentőséggel bírnak. A stratégiai kultúra valószínűleg egy igen jelentős akár pozitív, akár negatív tényező, (vagy egyszerre mindkettő is lehet), amely hozzájárul a teljes körű stratégiai hatékonysághoz.”¹²

A szerző véleménye, hogy a felsorolt öt definíció közül a Katzenstein tanulmányában foglaltak mutatják be legpontosabban, mely faktorok befolyásolják egy állam stratégiai kultúrájának felépítését. Eszerint tehát a stratégiai kultúra nem más, mint az állam

¹¹ MISKIMMON, Alister: *Continuity in the face of upheaval – British Strategic Culture and the impact of the Blair government*. In: Longhurst, Kerry; Zaborowski, Marcin: *European Security*. Royal Holloway, University of London, 2004. .275. <http://www.rhul.ac.uk/politicsandir/research/virtuallibrary/alistermiskimmon/continuityinthefaceofupheaval-britishstrategicculturetheimpactoftheblairgovernment.aspx>, 2013.12.12.

¹² GRAY, Colin S.: *Out of the Wilderness: Prime Time for Strategic Culture*. National Institute for Public Policy, 2006. 14. <http://www.nipp.org/National%20Institute%20Press/Current%20Publications/PDF/CSG%20Strategic%20culture%20paper%20Marheine%20pub.pdf>, 2013.12.12.

érdekeinek, politikáinak és identitásának összessége, amely tényezőket az állam környezetének jellegzetességei befolyásolják.

A tanulmány a továbbiakban a következő módszertani felépítést követi. A munka a következőkben beszédek és nyilatkozatok, hivatalos megnyilvánulások elemzésével, illetve a téma releváns nemzetközi szakirodalmaira támaszkodva próbálja meg felmérni a brit vezetés, azon belül is a mindenkori brit miniszterelnök gondolkodását, percepcióit, értékrendjét, attitűdjeit. Ezen források értékelésének segítségével kívánja bemutatni a brit külpolitikai döntéshozatal mozzanatát, különös tekintettel a katonai erő nemzetközi környezetben történő alkalmazására. A szerző a stratégiai kultúra logikájára alapozva arra számít, hogy – a brit stratégiai kultúra megnyilvánulása szempontjából legfontosabb szerepet játszó – két miniszterelnök, Tony Blair és David Cameron, illetve a hozzájuk közel álló politikai elit gondolkodásában jól megragadható hasonlóságok mutatkoznak majd annak ellenére, hogy a belpolitikai spektrum ellenkező oldalán foglalnak helyet.

A koszovói intervenció

1998-ban a Slobodan Milosevic által vezetett Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban megindulnak a harcok a Koszovóban élő albánok érdekeiért küzdő UCK gerillacsoport és a szerb hadsereg katonái között. A kilencven százalékban albánok lakta Koszovóban ekkorra már tetőfokára hág az évek óta fokozódó elégedetlenség Milosevic albán autonómiát visszaszorító, és az albán nép teljes elnyomását célzó intézkedési miatt. 1999 elejére kilencezer albán esik áldozatul a népiertásnak, és mintegy nyolcszázren menekülni kényszerülnek az országból. A világ számára ekkorra válik teljesen világossá, hogy Milosevic a legkeményebb eszközök felhasználásától sem riad vissza a győzelem elérése érdekében. Amikor pedig a franciaországi Rambouillet-ben a NATO-közvetítéssel zajló béketárgyalások is teljes kudarcba fulladnak, 1999. március 24-én a szövetséges erők légitámadást indítanak Szerbia ellen.

A nemzetközi intervenciókat elemző szakértők véleményei megoszlanak a tekintetben, hogy a koszovói NATO-beavatkozás jogos, avagy a nemzetközi jog alapjait teljes mértékben figyelmen kívül hagyó, jogtalan intézkedés volt-e. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa nem adott felhatalmazást a NATO erőinek az intervenció megindítására, amelynek alapvető oka a „más országok belügyeibe való be nem avatkozás” elvére hivatkozó kínai és orosz vétó volt. Ezzel szemben a NATO humanitárius okokra hivatkozva, a további népiertás megakadályozása céljából vállalt „kötelezettségként”¹³ indítja meg légi offenzíváját az ENSZ BT beleegyezése nélkül.

Az 1999-ben napvilágot látott hírek, értesülések, és a később szakértők által publikált utólagos értékelő elemzések szerint a Koszovó ellen indított „Irgalmas angyal” fedőnevű

¹³ VOON, Tania: *Pointing the Finger: Civilian Casualties of NATO bombing in the Kosovo Conflict*. American University International Law Review, 16. 4. 2001. 1091–1100.

hadművelet legfőbb szorgalmazója az akkori brit miniszterelnök, Tony Blair volt. A brit stratégiai kultúra lényegi elemeinek vizsgálata szempontjából érdekes tényező lehet, hogy a világ vezető demokráciái között is élen járó, és az emberi jogok védelmének legnagyobb zászlóvivőjeként számon tartott Egyesült Államok elnökét, Bill Clintont is részben maga Tony Blair győzte meg a koszovói intervenció szükségességéről.¹⁴ Több, a koszovói intervencióval kapcsolatos politikai retorikát, elnöki és miniszterelnöki megnyilatkozásokat, kommunikációt elemző újságíró emlegeti úgy Tony Blairt, mint a Koszovó bombázását „legnagyobb szenvedéllyel támogató” politikust a NATO-tagállamok vezetői közül.¹⁵

A szerző – a koszovói beavatkozás vizsgálata során összegyűjtött források elemzését követően – a következőkre jutott: 1999 februárjától egyre nagyobb számban jelennek meg azok- a koszovói hadművelettel részletesebben foglalkozó sajtótermékek, amelyek „Kosovo crusader”-ként, vagyis „Koszovó keresztes lovagja”-ként aposztrofálják a brit miniszterelnököt.¹⁶ Blair szenvedélyes megnyilvánulásai, és beszédeinek – a milosevici diktatúrát démonizáló – elemei alapján úgy tűnhet, a kifejezés nem teljesen alaptalan. Az intervenciót megelőzően, a brit alsóházban elmondott márciusi beszéde alapján három nagy csoportra oszthatjuk azokat az elemeket, amelyek Blair szerint feltétlenül indokolták a Koszovó ellen intézett támadást – a szerző szerint többek között ezek a tényezők jelentik majd a brit stratégiai kultúra alapköveit:

- A beszédben elhangzó első indok, ami miatt a miniszterelnök véleménye szerint elengedhetetlen a Koszovóban történő NATO-beavatkozás, az a humanitárius jogok védelme. Blair kimondja, hogy a területen folyó etnikai tisztogató, és az albánokat a szerb hadsereg részéről érő sérelmek olyan humanitárius katasztrófát eredményeztek a térségben, amely probléma mellett az Egyesült Királyság nem mehet el szó nélkül.
- Az intervenció nagyarányú brit részvételének második alappillére az európai perspektíva jelentősége. Blair kijelenti, hogy Nagy-Britanniának meg kell védenie a Balkán stabilitását, hiszen az Európai Unió szomszédságában fekvő területen dúló konfliktusok komoly veszélyeket jelenthetnek az EU tagállamaira nézve. A menekültek száma meghaladhatja akár az egymillió főt is, ami komoly biztonsági kihívást jelent az Unió szempontjából. A másik, brit stratégiai kultúrát formáló alapvető elem tehát az európai stratégiai érdekek védelme.
- A miniszterelnök érvelésének harmadik része alapján a béke szavatolása a NATO katonai szövetségének kötelessége. Blair szerint a NATO elveszítené hitelessé-

¹⁴ Az amerikai elnök és a brit miniszterelnök között a koszovói beavatkozásról folytatott tárgyalásokat jól illusztrálja a „The Special Relationship” c. film; illetve lásd még: SENIOR, Jennifer: *The American Blair*. In: New York News and Politics, Dec 28. 2008. <http://nymag.com/news/politics/53154/>, 2014.02.21.

¹⁵ MASON, Barnaby: *Tony Blair: Kosovo Crusader*. In: BBC News, April 22. 1999. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/325989.stm>, 2014.01.03.

¹⁶ Interjú Tony Blair-rel a PBS Frontline weboldalon: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/kosovo/interviews/blair.html>, 2014.01.20.

gét, ha nem lépne fel hatékonyan egy olyan diktatúra működése ellenében, mint amilyen Milosevic Szerbiája. Eszerint tehát az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájának harmadik építőeleme a biztonságért és békéért való küzdelem, amelyet NATO-ban elfoglalt pozíciójára építve valósít meg.¹⁷

Az április folyamán Chicagóban elmondott beszédében Blair új doktrínát hirdet: „ez egy igazságos háború, amely nem a területi ambíciókon, hanem az értékeken alapul.”¹⁸ A koszovói válsággal kapcsolatos részletesebb vizsgálódás tehát egyrészt azt mutatja, hogy az 1999-es események a brit intervencionizmus és a hidegháború utáni brit biztonság- és védelempolitika ötbredésével jártak együtt. Másrészt megállapíthatjuk, hogy az átalakult brit stratégiai kultúra Balkánon történő megmutatkozásának elsődleges elemei azon alapvető értékek, amelyek egyben az európaiság, a transzatlantizmus és a demokratikus jogállamiság kereteinek legmeghatározóbb tényezői is.

Az Enduring Freedom hadművelet

A Szovjetunió Afganisztánból történő 1989-es kivonulása után a közép-ázsiai országban polgárháború veszi kezdetét az országban élő különféle milíciák és törzsi erők között. A belső konfliktusból egyre inkább megerősödő tálibok csoportjának 1996-ra már a fővárost, Kabult is sikerül ellenőrzése alá vonni. A tálib rezsim az iszlám szélsőséges irányzatának képviselőjeként szoros kapcsolatot ápolt olyan terrorista szervezetekkel is, mint az al-Kaida, ennek okán pedig a nemzetközi közösség – néhány állam kivételével – nem ismerte el az Afganisztánban fennálló tálib rendszer legitimitását.

Miután a 2001. szeptember 11-i terrortámadást követően bebizonyosodik, hogy az Egyesült Államok elleni terrorcselekmény elkövetéséért az al-Kaida tehető felelőssé, október 7-én megindul az Enduring Freedom névre keresztelt, összehangolt amerikai-brit légitámadás Afganisztán ellen. A NATO légi offenzívájának célja a tálibok által támogatott al-Kaida kiképzőtáborainak, katonai létesítményeinek, valamint egyéb – a terrorista tevékenységet működtető képessé tevő – infrastruktúrák lebombázása volt.

Az intervenciót megelőző napokban Tony Blair több, nagy vihart kavarázó beszédet is elmondott az afganisztáni beavatkozás brit szerepvállalásának jelentőségével kapcsolatban. Szakértők szerint a brit miniszterelnök „politikai életének eddigi legnagyobb hatású beszéde”¹⁹ október 2-án, Brightonban hangzott el a Munkáspárt konferenciáján. Blair az említett beszédben élesen támadja a politikai elit azon tagjait, akik az afganisztáni

¹⁷ BLAIR: *We must act - to save thousands of innocent men, women and children*. Full text of Tony Blair's statement in the Commons today. In: The Guardian, 23 March 1999. <http://www.theguardian.com/world/1999/mar/23/balkans.tonyblair>, 2014.02.10.

¹⁸ *The Blair Doctrine*. In: PBS Newshour, April 22, 1999. http://www.pbs.org/newshour/bb/international-jan-june99-blair_doctrine4-23/, 2014.02.15.

¹⁹ TEMPEST, Matthew: *Blair declares war on Taliban*. The Guardian, 2 October 2001. <http://www.theguardian.com/politics/2001/oct/02/labourconference.labour9>, 2014.02.15.

beavatkozásban történő brit részvétellel kapcsolatos kritikai megnyilatkozásaikban úgy értékelték az Egyesült Királyságot, mint az Egyesült Államok külpolitikájának „ölebet”. Blair felhívja a hallgatóság figyelmét arra, hogy Nagy-Britannia Koszovóban is ugyanúgy síkra szállt az erőszakos diktatúra megdöntéséért, ahogy ezt most Afganisztánban is meg fogja tenni. Beszédében többször elhangoznak olyan, brit értékeket képviselő kulcsszavak, mint Európa, globalizáció, a magántulajdon védelme, illetve a nyomor és éhezéssel szembeni küzdelem a világ más térségeiben. Ahogy Koszovó esetében, úgy Afganisztánnal kapcsolatosan is előtérbe helyezi a menekültek kérdését, ezzel hangsúlyozva az Egyesült Királyság számára olyannyira fontos humanitárius jogok védelmét. A Munkáspárt képviselőihez intézett mondatainak első számú üzenete: Európa jövőjének védelme elsősorban az Egyesült Királyság feladata.²⁰

A két nappal később, az alsóházban elhangzott, afganisztáni intervenció támogatásáról szóló beszédéből több olyan momentum is kiemelhető, amelyek a brit stratégiai kultúra meghatározó elemeiként foghatók fel. Blair – hangsúlyozva az Egyesült Államokhoz fűződő töretlen szolidaritását – megfogalmazza a terrorizmus és az azt támogató tálib rezsim ellen indítandó támadás szükségességét, és mindezt olyan demokratikus értékekre alapozza, mint a már korábban említett emberi jogok, az ártatlan amerikai, európai és afgán áldozatok, valamint az Egyesült Államok és Európa demokráciáinak védelme.²¹

A brit miniszterelnök 9/11 utáni megnyilvánulásainak egyik legfontosabb eleme az egyre gyakrabban a médiafigyelem középpontjába kerülő közép-ázsiai kábítószer-kereskedelem ellen indított küzdelem. Blair egyik leghatásosabb, afganisztáni drogtermeléssel kapcsolatos megnyilvánulása a következőképpen hangzott: „*A tálibok a megvásárolt fegyverekért olyan fiatal brit életetkel fizetnek, akiknek drogot adnak el a brit utcákon.*”²²

Az afganisztáni intervenció tehát több szempontból is igen érdekes vizsgálódási terület a brit stratégiai kultúra építőelemeinek feltárását illetően. A beavatkozás ugyanis olyan dimenzióit nyitja meg a Nagy-Britannia stratégiai kultúráját befolyásoló tényezőknek, amelyek eddig nem voltak jelen a politikai elit retorikájában. A nyilatkozatokban, cikkekben, elemzésekben megjelennek egyrészt a globális biztonsági kihívások, mint az egész nemzetközi rendszert veszélyeztető tényezők. A terrorizmus ellen meghirdetett háború, a szervezett bűnözés, és különösen a kábítószer- és fegyverkereskedelem elleni küzdelem, az etnikai-vallási feszültségek, valamint az illegális migráció visszaszorítása úgy jelennek meg az Egyesült Királyság értékrendszerében, mint stratégiai kultúrájának alapkövei.

²⁰ Full text: *Tony Blair's speech*. The Guardian, 2 October 2001. <http://www.theguardian.com/politics/2001/oct/02/labourconference.labour6>, 2013.12.28.

²¹ Full text of Tony Blair's speech to Parliament. The Guardian, 4 October 2001. <http://www.theguardian.com/world/2001/oct/04/september11.usa3>, 2013.12.28.

²² TOMLINSON, Simon: Blair's reason for war in Afghanistan collapses as opium production in the country reaches its highest ever levels ahead of NATO troops' withdrawal. Daily Mail Online, 13 November 2013. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2505619/Opium-production-Afghanistan-reaches-highest-levels-ahead-NATO-troops-withdrawal.html>, 2014.01.20.

Másrészt az Afganisztán ellen intézett támadás az Egyesült Királyság első olyan külpolitikai stratégiai döntése, amelynek kapcsán igazán kikristályosodik az Egyesült Államok és Nagy-Britannia között már korábban is igen fontos szerepet játszó „különleges kapcsolat” jelentősége. A szeptember 11-i terrortámadás még inkább elmélyíti az Egyesült Királyság és Amerika között már amúgy is igen erős szolidaritást, amelynek első tulajdonképpeni materializálódása az október 7-én közösen megkezdett, tálib rendszer elleni légi offenzíva.²³

A szerző mindezek alapján azt állapítja meg, hogy a brit kormány afganisztáni háborúval kapcsolatos döntéshozatalának mozgatórugói ismételten az európai és transzatlanti értékekben keresendők. A brit stratégiai kultúrát meghatározó tényezők között olyan kulcsszavak játszzák a legjelentősebb szerepet, mint a béke, szabadság, demokrácia, modernizáció, szolidaritás, a nemzeti és nemzetközi biztonság erősítése, valamint az ismét felszínre kerülő „igazságos háború” elmélete.²⁴

Az iraki háború

A 2001. szeptember 11-i terrortámadás brit külpolitikára és a brit fegyveres erők használatára gyakorolt hatásai nem múltak el az Afganisztán ellen indított légicsapás befejezésével. Azon túl, hogy a szövetséges erők mind Koszovó, mind pedig Afganisztán területén békefenntartó katonai erőket állomásoztattak az inváziót követően, Tony Blair kormányzatának 2002–2003-ban újabb külpolitikai kihívással kell szembenéznie.

A 2001-es eseményeket követő „terrorizmus elleni háború” jegyében az Egyesült Államok és szövetségesei kialakították abbéli álláspontjukat, hogy az amerikai és európai biztonság megőrzése érdekében le kell számolni az Afganisztán utáni, szerintük második legnagyobb fenyegetést jelentő állam, Irak vezetőjével, Szaddám Huszeinnel is. Az Egyesült Államok feltételezése szerint a Szaddám Huszein által Irakban rejtegetett vegyi és biológiai fegyverek közvetlen veszélyt jelentettek a nyugati demokráciák biztonságára, amelyet a szövetségesek főként azzal indokoltak, hogy az iraki diktátor nagy valószínűséggel szoros kapcsolatot ápol olyan közel-keleti terrorszervezetekkel, akiknek bármikor hajlandó lenne átadni tömegpusztító fegyvereit. A rezsim megdöntésének másik legfontosabb indoka pedig az volt, hogy az amerikai feltételezés szerint Irak közvetlen támogatást nyújtott az al-Kaida nevű terrorszervezetnek.²⁵

Mindezek tükrében – illetve annak ellenére, hogy az ENSZ fegyverzetellenőrei valójában nem tudták bizonyítani a Bush-adminisztráció feltételezéseit – az ENSZ Biztonsági Tanácsa a 2002-es 1441. számú határozatában felszólította Bagdadot arra, hogy azonnali

²³ L. Tony Blair Westminster-beli beszédének videófelvetele: Blair – Afghan War Debate. <http://www.youtube.com/watch?v=DTn8CnEjIw4>, 2014.02.16.

²⁴ MACKEY, Robert: 'Just War' Theory and Afghanistan. The New York Times, December 10, 2009. http://thelede.blogs.nytimes.com/2009/12/10/just-war-theory-and-afghanistan/?_php=true&_type=blogs&_r=0, 2013.12.27.

²⁵ L. WOODWARD, Bob: *A támadás terve*. Geopen Könyvkiadó, Bp., 2004.

hatállyal szüntessen be minden tömegpusztító fegyver gyártására irányuló tevékenységet; az ENSZ fegyverzetellenőrei számára biztosítson feltétel nélküli belépést minden iraki létesítménybe (beleértve Szaddám elnöki palotáját is). Emellett felszólították arra is, hogy a már meglévő tömegpusztító fegyvereit szerelje le, ellenkező esetben Iraknak „komoly következményekkel” kell szembesülnie.²⁶ Miután az ENSZ szakértői a határozatban foglalt harmincnapos határidő lejárta után azt jelentették, hogy Szaddám Huszein nem tett eleget a dokumentumban támasztott követeléseknek, heves nemzetközi vita vette kezdetét az Irak megtámadását támogató és az azt ellenző országok között az invázió megindításáról. 2003 januárjában közzétették a „Nyolcak levelét”, amelyben Tony Blair brit miniszterelnök kezdeményezésére nyolc, Irak megtámadását támogató európai ország sorakozik fel az Egyesült Államok mögött és emellett a „vilniusi tízek” is támogatásukról biztosítják az Egyesült Államokat Irak megtámadása kapcsán. Emellett azonban Németország és Franciaország igen határozottan elleneztek a lépést. A transzatlanti és európai megosztottság ellenére azonban 2003. március 20-án – az ENSZ Biztonsági Tanácsának felhatalmazása nélkül – megindul az összehangolt koalíciós támadás Irak ellen.

Az Irak elleni intervenció megindulása előtt két nappal Tony Blair a brit alsóházban maratoni hosszúságú beszédet mondott el. A miniszterelnök szerint a Szaddám Huszein vezette Irak és annak tömegpusztító fegyverei a 21. század központi biztonsági fenyegetését jelentik. Blair beszédében párhuzamot von a nukleáris fegyverek birtoklása és a terrorizmus terjedése között, amely jelenségek miatt Európa, az Egyesült Államok és ezzel együtt az ENSZ biztonsága és békés jövője is veszélybe kerülnek. Kiemeli az Egyesült Államok és Európa kapcsolatának fontosságát és szilárdságát, valamint hangsúlyozza, hogy a Szaddám Huszein rezsimje által támogatott terrorszervezetek veszélyeztetik az Európai Unió tagországainak egymáshoz való viszonyát is. Blair a tőle már megszokott szenvedéllyel és meggyőződéssel, nagy erőt sugárzó kifejezések használatával adott nyomatékot abbéli véleményének, hogy – a következő generációk jövőjének biztosítása érdekében – Nagy-Britanniának kötelessége eltörölni a föld színéről Szaddám Huszein diktatúráját. Felszólalásában gyakran jelennek meg olyan – pozitív jelentéstartalommal bíró – kifejezések, mint a morál, a stabilitás, a szabadság, a tolerancia, az emberi jogok védelme, a fenntartható fejlődés és „jó kormányzás”, amelyek – a korábbi tapasztalatokkal összhangban – meghatározzák az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájának alapjait.²⁷

Blair – karizmatikus személyiségjegyeit egyébként igen jól használva – próbálta meggyőzni a brit politikai elitet az Irak elleni intervenció szükségességéről. És bár a brit parlament képviselőinek nagy része élesen bírálta Blair Irak elleni terveit, a miniszterelnök soha egyetlen pillanatra sem ingott meg abbéli meggyőződésében, hogy az Egyesült Ki-

²⁶ RALPH, JASON: *Tony Blair's "new doctrine of international community" and the UK decision to invade Iraq*. POLIS Working Paper 20., University of Leeds, August 2005. 24. <http://www.polis.leeds.ac.uk/assets/files/research/working-papers/wp20ralph.pdf>, 2014.02.04.

²⁷ Full text: Tony Blair's speech. The Guardian, 18. March 2003. <http://www.theguardian.com/politics/2003/mar/18/foreignpolicy.iraq1>, 2014.01.03.

ráláságnak kötelessége az Egyesült Államokkal karöltve küzdeni egy békésebb jövőért.²⁸ Egyes elemzők szerint az a fajta erős intervencionizmus és Amerika-barát viselkedés, amelyek a Blair-kormány ideje alatt az Egyesült Királyság külpolitikáját jellemezték, alapvetően csak a miniszterelnök személyiségéből fakadó elemek voltak.²⁹ A szerző azonban nem ért egyet ezen vélekedésekkel, hiszen a következő brit miniszterelnök, David Cameron szintén az intervenció mellett érvelt mind a líbiai, mind pedig a potenciális, de aztán be nem következett szíriai beavatkozás kapcsán is. *Ez alapján a szerző úgy véli, hogy a brit fegyveres erők használatára irányuló hajlandóság sokkal inkább az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájából fakad, mint az éppen aktuális miniszterelnök személyiségjegyeiből.*

Azt persze nehéz megállapítani, hogy az iraki beavatkozás lezárulását követően pontosan milyen mozgatórugói voltak annak, hogy – bár a háború körülbelül 150 000 civil és körülbelül 34 000 katona életét követelte, és mindemellett az ENSZ fegyverzetellenőrei nem találtak tömegpusztító fegyvereket az országban – Tony Blair ugyanazzal a szilárd meggyőződéssel beszélt az intervenció helyességéről utólag is. Egy 2004-ben elhangzott beszédében például a diktatúrák és a terrorszervezetek között kialakult kapcsolatokkal összefüggésben a történetek ellenére még mindig „valós fenyegetést”, illetve „közelgő veszélyt” említ. Legitimitást próbál kölcsönözni a katonai beavatkozásnak azzal érvelve, hogy a dzsihad mára realitássá vált, és hogy Irak a megszállást és Szaddám Huszein elüldözését követően egy jobb, élhetőbb országgá alakult. Újra megjelenik, és talán még inkább felerősödik az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájának alapeleméként felfogható „értékexport”, mint a biztonság szavatolásának leghatékonyabb módja. Olyan értékek terjesztését tűzi ki céljául Nagy-Britannia, mint a szabadság, a demokrácia, a jogállamiság, a vallási tolerancia, és a jogszerű igazságszolgáltatás.³⁰

Az iraki invázió a Nagy-Britannia és Egyesült Államok között működő „különleges kapcsolat” legmarkánsabb megjelenésének tekinthető. A két ország által képviselt érték- és érderendszer elemzése során arra a következtetésre juthatunk, hogy annak ellenére, hogy a neokonzervatív értékekkel vélhetően szimpatizáló Bush elnök és a „leftie” Tony Blair ideológiai értelemben lehetetlen párosnak tűnnek, mégis mindketten rendíthetetlenül hisznek az iraki intervenció szükségességében. Ami még talán ennél is nagyobb jelentőséggel bír, hogy mindketten hittek a demokrácia „felsőbbrendűségében” és terjeszthetőségében – még ha ezt direkt módon soha nem is juttatták kifejezésre. Mindezek alapján egyértelműen levonható az a következtetés, miszerint az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok stratégiai kultúrája nagyon hasonló, amely azért különösen érdekes, mert igen eltérő kapacitással és gazdasági háttérrel rendelkező államokról van szó.

²⁸ L. Részlet Tony Blair alsóházi beszédének videofelvételéből. The Iraq War: Tony Blair's Speech 10 Years Later. <http://www.youtube.com/watch?v=Pg9aEV9bcxs>, 2014.01.05.

²⁹ MARTON Péter: *Tony Blair személyiségének és döntéshozói stílusának értékelése*. In: A külpolitika elemzése. Fogalmak és módszerek a külpolitika forrásainak feltárására. Antall József Tudásközpont, Bp., 2013.

³⁰ Blair terror speech in full. BBC News, 5. March 2004. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/3536131.stm>, 2014.02.10.

Nagy-Britannia esetében ennek okai minden bizonnyal az Egyesült Királyság nagyhatalmi múltjában és európai történelmi szerepében keresendők.

Légi offenzíva Líbia ellen

A 2010 decemberében, az észak-afrikai térségben kezdődő tüntetésekből kinőtt „arab tavasz” következményei komoly külpolitikai kihívások elé állították az újonnan megválasztott brit miniszterelnököt, David Cameront is. 2011 februárjára a forradalmi hullám eléri Líbiát, így Bengázi városában is megkezdődnek a rendszerellenes tüntetések. A hónap végére a felkelőknek Bengázival együtt több nagyvárost is sikerül bevenniük, amelynek következtében a líbiai elnök, Moammer Kadhafi harci repülőket küld a lázadók állásainak lövetésére. A sajtóban megjelenő líbiai eseményekre reflektálva Barack Obama és az ENSZ egyöntetűen elítéli Kadhafi elnök erőszakos válaszlépéseit, és felszólítják a vezetőt a vérontás azonnali beszüntetésére. A harcok ennek ellenére tovább folytatódnak Líbiában, így az ENSZ Biztonsági Tanácsa március 17-én légtérzárát rendel el az ország teljes területe föléd. Kadhafi erre válaszul tüzszünetet hirdet, ám amikor világossá válik, hogy nem tartja be ígétét, az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1973. számú határozata alapján, március 19-én, brit és francia vezetéssel megindul a koalíciós légitámadás Líbia stratégiai célpontjai ellen.

Az iraki intervenció kapcsán felmerült a kérdés, hogy vajon az erőteljes brit intervencionizmus Tony Blair személyiségjegyeiből, vagy inkább az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájából származtatható-e. A szerző fenntartja azt a véleményét, miszerint a mindenkori miniszterelnök személyes tulajdonságai természetesen meghatározó részét képezik egy ország külpolitikai tevékenységének, a katonai beavatkozások kapcsán azonban sokkal inkább az állam érték- és érdekrendszeré a meghatározó, amely vezérfonalat jelent a miniszterelnöki döntéshozatalban. A jelen állítást alátámasztja, hogy 2007-ben (tehát három évvel kormányra kerülése előtt) David Cameron retorikájában mereven elhatárolódik bármiféle katonai beavatkozástól. A liberális intervencionizmust „liberális konzervatívizmussal” felváltani szándékozó Cameron parlamenti képviselőként a következő kijelentést tette: „Ahhoz, hogy segíthessünk a nemzetközi biztonság erősítésében, minden államnak meg kell teremtenie saját nemzeti biztonságát.”³¹ – sugallva ezzel, hogy az Egyesült Királyságnak a jövőben a legmesszebbmenőkig tiszteletben kellene tartania a belügyekbe való be nem avatkozást elvét, így távol tartva magát a lehetséges katonai konfliktusoktól.

Miniszterelnökké választását követően, majd főként a líbiai konfliktus eszkalálódásának során azonban pálfordulás tapasztalható David Cameron nyilatkozataiban és külpolitikai döntéshozatalában. 2011. február 28-án a miniszterelnök az alsóház támogatását kéri a Líbia elleni légitámadásban való brit részvételhez. Cameron – követve a Tony

³¹ Cameron distances himself from liberal interventionism. Conservative Home, October 26. 2007. <http://conservativehome.blogs.com/torydiary/2007/10/cameron-distanc.html>, 2014.03.01.

Blair által már kijárt utat – humanitárius okokra hivatkozva hangsúlyozza a beavatkozás szükségességét. Beszédében elhangzanak azok a már-már megszokottá vált kulcskifejezések, amelyek a Blair-kormányzat idején szintén mindhárom alsóházi beszéd gerincét alkották: demokrácia, szabadság, jogrendszer, és az ezekre alapozott fenntartható fejlődés fogalma.³²

2011 szeptemberében (fél évvel a líbiai légitámadás megindulását követően) a brit miniszterelnök továbbra is tartja azt az álláspontját, miszerint Nagy-Britanniának „morális kötelessége” volt az erőszakos Kadhafi-rezsim megdöntése. Szinte ugyanazok a szavak hangzanak el Cameron szájából, mint amiket annak idején Tony Blair nyilatkozott Szaddám Huszein kapcsán: „A világ jobb lett Kadhafi nélkül.”³³

A líbiai esettanulmány tehát alátámasztja a dolgozat korábbi sejtéseit, amely a brit stratégiai kultúra erőteljes kontinuitását feltételezi. Ezek alapján az intervencionizmussal kapcsolatban korábban szkeptikus David Cameron ugyanazon érvelések mentén kíván beavatkozni Líbiában, mint az egyébként általa megvetett korábbi politikai ellenfele, Tony Blair. Az esettanulmány tehát bizonyítja a határozott intervencionista stratégiai kultúra jelenlétét, amely a politikai spektrumon elfoglalt pozíciótól függetlenül is rányomja bélyegét a brit védelempolitikára.

A meg nem valósult szíriai beavatkozás

A 2010-ben kitört „arab tavasz” 2011 márciusára Szíriába is begyűrűzött, majd 2012 júniusára véres polgárháborúba sodorta az országot. A helyzetet még tovább súlyosbította, hogy sajtóértesülések szerint a Bassár el-Aszad elnök vezette kormány 2013. augusztus 21-én vegyifegyver-támadást intézett a damaszkuszi ellenzék felkelői ellen, amely tény azonban az ENSZ szakértői csoportjának nem sikerült maradéktalanul bizonyítania. A hír hallatán Barack Obama az amerikai Kongresszushoz fordult egy Szíria elleni megtorló katonai hadművelet megindításának támogatásáért, amelyre azonban Vlagyimir Putyin orosz elnök közbenjárásának hatására nem kellett sort keríteni. Putyin elnök nyomására ugyanis Szíria hajlandó volt vegyi fegyvereit nemzetközi felügyelet mellett leszerelni.

A meg nem valósult szíriai intervenció a dolgozat utolsó elemzendő esettanulmánya. Az események háttérében húzódoó politikai pengeváltások bemutatásának és elemzésének fontosságát a szerző azzal indokolja, hogy bár az Aszad-rezsim elleni katonai beavatkozás végül nem történt meg, az Egyesült Királyság miniszterelnöke ebben az esetben is teljes mellszélességgel támogatta az intervenció tervét. És bár David Cameron komoly politikai kudarcot könyvelhet el magának annak tükrében, hogy a brit parlament alsóházában

³² Prime Ministers's statement on Libya. GOV. UK, 28 February 2011. <https://www.gov.uk/government/speeches/prime-ministers-statement-on-libya--2>, 2014.03.01.

³³ MULHOLLAND, Héléne: *Libya intervention: British forces played key role, says Cameron*. The Guardian, 2 September 2011. <http://www.theguardian.com/world/2011/sep/02/libya-intervention-british-forces-key>, 2014.03.01.

erőteljes ellenállásba ütközött a katonai beavatkozás lehetősége, ez nem változtat azon a tényen, hogy a korábban egyértelműen intervencióellenes Cameron Líbia után Szíriában is kész lett volna bevetni az Egyesült Királyság haderejét.

A 2013. augusztus 29-én elhangzott alsóházi beszédében, melyben a brit miniszterelnök a parlament jóváhagyását kéri a katonai támadás kivitelezéséhez, ismételten azokra az Egyesült Királyság által képviselt értékekre helyezi a hangsúlyt, amelyekre a politikai elit már az előző évek intervencióinak legitimitását is alapozta. Ennek alapján a humanitárius kérdések, a demokrácia védelme, az Aszad-kormány illegitimitása, a civil lakosságának a rezsिम kegyetlenségeitől való megóvása, és mindenekelőtt az Egyesült Államokkal vállalt szolidaritás központi szerepet töltenek be David Cameron érvelésében.³⁴

A brit parlament a vegyifegyver-támadás bizonyíthatóságának kétségessége miatt elutasította a beavatkozás támogatását, David Cameron számára pedig a legnagyobb kudarcot saját pártjának erőteljes ellenállása jelentette. A parlamenti vétó ellenére azonban megállapítható, hogy a szíriai események kapcsán ugyanúgy megjelennek azok a stratégiai kultúrabeli elemek, amelyek a miniszterelnököt arra sarkallták, hogy bel- és külpolitikai megítélésének kockáztatása árán is megpróbálja elfogadtatni az intervenciót a politikai elit tagjaival. A nagy negatív visszhangot kapott szavazás után több, a beavatkozást támogató politikus és közéleti személyiség „szégyenteljesnek” és „elkeserítőnek” nevezte a brit parlament döntését. Paddy Ashdown volt liberális demokrata vezető például felhívta a figyelmet arra, hogy az Aszad-rezsिम elleni támadásban való brit részvétel elmaradása az Egyesült Királyság nemzetközi befolyásának csökkenését is eredményezheti.³⁵ Mindezek alapján tehát megállapítható, hogy az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájából fakadóan egy potenciális beavatkozás elutasítása sokkal kevésbé jelenti a „természetes utat” az ország számára, mint az intervencióban történő részvétel.

Konklúzió

Jelen tanulmány elsődleges célja volt, hogy bemutassa és értékelje azokat a tényezőket és leghangsúlyosabb elemeket, amelyek alapvetően meghatározzák az Egyesült Királyság stratégiai kultúráját, különösen ami a brit intervencionizmus szerepét illeti.

A szerző úgy gondolja, hogy a legátfogóbb képet egy ország biztonság- és védelempolitikai döntéshozatalának, illetve a haderő alkalmazására vonatkozó gyakorlatának mozgatórugóiról (vagyis stratégiai kultúrájáról) úgy kaphatjuk meg, ha áttekintjük és elemezzük az adott állam nemzetközi intervenciókban való részvétele mögött húzódó érték- és érderendszerét. Ebből az okból kifolyólag a dolgozat bemutatta azt az 1999-

³⁴ L. David Cameron és a Konzervatív Párt értekezését a szíriai vegyifegyver-támadásra adandó válaszcspásról: House of Commons Hansard Debates for 29 Aug. 2013, www.publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmhansrd/cm130829/debtext/130829-0001.htm, 2014.03.01.

³⁵ Syria crisis: Cameron loses Commons vote on Syria action. BBC News, 30 August 2013. <http://www.bbc.com/news/uk-politics-23892783>, 2014.03.02.

től napjainkig lezajlott négy nagy nemzetközi beavatkozást, és egy meg nem valósult intervenciót, amelyekben az Egyesült Királyságnak kulcsszerep jutott, illetve az események kapcsán elhangzott beszédek, megjelent cikkek és értékelő-elemző tanulmányok segítségével feltárta azt az érvrendszert, amelyre Nagy-Britannia az említett katonai akciókban történő részvételét alapozta.

A dolgozat bevezető részében felmerült a kérdés, hogy a 2008-tól az Egyesült Királyság számára is elkerülhetetlenné váló haderőreform miatt vajon áthelyeződtek-e a súlypontok az ország védelempolitikai döntéshozatalában, átalakult-e ennek hatására Nagy-Britannia intervenciókra való hajlandósága, vagyis változott-e a stratégiai kultúrája? A szerző már akkor jelezte sejtését, mely szerint az elmúlt 15 év jelentősebb kül- és biztonságpolitikai mérföldkövei és a 2008-as világgazdasági válság miatti védelmi kiadáscsökkentés ellenére a brit stratégiai kultúra határozott kontinuitást mutat. A tanulmányban feltüntetett öt esettanulmányból levonható konklúziók azt jelzik, hogy az Egyesült Királyság minden alkalommal ugyanazon értékek és érdekek mentén hozta meg a haderő határokön kívül történő alkalmazására vonatkozó döntéseit, vagyis stratégiai kultúrájának legalapvetőbb összetevői a kiadáscsökkentések hatására sem alakultak át.

Mindent összevetve a dolgozat megírásához használt források értékeléséből levonható a következtetés, hogy az Egyesült Királyság stratégiai kultúráját alapjaiban meghatározzák a történelmi gyökerekből származtatható elvek. Meghatározó egyrészt a globalista gondolkodásmód, vagyis hogy az állam a mai napig globális nagyhatalomként pozicionálja saját magát a nemzetközi rendszerben.³⁶ Másrészt a brit stratégiai kultúra fontos részét képezi a különösen markáns transzatlantizmus, tehát az Egyesült Királyság NATO-ban történő kiemelten aktív szerepvállalása, illetve az Egyesült Államokhoz fűződő „különleges kapcsolata”. Harmadrészt pedig Nagy-Britannia stratégiai kultúrájának szignifikáns elemét jelenti, hogy az állam a demokratikus értékek zászlóvivőjeként kötelezőnek tekint a humanitárius szempontok érvényesítését kül- és biztonságpolitikájában.

Ami az Egyesült Királyság stratégiai kultúrájának jövőjét illeti, a gazdasági realitások és nemzetközi rendszer jelenlegi felépítése egyre inkább arra sarkallhatják az országot, hogy átformálja nemzetközi ambícióit, és ezzel együtt más alapokra helyezze stratégiai döntéshozatalát. Egy ilyen átértékelendő pontja lehet a jelenlegi brit stratégiai kultúrájának a globalista látásmód. Nyilvánvaló, hogy Nagy-Britannia a kétpólusú világrend megszűnését követően fokozatosan elveszítette globális nagyhatalmi státuszát, és középhatalommá redukálódott. Az Európai Unióban betöltött pozíciója, a NATO-ban való szerepvállalása, illetve az ország regionális jelentősége miatt az Egyesült Királyság mégiscsak fontos hatalmi tényező a nemzetközi rendszerben. Így tehát hosszú távon két lehetséges út áll az ország előtt a nemzetközi rendszerben elfoglalt helyét illetően: vagy a globális középhatalmi vagy a regionális nagyhatalmi státuszra való törekvés. Egyelőre lehetetlen eldönteni, hogy London melyik utat fogja választani, ám az látszik,

³⁶ A témáról részletesebben I. de FRANCE, Olivier; WHITNEY, Nick: *Europe's Strategic Cacophony*. Policy Brief, April 2013, European Council on Foreign Relations (ECFR) http://ecfr.eu/page/-/ECFR77_SECURITY_BRIEF_AW.pdf, 2014.03.31

hogya rendelkezésre álló kapacitások és a globális ambíciók egymással nem feltétlenül összeegyeztethetők hosszú távon. A dolgozat tehát úgy értékeli, hogy ez a brit kül- és biztonságpolitika jelenlegi legnagyobb dilemmája, amely nyilvánvalóan meghatározó jelentőséggel bír a brit külpolitika és döntéshozatal értelmezése során.

Felhasznált irodalom

- APPLEBAUM, Anne: *Tony Blair and the New Left*. Foreign Affairs, March/April 1997. <http://www.foreignaffairs.com/articles/52863/anne-applebaum/tony-blair-and-the-new-left>
- BLAIR: „We must act – to save thousands of innocent men, women and children. Full text of Tony Blair’s statement in the Commons today. In: The Guardian, 23 March 1999. <http://www.theguardian.com/world/1999/mar/23/balkans.tonyblair>
- CORNISH, Paul: United Kingdom. In: Biehl, Heiko – Giegerich, Bastian – Jonas, Alexandra: *Strategic Cultures in Europe. Security and Defence Policies Across the Continent*. Springer VS, Potsdam, 2013.
- COSKUN, Bezen Balamir: Does „Strategic Culture” Matter? Old Europe, New Europe, and The Transatlantic Security. Summer-autumn 2007. <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/BezenCoskun.pdf>
- DE WAAL, James: *Depending on the Right People*. British Political-Military Relations, 2001-10. Chatham House, November 2013. http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/International%20Security/chr_deWaal1113.pdf
- GRAY, Colin S.: *Out of the Wilderness: Prime Time for Strategic Culture*. National Institute for Public Policy, 2006, p.14. <http://www.nipp.org/National%20Institute%20Press/Current%20Publications/PDF/CSG%20Strategic%20culture%20paper%20Marheine%20pub.pdf>
- JEPPELSON, Ronald R. – Wendt, Alexander – Katzenstein, Peter J.: *Norms, Identity, and Culture in National Security*. In: Katzenstein, Peter J.: *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. Columbia University Press, New York, 1996. 18.
- JOHNSTON, Alastair Iain: *Thinking about Strategic Culture*. In: *International Security*, vol. 19, Number 4, Spring 1995. 32–64. (published by the MIT Press) <http://www.fb03.uni-frankfurt.de/45431264/Johnston-1995---Thinking-about-Strategic-Culture.pdf>
- LARSEN, Jeffrey A.: *Comparative Strategic Culture Curriculum*. Defense Threat Reduction Agency, 31 October 2006 <http://www.hsdl.org/?view&did=716438>
- LUIF, Paul: *The Strategic Cultures of „Old” and „New” Europe*. The International Spectator, 2/2006. http://www.iai.it/pdf/book_reviews/luif.pdf
- MACKEY, Robert: *‘Just War’ Theory and Afghanistan*. The New York Times, December 10, 2009. http://thelede.blogs.nytimes.com/2009/12/10/just-war-theory-and-afghanistan/?_php=true&_type=blogs&_r=0
- MARTON Péter: *Tony Blair személyiségének és döntéshozói stílusának értékelése*. In: *A külpolitika elemzése. Fogalmak és módszerek a külpolitika forrásainak feltárására*. Antall József Tudásközpont, Bp., 2013.

- MASON, Barnaby: *Tony Blair: Kosovo Crusader*. In: BBC News, April 22, 1999. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/325989.stm>
- MIROW, Wilhelm: *Strategic Culture Matters*. LIT Verlag Dr. W. Hopf, Berlin, 2009
- MISKIMMON, Alistair: *Continuity in the face of upheaval – British Strategic Culture and the impact of the Blair government*. In: Longhurst, Kerry – Zaborowski, Marcin: *European Security*. Royal Holloway, University of London, 2004. 275. <http://www.rhul.ac.uk/politicsandir/research/virtuallibrary/alistermiskimmon/continuityinthefaceofupheaval-britishstrategicculturetheimpactoftheblairgovernment.aspx>
- MULHOLLAND, Héléne: *Libya intervention: British forces played key role, says Cameron*. The Guardian, 2 September 2011. <http://www.theguardian.com/world/2011/sep/02/libya-intervention-british-forces-key>
- O'REILLY, K. P.: *A Rouge Doctrine? The Role of Strategic Culture on US Foreign Policy Behavior*. *Foreign Policy Analysis*, 9. 1. January 2013. 57–77.
- Prime Ministers's statement on Libya. GOV. UK, 28 February 2011. <https://www.gov.uk/government/speeches/prime-ministers-statement-on-libya--2>
- RALPH, Jason: *Tony Blair's "new doctrine of international community" and the UK decision to invade Iraq*. POLIS Working Paper No. 20., University of Leeds, August 2005. <http://www.polis.leeds.ac.uk/assets/files/research/working-papers/wp20ralph.pdf>
- Részlet Tony Blair alsóházi beszédének videofelvételéből. The Iraq War: Tony Blair's Speech 10 Years Later. <http://www.youtube.com/watch?v=Pg9aEV9bcxs>
- RUNCIMAN, David: *How David Cameron Saved the Special Relationship*. *Foreign Affairs*, September 6, 2013. <http://www.foreignaffairs.com/articles/139907/david-runciman/how-david-cameron-saved-the-special-relationship>
- SENIOR, Jennifer: *The American Blair*. In: *New York News and Politics*, Dec 28, 2008 <http://nymag.com/news/politics/53154/>
- SNYDER, Jack L.: *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*. The Rand Corporation, 1977. <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2005/R2154.pdf>
- TEMPEST, Matthew: *Blair declares war on Taliban*. The Guardian, 2 October 2001. <http://www.theguardian.com/politics/2001/oct/02/labourconference.labour9>
- TOMLINSON, Simon: *Blair's reason for war in Afghanistan collapses as opium production in the country reaches its highest ever levels ahead of NATO troops' withdrawal*. Daily Mail Online, 13 November 2013. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2505619/Opium-production-Afghanistan-reaches-highest-levels-ahead-NATO-troops-withdrawal.html>
- VOON, Tania: *Pointing the Finger: Civilian Casualties of NATO bombing in the Kosovo Conflict*. *American University International Law Review*, 2001. 16. 4. 1091–1100.
- Blair terror speech in full. BBC News, 5 March 2004. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/3536131.stm>
- Cameron distances himself from liberal interventionism. *Conservative Home*, October 26, 2007. <http://conservativehome.blogs.com/torydiary/2007/10/cameron-distanc.html>
- David Cameron és a Konzervatív Párt értekezése a szíriai vegyifegyver-támadásra adandó válaszcspásról: House of Commons Hansard Debates for 29 Aug 2013, www.parliament.uk. <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmhansrd/cm130829/debtext/130829-0001.htm>

- Full text of Tony Blair's speech to Parliament. The Guardian, 4 October 2001. <http://www.theguardian.com/world/2001/oct/04/september11.usa3>
- Full text: Tony Blair's speech. The Guardian, 18 March 2003. <http://www.theguardian.com/politics/2003/mar/18/foreignpolicy.iraq1>
- Full text: Tony Blair's speech. The Guardian, 2 October 2001. <http://www.theguardian.com/politics/2001/oct/02/labourconference.labour6>
- Interjú Tony Blair-rel a PBS Frontline weboldalán: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/kosovo/interviews/blair.html>
- Iraq War: Tony Blair's Speech 10 Years Later. <http://www.youtube.com/watch?v=Pg9aEV9bcxs>
- Syria crisis: Cameron loses Commons vote on Syria action. BBC News, 30 August 2013. <http://www.bbc.com/news/uk-politics-23892783>
- Syria Intervention Vote- UK Parliament, 29 Aug 2013- Cameron, Miliband, Straw, Rifkind <http://www.youtube.com/watch?v=uovsENPe25o>
- The Blair Doctrine. In: PBS Newshour, April 22, 1999. http://www.pbs.org/newshour/bb/international-jan-june99-blair_doctrine4-23/
- Tony Blair Westminster-beli beszédének videófelvétele: Blair- Afghan War Debate. <http://www.youtube.com/watch?v=DTn8CnEjlw4>

2. FEJEZET

Brit haderőreform 2010–2014

Bevezetés

A nemzetközi közösség tagjai már a 2007. évben elkezdtek érzékelni a gazdasági és pénzügyi szektor működésének lassulását. A negatív előrejelzések alapján az államoknak szembesülniük kellett azzal a ténnyel, hogy kénytelenek felkészülni egy 2008-ban kezdődő gazdasági világválság következményeire. A gazdasági válság 2008-tól máig tartó hatásai nemcsak az államok iparára, mezőgazdaságára, vagy monetáris és fiskális ügyeire róttak igen jelentős terheket, hanem a nemzeti biztonság és az állam nemzetközi rendszerben betöltött státuszának fenntartását szolgáló egyik alapvető tényező, a haderő finanszírozására, felépítésére, és alkalmazására is.

Jelen tanulmány célja, hogy feltárja egy, az európai és transzatlanti rendszer tagjai között kiemelt fontosságú, méretű, és működését tekintve kifejezetten professzionális fegyveres erővel rendelkező állam, az Egyesült Királyság gazdasági válságból fakadó haderőreformjának lényegi elemeit. A szerző egy átfogó tanulmány keretében vizsgálni kívánja a 2010-ben elindított brit haderőreform folyamatának részleteit, valamint értékeli a gazdasági világválság hatásának következményeként jelentkező forrásszűkösség brit katonai biztonsági szektorra kifejtett hatásait. Mindemellett a dolgozat ismertetni kívánja a 2010. évben megjelent brit stratégiai védelmi felülvizsgálat következményeként kidolgozott haderőreform céljait; a fegyveres erők rendszerének strukturális átalakításához felhasználandó eszközöket és a haderő megújításának várható hatásait. A tanulmány mindezen forrásokra építve kíván következtetéseket levonni a „haderőreform” keretein belül átalakuló védelmi tervezés jövőbeni eredményeire vonatkozólag.

A szóban forgó jelenség, vagyis az Egyesült Királyság hadseregének és haditechnikai eszközeinek mennyiségi és minőségi átalakítása magyar perspektívából szemlélve is kiemelt jelentőséggel bír, hiszen a NATO tagjaként a Magyar Honvédség a nemzetközi válságkezelő műveletekben együttműködik „nyugati szövetségeseivel”, így a brit haderőreform következtében esetlegesen átalakuló békefenntartó/válságkezelő/intervenciósi gyakorlat a magyar haderő alkalmazására is jelentős hatással bírhat. Ezen okokból kifolyólag a szerző igen aktuális és releváns kérdésnek tartja a brit haderőreform vizsgálatát.

A tanulmány a következő szerkezeti felépítést követi: A szerző kutatásában a nemzetközi és magyar nyelvű szakirodalomra támaszkodva bemutatja a 2010-ben megjelent SDSR (Strategic Defence and Security Review) brit haderő felépítésére és működésére vonatkozó általános megállapításait, valamint azokat a védelmi felülvizsgálatban megfogalmazott ajánlásokat, amelyeket a nem sokkal később induló haderőreform során az Egyesült Királyság Védelmi Minisztériuma a gyakorlatba is átültetett. A tanulmány ezt

követően bemutatja az SDSR következményeként felépített és jelenleg is megvalósítás alatt lévő „Army 2020” koncepciót, valamint felvonultat néhány, az Egyesült Királyság haditechnikai eszközparkjának tekintetében bekövetkezett jelentősebb változást. Végül a dolgozat a konklúzióban foglalja össze a brit haderőreform kapcsán levont általános következtetéseit, és megpróbál választ találni arra a kérdésre, hogy Nagy-Britannia –haderejének átalakításával – képes lesz-e a jövő biztonsági kihívásaihoz való alkalmazkodásra, azok megfelelő kezelésére, valamint ezzel együtt az állam nemzetközi rendszerben elfoglalt pozíciójának megtartására.

A 2010. évi Stratégiai Védelmi és Biztonsági Felülvizsgálat

A szerző a tanulmány jelen fejezetében ismerteti a 2010-ben kiadott és nyilvánosságra hozott brit védelmi felülvizsgálat részleteit és a dokumentumban foglalt megállapítások brit haderő átalakítására és finanszírozásának optimalizálására vonatkozó javaslatait. Az Egyesült Királyság Védelmi Minisztériuma által 2010-ben kiadott „Zöld Könyv” tartalmazta az ezt követően végrehajtandó védelmi felülvizsgálat során figyelembe vehető tapasztalatokat, valamint előirányozta az ellenőrzés következményeként esetlegesen kialakítható irányelveket és elérendő célokat. Szintén ugyanebben az évben Nagy-Britannia kormánya utasítást adott egy úgynevezett Nemzeti Biztonsági Tanács létrehozására, amelynek feladatául a brit haderő aktuális képességeit felmérő és fejlesztési irányait megfogalmazó stratégiai védelmi felülvizsgálat végrehajtását határozta meg. A 2010 végére befejezett SDSR (Strategic Defence and Security Review) ennek értelmében felvonultatta a tervezett brit haderőreform alapelveit és céljait. Az elkészült felülvizsgálati jelentésben ugyan a Nemzeti Biztonsági Tanács egy 2020-ig érvényes és végrehajtandó stratégiát fogalmazott meg, nyitva hagyta a lehetőséget egy 2015-ben megismételhető felülvizsgálat megvalósítására. Ez alapján a brit Védelmi Minisztériumnak lehetősége adódott a 2015 és 2020 között fennmaradó öt évben átfogalmazni haderőreformjának céljait.

A 2010-ben kiadott SDSR-jelentés egyrészt kihangsúlyozta a brit kormány nemzeti érdekérvényesítésének lehetőségeit, az Egyesült Királyság nemzeti biztonságának fenntartásához szükséges döntéshozatali eljárásban alkalmazandó alapelveket, másrészt újraértékelt a változó stratégiai környezetből fakadó kihívások kezeléséhez szükséges képességeket. A stratégiai védelmi felülvizsgálat továbbá kitért arra, hogy az Egyesült Királyságnak pontosan milyen tényezőket kell figyelembe vennie nemzetközi rendszerben betöltött státuszának fenntartása érdekében. A felülvizsgálatot végző Nemzeti Biztonsági Tanács mindezen útmutatásokat Nagy-Britannia Nemzeti Biztonsági Stratégiájával összhangban alkotta meg.³⁷

³⁷ CORNISH, Paul: *Evaluating the 2010 Strategic Review*. Chatham House, October 2010. Forrás: <http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/International%20Security/1010sdsr.pdf>, 2014.05.01.

Az SDSR szerint a fent említett célok eléréséhez elengedhetetlen az Egyesült Királyság katonai képességeinek megújítása, valamint a fegyveres erő használatának és finanszírozási rendszerének megreformálása. A felülvizsgálati dokumentumban foglaltak szerint a hosszú távú kockázatok és fenyegetések növekvő jelenlétének fényében szükséges egy olyan átfogó megközelítés megalkotása, amelynek segítségével könnyebben és gyorsabban lehet felismerni és kezelni az Egyesült Királyságra leselkedő veszélyeket. Az SDSR értelmében Nagy-Britanniának elsősorban a konfliktusok megelőzésének képességére és olyan kapacitások kifejlesztésére van szüksége, amelyek segítségével képes lesz a jövő kihívásaihoz alkalmazkodva megvédeni nemzeti biztonságát.³⁸

A 2010-es SDSR két konkrét területét vizsgálta a brit haderő átalakításának: számba vette egyrészt a fegyveres erő kiképzéséből, felszereléséből és alkalmazásából, valamint a haditechnikai eszközpark amortizációjából és képességfejlesztéséből fakadó védelmi kiadásokat és azok lehetséges optimalizálását; másrészt elemezte az Afganisztánban zajló békeműveletekben történő brit részvétel aktuális és várható hatásait. Az említett kérdések vizsgálatának következményeként az SDSR végrehajtása után kiadott jelentés előirányozott egy 2014-ig tartó, a brit GDP 2,7 százalékát kitevő 60,4 milliárd dolláros védelmi költségvetési csökkentést. Mindezek alapján a brit védelmi szektort ért költségvetési megvonás a világon a második legnagyobb az Egyesült Államok haderőreformjának keretein belül véghezvitt kiadáscsökkentés után.³⁹

Annak tükrében, hogy az afganisztáni katonai missziókban történő brit szerepvállalás a közép-ázsiai országban folyó békeműveletek megindításától kezdve a második legnagyobb az Egyesült Államok részvétele után, a brit stratégiai védelmi felülvizsgálat is kiemelt jelentőséggel kezelte a válságreagáló műveletben alkalmazott fegyveres erők és haditechnikai eszközök kérdését. Az SDSR természetes módon előtérbe helyezte annak megvitatását, hogy a haderőreform megfelelő végrehajtásához valószínűleg elengedhetetlen az Afganisztánban állomásozó brit katonák számának jövőbeni csökkentése. Az SDSR előírásai szerint a brit hadsereg Afganisztánban szolgáló egységeinek 2014 végéig át kell adniuk a katonai akciók irányítását és kivitelezését az Afgán Nemzeti Biztonsági Erőknek. A felülvizsgálatban foglaltak alapján a feladatok fokozatos átruházásának végeztével az Afganisztánban maradó brit katonák csak az afgán biztonsági és rendvédelmi erők kiképzésére és kapacitásépítésére fognak koncentrálni.⁴⁰ Ennek értelmében az SDSR kiadását követően meg is született a döntés az afganisztáni ISAF és Operation Herrick missziókból történő csapatkivonásokról. Az említett intézkedés következtében

³⁸ CARTER, Nick: *Transforming the Army for new strategic circumstances. Imperatives for change*. The British Army Journal. Forrás: <http://army.newsdeskmedia.com/british-army-2012/transforming-the-army-for-new-strategic-circumstances?p=1>, 2014.04.30.

³⁹ HÁDA Béla – CSIKI Tamás – VARGA Gergely: *Védelmi és haderőreformok Európában – a belga, holland és brit példa. A brit védelmi felülvizsgálat*. Nemzet és Biztonság, 2011. június, 59–63. Forrás: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/csiki_tamas_hada_bela_varga_gergely-vedelmi_es_hader_reformok_europaban_a_belga_holland_es_brit_pelda.pdf, 2014.04.30.

⁴⁰ CARTER, Nick: *Transforming the Army for new strategic circumstances. Imperatives for change*. The British Army Journal. Forrás: <http://army.newsdeskmedia.com/british-army-2012/transforming-the-army-for-new-strategic-circumstances?p=1>, 2014.04.30.

a korábbi közel tízezer fős kontingenshez képest mára körülbelül ötezer-kétszáz brit katona biztosítja az afganisztáni békét és biztonságot, amely 2014 végére minden bizonnyal minimális jelenlétté fog redukálódni.⁴¹ A haderőreform következtében azonban az Egyesült Királyságnak nemcsak az afganisztáni műveletekben, hanem általánosságban a nemzetközi békefenntartásban való szerepvállalása is fokozatosan csökken. Az Egyesült Királyság 2003-ban Irakban tizennyolcezer fővel vett részt a katonai műveletekben, Líbiában pedig közel háromezer bevetése volt a brit légierőnek, ezek a számok azonban napjainkra tarthatatlanná váltak, és az egyértelműen kirajzolódó csökkenő trendek alapján az Egyesült Királyság a jövőben minden valószínűség szerint már nem lesz képes hasonló nagyságú erőket bevetni a nemzetközi biztonság fenntartása érdekében.⁴² A teljesség igénye azonban megköveteli, hogy ne feledkezzünk meg arról a tényről, miszerint mindezen nagyon jelentős csapatkivonások ellenére is még mindig az Egyesült Királyság a világon a második legnagyobb békefenntartó nemzet, és amennyiben meg kívánja tartani jelenlegi státuszát a nemzetközi rendszerben, úgy valószínűleg arra fog törekedni, hogy ne is veszítse el a békefenntartásban betöltött jelenlegi pozícióját.

Az Egyesült Királyság Védelmi Minisztériumának nyilatkozatai szerint bár a 2010. évi SDSR következményeként meghirdetett haderőreform a hadsereg létszámának jelentős csökkentésével fog együtt járni, ez a létszámmérséklés nem jelenti a hadsereg képességeinek visszaesését. A védelmi felülvizsgálatban foglalt javaslatok gyakorlati alkalmazásának következtében a brit haderő mérete ugyan csökken, kvalitásait tekintve azonban professzionálisabbá és a jövő kihívásaihoz könnyebben alkalmazkodóvá válik. A brit Védelmi Minisztérium megnyilvánulásából egyértelműen levonható az a következtetés, hogy a haderő átalakítása nem fogja a hadsereg bevetetőségének és hatótávolságának változását eredményezni, a módosításokat végrehajtó döntéshozó elitnek azonban feltett szándéka a hadsereget aszerint átalakítani, hogy annak jobb képességek álljanak rendelkezésére a konfliktusok megelőzése és a kockázatok felmérése tekintetében, megakadályozva így a lehetséges konfliktusok eszkalálódását. A haderőreform további célja a flexibilitás növelése mellett a szövetségesekkel történő szorosabb együttműködés kialakítása, és az expedíciós képességek fejlesztése. Az SDSR-ban foglaltak szerint – amint az már korábban is említésre került – a Védelmi Minisztérium ötévente meg fogja ismételni a védelmi felülvizsgálatot annak érdekében, hogy az Egyesült Királyság hadereje a lehető legkedvezőbb eszköz-és célrendszer mentén kerüljön átalakításra.⁴³

Az SDSR-ban megjelenő irányelvek alapján a brit hadsereg létszámának 2010 és 2020 között történő csökkentése a következő fázisok szerint kerül végrehajtásra a kü-

⁴¹ Troop numbers and contributions. Afghanistan International Security Assistance Force. Forrás: <http://www.isaf.nato.int/troop-numbers-and-contributions/index.php>, 2014.05.02.

⁴² SELJÁN Péter: *Nagy-Britannia. Mérlegen a NATO-tagállamok*. Biztonságpolitika.hu, NATO-nettó rovat. Forrás: http://www.mat.hu/hun/downloads/docs/NATO-NETto_UK_Final.pdf, 2014.05.01.

⁴³ Securing Britain in an Age of Uncertainty: The Strategic Defence and Security Review. HM Government, October 2010. Forrás: http://www.direct.gov.uk/prod_consum_dg/groups/dg_digitalassets/@dg/@en/documents/digitalasset/dg_191634.pdf, 2014.05.01.

lőnböző haderőnemek vonatkozásában: A haditengerészet erőinek a 2010-es 35 ezer főhöz képest 2015-re 30 ezer, a 2020. évre pedig 29 ezer főre kell csökkennie. Emellett a brit kormány a szárazföldi erők nagyságát a 2010-ben mért 102 ezer főről 2015-re 95 ezer főre, 2020-ra pedig további ezer fő kivonásával 94 ezer főre csökkenti. A légi erő eredetileg 38 ezer fős kapacitása a 2015. év folyamán 33 ezer főre, 2020-ig bezárólag pedig 31 500 főre fog redukálódni. Mindezek mellett az SDSR állásfoglalása szerint az Egyesült Királyság nemzetközi békefenntartó tevékenységét illetően az országnak képesnek kell lennie egy hatezeröttszáz főt állomásoztató tartós stabilizációs művelet, egy kétezer fős komplex intervenció, valamint egy ezer főt számláló egyszerű intervenció egy időben történő végrehajtására.⁴⁴

A haderőreformot előirányozó dokumentum kitér minden, az Egyesült Királyság hadseregének részét képező haderőnem és fegyvernem részletes ismertetésére és átalakításuk opcióira. Nagy-Britannia az SDSR jelentésében kinyilvánítja abbéli szándékát, hogy nem hajt végre sem mennyiségi, sem pedig minőségi csökkentést a végső elrettentés eszközeként fenntartott nukleáris képességeinek tekintetében. A 2006-ban kiadott úgynevezett „Fehér Könyv” alapján, amely az Egyesült Királyság nukleáris arzenálja legmarkánsabb részeként a Vanguard osztályú tengeralattjárókat, valamint az azokra telepíthető Trident hordozórakétákat említi, a 2010-ben kiadott SDSR-ajánlások megfogalmazzák Nagy-Britannia nukleáris elrettentő képességének fenntartását, stabilitását, és fejlesztését.⁴⁵ Ugyan a haderőreform első évében megjelentek bizonyos szakértői vélemények arra vonatkozólag, hogy az Egyesült Királyság által fenntartott négy Vanguard osztályú tengeralattjáróból a kormánynak csak hármat lenne szükséges megtartania nukleáris arzenáljában, az ez irányú eszközcsökkentésre szintén nem került sor. Mivel a darabonként négy-négy rakétakilövő rendszerrel rendelkező négy tengeralattjáró minden Trident rakétája tizenkét robbanófej kilövését teszi lehetővé négyezer mérföldes távolságra, így az ebbe az osztályba sorolt tengeralattjárók az Egyesült Királyság elrettentő képességének alapját képezik.⁴⁶ A brit Védelmi Minisztérium tervei szerint a haderőreform keretein belül az Egyesült Királyság a következő tíz évben 35,8 milliárd fontot fog költeni nukleáris tengeralattjáróinak és ezzel együtt elrettentő képességének fejlesztésére, beleértve a hét darab Astute osztályú nukleáris támadó tengeralattjáró (SSNs) és a Vanguard osztályú, ballisztikus rakétákkal felszerelt tengeralattjárót helyettesítő „Successor” osztály fejlesztését is.⁴⁷

⁴⁴ Securing Britain in an Age of Uncertainty: The Strategic Defence and Security Review. HM Government, October 2010. Forrás: http://www.direct.gov.uk/prod_consum_dg/groups/dg_digitalassets/@dg/@en/documents/digitalasset/dg_191634.pdf, 2014.05.01.

⁴⁵ The Future of the United Kingdom's Nuclear Deterrent. UK Government, December 2006. Forrás: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/27378/DefenceWhitePaper2006_Cm6994.pdf, 2014.05.02.

⁴⁶ Vanguard Class. Protecting our nation's interests. Royal Navy. Forrás: <http://www.royalnavy.mod.uk/The-Fleet/Submarines/Ballistic-Submarines/Vanguard-Class>, 2014.04.30.

⁴⁷ DE LARRINAGA, Nicholas: *UK MoD details 160 bn pounds plan for equipment...* IHS Jane's Defence Weekly, 50. 6., 6 February 2013.

A 2010-es SDSR az Egyesült Királyság haderejét érintő reformok területei közül kiemelt figyelmet fordít a kibervédelem és a brit különleges erők fejlesztésének kérdéseire. A Védelmi Minisztérium az SDSR javaslatait figyelembe véve jelentős korszerűsítésbe kezdett az említett területeken. A stratégiai védelmi felülvizsgálat kiemeli továbbá az Egyesült Királyság tengerentúli területeinek védelmét, valamint előírányozza a brit csapatok Németországból történő kivonásának 2020-ig történő végrehajtását. Utóbbi tevékenység jelenleg is részét képezi a brit hadsereg feladatrendszerének.⁴⁸

A 2010. évi brit Stratégiai Védelmi és Biztonsági Felülvizsgálat tehát minden haderőnem és minden fegyvernem tekintetében megtette a haderő fejlesztésére és a költségvetési kiadások csökkentésére tett javaslatait. Az SDSR kiemelt figyelemmel fordult az Afganisztánban zajló ISAF és Operation Herrick válságreagáló műveletek optimális finanszírozására és a katonai akciókban résztvevő személyi állomány felépítésére. Az Afganisztánból történő kivonulás mind az Egyesült Államok, mind pedig az Egyesült Királyság számára egy bonyolult és komplex feladatrendszer megoldásával jár együtt, a gazdasági válságból fakadó költségmegvonásokat illetően azonban nagy valószínűséggel fellélegezhetnek a nagy békefenntartó nemzetek.

Az „Army 2020” koncepció

Az „Army 2020” elnevezésű program a 2010-ben kiadott brit stratégiai védelmi felülvizsgálat során megfogalmazott ajánlások gyakorlatban történő megvalósításának koncepciója. A program küldetése, hogy felkészítse és képessé tegye Nagy-Britannia haderejét a jövő esetleges kihívásaival való szembenézésre. A koncepció alapját képezi egy olyan egységes brit haderő létrehozása, amely a korábban egymástól különválasztva működő reguláris és tartalékos erőket egy homogén egységbe fogja. Az Army 2020 program részét képező elképzelés szerint a tartalékos haderő továbbra is olyan különleges körülmények között kerülne alkalmazásra, mint a hosszú távú stabilizációs műveletek, vagy a tengerentúlon előforduló kötelezettségek teljesítése.⁴⁹

Az Army 2020 koncepció alapján a brit hadsereg – struktúráját tekintve – a jövőben két komponensből fog állni. A hadsereg egyik részét képezi majd az úgynevezett gyorsreagálású erő (Reaction Force), a fegyveres erő másik felét pedig egy rugalmasan alkalmazható komponens (Force Troops) alkotja majd. A két komponens az Army 2020 által megfogalmazott tervek szerint egy harci kiszolgáló egység támogatásával fog működni.⁵⁰

⁴⁸ Securing Britain in an Age of Uncertainty: The Strategic Defence and Security Review. HM Government, October 2010. Forrás: http://www.direct.gov.uk/prod_consum_dg/groups/dg_digitalassets/@dg/@en/documents/digitalasset/dg_191634.pdf Utolsó letöltés: 2014.05.01.

⁴⁹ Army 2020. Elérhető a brit hadsereg hivatalos honlapján: <http://www.army.mod.uk/structure/33449.aspx> Utolsó letöltés: 2014.05.02.

⁵⁰ Modernising to face an unpredictable future. Transforming the British Army, July 2012. Forrás: https://www.army.mod.uk/documents/general/Army2020_brochure.pdf, 2012.05.02.

A haderő gyorsreagálású komponensének kiképzése és felszerelése aszerint kerül kialakításra, hogy a haderő ezen része az intervenciók feladatainak teljes spektrumán képes legyen rövid idő leforgása alatt komoly veszélyhelyzeteket megoldani. Amennyiben az aktuális konfliktushelyzet kezelési módja megkívánja, tehát az adott szituációban azonnali válaszcselekedésre, vagy az elrettentő képességek alkalmazására van szükség, úgy a gyorsreagálású egység gondoskodni fog egy páncélozott lövész harccsoport, illetve légi szállító vagy légi támadó erő vezetéséről is. A brit hadsereg szóban forgó komponense az előzetes elképzelések szerint három páncélozott lövészcsapatot és tizenhat légi támadó egységet foglal majd magában, amelyek mindegyike rendelkezni fog három, harckocsiból és páncélozott lövész részlegekből álló manőverező egységgel.⁵¹

A brit hadsereg rugalmasan alkalmazható komponensének képességei a koncepcióban foglalt irányelvek alapján széleskörűen használható minőségként kerülnek kialakításra. A haderőnek ez az egysége kapja meg a jogosultságot egyrészt a főhadiszállások kialakítására, másrészt olyan csapatok létrehozására, akik a hosszú távú műveletekben végrehajtandó állandó kötelezettségek ellátását végzik majd, mint például a Cipruson, Bruneiben, vagy a Falkland-szigeteken működő missziókban előforduló konstans feladatok megoldása. A Force Troops névre keresztelt haderőegység feladata lesz továbbá a civil szakértők humanitárius műveletekben történő alkalmazása, vezetése és ellenőrzése; a humanitárius segélyezési feladatok ellátása, a békefenntartással kapcsolatos tevékenységek végrehajtása; az etnikai-polgárháborús konfliktusok megelőzése; valamint a hazai, Egyesült Királyság területén kialakuló veszélyhelyzetek kezelése is. Tekintettel arra a tényre, hogy a felsorolt feladatok alapján az Army 2020 koncepció a „rugalmasan alkalmazható” haderőkomponens használatát a műveletek széles skáláján képzeleli el, a Force Troops által képviselt tevékenységi kör gyakorlatilag a kemény és a puha hatalom (hard and soft power) között helyezkedik el. A Force Troops haderőkomponens az Army 2020 programban foglalt álláspont szerint hét lövészcsapatot foglal magába, amelyek az adott szituációban felmerülő feladatok és kihívások természetétől függően, egy-egy tartalékos egységgel párban hajtják majd végre küldetésüket. Az Egyesült Királyság haderejének munkájához történő hozzájárulásként, a fent említett két jövőbeni alkotórész támogatása és segítése céljából kialakításra kerül egy –korábban már említett – harci kiszolgáló támogató egység is. Ez a brit hadsereg komponenseit támogató részleg az Egyesült Királyság fegyveres erejének olyan reguláris és tartalékos erőkből összeállított alkotórészt fogja képviselni, akik tüzérségi, logisztikai, valamint hírszerzési feladatok ellátásával biztosítják a Reaction Force és a Force Troops egységeinek háttérbázisát. Ez a harci kiszolgáló részleg magában foglal egy tűztámogató egységekkel kiegészített tüzérségi dandárt, egy tüzérségi osztag támogatásával tevékenykedő műszaki dandárt, egy egészségügyi alakulatot, egy nagy logisztikai támogató egységet, egy megújított biztonsági támogató csoportot, egy katonai stabilizációs támogató csoportot, tizenöt pszichológiai műveleti csoportot, egy potenciális médiaműveleti csoportot, valamint

⁵¹ Army 2020 structure explained, 06 July 2012. Elérhető a brit hadsereg hivatalos honlapján: <https://www.army.mod.uk/news/24272.aspx>, 2014.05.01.

két híradó dandárt, melyek közül az egyik a műveletek informatikai kommunikációs támogatását végzi.⁵²

Az Army 2020 program küldetése, hogy a brit hadsereget a 2020. évig bezárólag felkészítse és képessé tegye a jövő stratégiai kihívásaira tett azonnali és hatékony válaszadásra. A 2010-es Stratégiai Védelmi és Biztonsági Felülvizsgálat ismertette az Egyesült Királyság azon védelmi kötelezettségeit, amelyeknek teljesítése generációs változást igényel a hadsereg struktúrájának, összetételének és képességeinek szempontjából. A brit haderő reformjának elemei a fegyveres erő számára a jövő kihívásaival való szembenézés sikerének kulcspontjait jelentik. Ezen kulcspontok fokozatos átalakítása és ezzel a hadsereg működésének hatékonyabbá tétele az Army 2020 koncepció elsődleges célja.⁵³ A legtöbb kritikai megnyilvánulás, amely eddig a brit haderő-fejlesztési programmal kapcsolatban napvilágot látott, a hadsereg tartalékos részének átalakításával foglalkozik. A koncepció értelmében ugyanis a brit Védelmi Minisztérium harmincezer fővel kívánja bővíteni az Egyesült Királyság hadseregének tartalékos állományát. Michael Clarke, a RUSI nevű think tank igazgatójának *The Economist*-ben megjelent álláspontja szerint a tartalékos haderő ilyen nagy volumenű kiterjesztése, és az ennek következtében véghezvitt toborzás túlságosan bonyolult, nehéz, illetve a bürokrácia adott keretei között túlzottan körülményes és komplikált feladat. Clarke nyilatkozatában egyrészt felhívja a figyelmet arra a nem elhanyagolható tényre, hogy a tartalékos katonák szolgálatának tervezett meghosszabbításához a brit törvényhozás jelenlegi keretei között az ezzel kapcsolatos aktuális jogszabályok módosítására, valamint új törvények megalkotására van szükség, másrészt kritikai megjegyzést tesz arra vonatkozólag, hogy véleménye szerint lehetetlen az összes tartalékos felszerelését biztosító összeget elkülöníteni a jelenlegi védelmi büdzből. A RUSI igazgatója az említett nyilatkozatában a következőképpen fogalmaz: *„Nagyon szerencsétlen helyzet lenne, ha kiderülne, hogy az új brit hadsereg első igazi ellensége a következő, 2015-ös SDSR.”*⁵⁴

Az Egyesült Királyság haderőreformjával kapcsolatban azonban természetesen nemcsak kritikai, hanem a fegyveres erő transzformációját üdvözlő, annak sikerét jósoló észrevételek is teret kapnak. A brit haderő átalakításának és fejlesztésének eredményeivel kapcsolatos nézetek közötti differencia jelenlétét jól szemlélteti Mungo Melvin, a brit hadsereg nyugalmazott vezérőrnagyának a RUSI kutatóközpont folyóiratában publikált elemzése. Melvin cikkében megcáfolja Michael Clarke arra vonatkozó állításait, hogy a brit hadsereg transzformációja és jövőbeni alkalmazása nem sok sikerrel kecsegtet. A nyugállományú főtiszt szerint sok igazság rejlik abban a kijelentésben, miszerint a brit hadsereg manapság példátlan kihívásokkal néz szembe, hozzáteszi azonban, hogy a brit Védelmi Minisztérium szakmai hozzáértésének köszönhetően előre láthatólag meg tudja

⁵² Army 2020 structure explained, 06 July 2012. Elérhető a brit hadsereg hivatalos honlapján: <https://www.army.mod.uk/news/24272.aspx>, 2014.05.01.

⁵³ Modernising to face an unpredictable future. Transforming the British Army, July 2012. Forrás: https://www.army.mod.uk/documents/general/Army2020_brochure.pdf, 2012.05.02.

⁵⁴ New model army. The army is to be trimmed and reshaped, with a larger reserve. *The Economist*, Jul 7th 2012. Forrás: <http://www.economist.com/node/21558277>, 2014.05.02.

oldani a felmerülő problémákat. Melvin felhívja a figyelmet arra, hogy miközben már csak hónapok vannak hátra az Afganisztánból történő teljes kivonulás végrehajtásáig, valamint a Németországból történő csapatkivonások is egyre inkább felgyorsulni látszanak, a brit hadseregnek képesnek kell lennie a Cipruson folyamatosan állomásoztatott kontingensének irányítása és fenntartása mellett az SDSR által előírt és az Army 2020 koncepcióban részletezett új hadseregstruktúra létrehozására is. A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy miközben az Egyesült Királyságot fenyegető biztonsági kihívások nem enyhültek és azok természete sem változott, a brit hadseregnek sikerült megmenekülnie egy következő védelmi kiadás-csökkentési hullám törvénybe foglalásától. Melvin kifejti továbbá, hogy a tartalékosok toborzása, valamint a hadsereg struktúrájába történő integrálása és finanszírozása a tervek szerint halad annak ellenére, hogy a fegyveres erőknek jelenleg eddig nem tapasztalt kihívásokkal kell szembenéznie. Mindemellett a cikk írója kifejti szkeptikus véleményét is arra vonatkozóan, hogy bár az Egyesült Királyság hadserege az elmúlt húsz év alatt nagyon jól bizonyította képességét az olyan váratlan helyzetekben, ahol a gyorsaság, a mozgékonyaság, az improvizációs készség és a pragmatizmus nélkül nem lett volna megoldható a probléma, ez valószínűleg a jövő kihívásait tekintve még a brit hadsereg számára sem lesz elegendő. Ahhoz, hogy a brit hadsereg alkalmazkodni tudjon a jövő potenciális kihívásaihoz, át kell alakítania magát egy folyamatosan gondolkodó, kísérletező, és új ötleteket tesztelő organizmussá. A hadseregnek – Melvin szerint – úgy kell átkonvertálnia a biztonsági fenyegetésekről való gondolkodását, hogy az a veszélyforrásokot a bizonytalan nemzetközi környezetből fakadó állandó elemként értékelje. A szerző véleménye szerint a brit hadseregnek fel kell adnia a bizonyos időintervallumokra korlátozódó, specifikus konfliktusokra adandó válaszmechanizmusainak használatát, és ki kell képeznie magát az állandó, csakis hosszú távon kezelhető biztonsági kockázatokból fakadó fenyegetések elleni küzdelemre.⁵⁵ Mint azt a szerző a fejezet korábbi részében említette, az Army 2020 koncepció a brit vezérőrnagy véleményével összhangban, a jövő kihívásainak kezelésére hivatott felkészíteni a brit hadsereget.

A brit hadsereg szerves részét képező tartalékos haderő reformjával kapcsolatos szkeptikus megnyilvánulások azonban továbbra is állandó elemei a nemzetközi sajtóban – az Egyesült Királyság haderőreformjával kapcsolatosan megjelenő – cikkeknek. A 2013 októberében a *The Telegraph*-ban megjelent hír szerint például a brit hadsereg transzformációja kapcsán szólt, már eddig is vitatott kimenetelű tervek éppen elbukni látszanak. A lap egy kiszivárgott dokumentumra hivatkozik, amely szerint a védelmi kiadások reformja figyelmen kívül hagyja a potenciális új katonák finanszírozását, így a tartalékos erők bővítésére tett kísérlet biztosan sikertelen lesz. A dokumentumban foglalt értelmezés alapján a toborzás válsága maga után vonhat olyan negatív következményeket, mint hogy a brit hadseregnek a jövőben növekvő kockázatokkal kell szembenéznie struktú-

⁵⁵ MELVIN, Mungo: *Operation Enquiry: How to transform an Army?* RUSI Newsbrief, 24 June 2013. Forrás: <https://www.rusi.org/publications/newsbrief/ref:A51C8322FDA604/#.U2aV7aJyVIC>, 2014.05.02.

ráját és műveleti képességeit illetően. A tízoldalas jelentés kifejti, hogy a brit hadsereg jelenleg csak fele annyi tartalékost toboroz, mint amennyire szüksége lenne az Army 2020 koncepcióban megfogalmazott céljainak eléréséhez.⁵⁶

Az Egyesült Királyság az Army 2020 koncepció keretein belül nemcsak a hadsereg átstrukturálását, illetve működésének optimalizálását tűzte ki céljává, hanem megfogalmazta a brit fegyveres erő haditechnikai eszközparkjára vonatkozó fejlesztési irányelveit is. Nagy-Britannia Védelmi Minisztériumának 2013. január 31-én tett bejelentése alapján az állam az addig 150 milliárd fontra tervezett fejlesztési forrásait 159 milliárd fontra emelte a következő tízéves periódusra vonatkozólag. A brit kormány az így megnövekedett, védelmi költségvetést átformáló összegből 60 milliárd fontot kifejezetten a hadsereg professzionalizálását szolgáló új haditechnikai eszközök beszerzésére szán. A Védelmi Minisztérium nyilatkozatában hozzátette, hogy az addig a védelmi büdzből „szabad felhasználásra” elkülönített 8,4 milliárd fontos összeget, valamint a beszerzési programok váratlan módosulása esetére félretett 4,8 milliárd fontos „véstartalékot” a fejlesztési források növelésétől függetlenül továbbra is fenntartja, vagyis nem használja fel az eszközbeszerzés során.⁵⁷ A szerző véleménye szerint a Védelmi Minisztérium azzal a céllal hívta fel a figyelmet a lekötött összeg megtartására, hogy érzékeltesse a sikeres haderőreform eredményeit, miszerint a kormánynak sikerült tartalékot képeznie, és a plusz pénzügyi források felhasználásával módjában áll a hadsereg fejlesztése mellett új haditechnikai eszközök beszerzése is. A szerző a tanulmány következő fejezetében felvontat néhány, az Egyesült Királyság hadseregében alkalmazott haditechnikai eszközt érintő fejlesztési és módosítási irányvonalat, valamint bemutat néhány, a brit hadsereg reformjából fakadóan újonnan megvásárolt eszközt.

A brit haderőreform során végrehajtott haditechnikai fejlesztések

A 2010. évben kezdődő brit haderőreform természetes módon nem csak a hadsereg felépítését, vagy a személyi állomány létszámát érintette. A fegyveres erő rendelkezésére álló eszközpark fejlesztése és átalakítása ugyanúgy a haderőreform részét képező jelenség, mint a hadsereg transzformációja és a védelmi költségvetés átalakítása. A tanulmány jelen fejezetében a teljesség igénye nélkül ismertet néhány, az Egyesült Királyság haderőreformjában érintett haditechnikai eszközzel kapcsolatos változást.

A haditechnikai fejlesztésekkel foglalkozó folyóiratok 2012 augusztusában arról számoltak be, hogy az Egyesült Királyság védelmi minisztere, Philip Hammond bejelentése szerint bár az Egyesült Királyság 2010-ben még százharmincnyolc darab F-35A és F-35B

⁵⁶ HOPE, Christopher – KIRKUP, James: *Reforms have left the Army in chaos*. The Telegraph, 16 Oct 2013. Forrás: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/10384403/Reforms-have-left-the-Army-in-chaos.html>, 2014.05.01.

⁵⁷ DE LARRINAGA, Nicholas: I. m.

típusú vadászrepülőgép vásárlását tervezte a 2015-ös SDSR vizsgálatáig, ez 2012-re negyvennyolc darabra redukálódott.⁵⁸ Az Egyesült Királyságnak a tervezett mennyiségből 2013-ra sikerült megvásárolnia az első négy darab vadászrepülőgépet.

A haderőreform kérdésének tárgyalása során érdemes említést tenni arról a tényről, hogy az Egyesült Királyságnak hadserege haditechnikai fejlesztése során nemcsak azokat az eszközöket kell beszereznie vagy fejlesztenie, amik nem állnak rendelkezésére vagy javításra szorulnak, hanem pótolnia kell a katonai műveletek során elveszített haditechnikai eszközeit is. A szóban forgó jelenség természetesen még inkább megnehezíti a haderőreform kivitelezését az Egyesült Királyság számára. Egy ilyen kulcsfontosságú eszköz a Hermes 450 típusú pilóta nélküli repülőgép, amelyből az Egyesült Királyság az afganisztáni műveletei során az eszköz 2007-es debütálásától kezdve 2012 végéig bezárólag tizenegy darabot veszített el.⁵⁹

A tanulmányban említett következő, Egyesült Királyság haditechnikai eszközparkjában fontos szerepet betöltő eszközcsoport a szárazföldi telepítésű légvédelmi rendszerek kategóriája. A 2010-ben kezdődő haderőreform keretein belül Nagy-Britannia Védelmi Minisztériuma bejelentette az ilyen típusú légvédelmi rendszerek számának növelését. Az előzetes ígéretek szerint az Egyesült Királyság 2015-re ki fogja terjeszteni az engedélyezett légtérvédelmi és felügyeleti hálózatot, 2027-re pedig a tervek szerint eléri a teljes kapacitást. A 2027-es távlati cél ugyan túlságosan hosszú időnek tűnhet a szárazföldi telepítésű légvédelmi rendszerek átalakítását illetően, azt azonban tudni kell, hogy az Egyesült Királyság számára az ezen rendszerek reformja jelenti az egyik legnagyobb feladatot, amely egy igen komplex beszerzési program keretein belül valósul meg.⁶⁰

Az Egyesült Királyság által végrehajtott haderőreformból származó haditechnikai változtatások másik nagy célterülete a brit felszíni hajóflotta. A 2013 februárjában tett bejelentések szerint az Egyesült Királyság 17,4 milliárd fontot készül költeni szóban forgó hajóflottájára a következő tíz évben. A brit flottát érintő fejlesztési irányok között szerepel az Egyesült Királyság mindkét Queen Elizabeth osztályú repülőgép-hordozójának minőségi javítása, hat darab 45-ös típusú rombolójának igény szerinti átalakítása, valamint 26-os típuszámmal ellátott hadihajójának képességfejlesztése. Mindemellett az Egyesült Királyság Védelmi Minisztériuma 18,5 milliárd font összegű fejlesztési forrást tart fenn a brit hadsereg légierjének reformjára, különös tekintettel Eurofighter Typhoon típusú vadászrepülőik, F-35 típusú ötödik generációs vadászbombázóik, valamint pilóta nélküli repülőgépeik fejlesztésére.⁶¹

A tanulmány jelen fejezetében tárgyalt brit haditechnikai fejlesztések témaköréhez szorosan kapcsolódik az Egyesült Királyság védelmi iparának működése és a gazdasági

⁵⁸ HEWSON, Robert: *UK slashes F-35B numbers but might look to split buy with F-35As*. IHS Jane's Defence Weekly, 49. 31. 1 August 2012.

⁵⁹ JENNINGS, Gareth: *UK reveals Hermes 450 losses in Afghanistan*. IHS Jane's Defence Weekly, 49. 44. 31 October 2012.

⁶⁰ RIPLEY, Tim: *UK reveals future air defence plans*. IHS Jane's Defence Weekly, 50. 3, 16 January 2013.

⁶¹ DE LARRINAGA: I. m.

válság, valamint az annak következményeként megkezdett haderőreform brit védelmi ipari szektor működésére gyakorolt hatásai. A Jane's Defence Weekly 2013. szeptemberi értesülései szerint az Egyesült Királyság kormánya megkezdte egy új, az ország légterének és védelmi iparának fejlesztését célzó védelmi ipari növekedési terv kidolgozását. A brit kormány által aláírt úgynevezett Védelmi Növekedési Program kulcskomponensei között szerepel az Egyesült Királyság védelmi ipari exportjának növelése, az olyan intelligens rendszerek fejlesztése, mint az elektronikai vagy autonóm rendszerek, valamint a védelmi iparban alkalmazott szakértők képességeinek javítása. A kormány és a védelmi ipari szektor között ily módon létrejött új együttműködés mind az export, mind a befektetések terén új lehetőségeket nyithat az állam számára. A védelmi ipar fejlesztése kulcsfontosságú kérdés az Egyesült Királyság haderőreformjának szempontjából, hiszen amellet, hogy ez a gazdasági szektor önmagában körülbelül százezer brit állampolgárnak biztosít megélhetést, és 22 milliárd font összegű pénzmozgást bonyolít le minden évben, csak exportjának volumene körülbelül 8,8 milliárd fontra becsülhető. A brit védelmi ipar exportjának domináns részét képezi a légierővel kapcsolatos üzleti megállapodások lebonyolítása. A 2003 és 2012 közötti időszakban a teljes védelmi export körülbelül 82 százalékát a légierőben használatos eszközök eladása tette ki. Az Egyesült Királyság védelmi iparának legfőbb kereskedelmi partnerei a 2012. évben Szaúd-Arábia és Omán voltak, amely országok számára Nagy-Britannia többek között Eurofighter Typhoon típusú vadászpilótákat exportált.⁶²

A tanulmány jelen fejezetében foglaltak szerint és a szerző által korábban ismertett Army 2020 koncepció alapján levonható a következtetés, miszerint a 2008-ban kezdődő gazdasági világválság következtében kialakított haderő-transzformációs program és a hadsereg személyi állományának csökkentése az Egyesült Királyság esetében nem jelenti a haderő minőségbeli romlását. Amellet, hogy a brit kormány a hadsereg létszámának csökkentésével eléri a finanszírozási problémák többségének megoldását, az új haditechnikai eszközök megvásárlásával és a haderő strukturális átalakításával az állománycsökkentés ellenére is egy hatékonyabb, azonnali reakciókra képes, jobb képességekkel bíró fegyveres erőt hozhat létre. A haditechnikai eszközök beszerzésére és a már meglévő konstrukciók fejlesztésére a védelmi büdzséből elkülönített összeg 2013. évi megemelése azt jelenti, hogy a brit Védelmi Minisztérium haderőreformban foglalt céljainak elérése nagy valószínűséggel a terv szerint halad.

Konklúzió

Jelen tanulmány elsődleges célja volt, hogy bemutassa és értékelje azokat a tényezőket és leghangsúlyosabb elemeket, amelyek alapjaiban meghatározzák az Egyesült Királyság 2010-ben kezdődő haderőreformját. A dolgozat központi kérdésfelvetésére, vagyis hogy

⁶² FORRESTER, Charles: *UK launches defence industry growth plan*. IHS Jane's Defence Weekly, 50., 37. 11 September 2013.

a 2008. évi gazdasági világválság milyen módon gyakorolt hatást az Egyesült Királyság haderejének felépítésére, kiképzésére, használatára és finanszírozására, a tanulmány a 2010. évi brit stratégiai védelmi felülvizsgálat bemutatásával és az ezt követően kialakításra került „Army 2020” koncepció ismertetésének segítségével próbálta megtalálni a választ. A dolgozat elemezte az európai államokra a 2008-as gazdasági és pénzügyi válság óta általánosságban is jellemző haderőreform Egyesült Királyság haditechnikai eszközparkjára gyakorolt hatásait, valamint ismertette a védelmi költségvetés átalakításának a brit védelmi iparra tett befolyását. A tanulmány mindezek mellett kitért a brit hadsereg afganisztáni missziókban történő szerepvállalásának haderőreform miatti változására, valamint megkísérelt következtetéseket levonni arra vonatkozólag, hogy az új, jelenleg is épülő brit haderőmodell képes lesz-e a bizonytalan jövő egyelőre teljesen ismeretlen biztonsági kihívásainak kezelésére.

A dolgozat megírását megelőző kutatás során felhasznált magyar nyelvű és nemzetközi szakirodalom, valamint a primer forrásként szolgáló, védelmi felülvizsgálatról szóló jelentés és a hadsereg honlapján elérhető hivatalos információk elemzése alapján a szerző arra a következtetésre jutott, hogy az Egyesült Királyság hadseregének átalakításával kapcsolatos különböző, egymásnak gyakran ellentmondó szakértői vélemények közül nagy valószínűséggel inkább a pozitív kicsengésű megnyilvánulások a mérvadóbbak. Az összegyűjtött információk értékelése során kirajzolódik, hogy az Egyesült Királyság minden bizonnyal annak ellenére is végre tudja hajtani haderőreformjának lényegi elemeit, hogy mindeközben jelenleg eddig soha nem látott kihívásokkal kell szembenéznie. Az új haditechnikai eszközök Nagy-Britanniára vonatkoztatható beszerzési trendjeinek vizsgálata során kiderül, hogy az Egyesült Királyságnak a 2010-ben tervezetthez képest jelenleg jóval nagyobb fejlesztési tartalék áll rendelkezésére, így a brit haderő reformjával kapcsolatos szkeptikus megnyilvánulások valószínűleg eltúlzottnak tekinthetők. A szerző a brit Védelmi Minisztérium által tett nyilatkozatok és újságcikkek alapján levonta továbbá a következtetést arra vonatkozólag is, hogy az Egyesült Királyság az afganisztáni kivonulás után sem hajlandó feladni nemzetközi békefenntartásban elfoglalt második helyét. Mindezek alapján kijelenthető, hogy a haderőreform általi költségvetési megvonások, valamint a személyi állomány csökkentése valószínűleg nem fogja maga után vonni az Egyesült Királyság nemzetközi rendszerben elfoglalt státuszának csorbulását. A haderő méretének csökkentése pedig a minőségi és mennyiségi romlás helyett szintén csak a képességek javítását célozza abban az értelemben, hogy a védelmi kiadásokból eddig a személyi állomány finanszírozására elkülönített összeg innentől a hadsereg képességeinek fejlesztésére fordítódik.

Ami az Egyesült Királyság haderejének és ezzel az állam nemzetközi rendszerben elfoglalt pozíciójának jövőjét illeti, nehéz megjósolni, hogy a brit hadsereg jelenlegi fokozatos átalakítása és az eszközpark frissítése következtében a haderő maradéktalanul elér-e hat év múlva az „Army 2020” programban megfogalmazott célokat. A tanulmányban felsorakoztatott és hivatkozott szakirodalmi források alapján az Egyesült Királyság haderejének jövőjét tekintve nem abban rejlik a bizonytalanság, hogy az állam képes lesz-e teljesíteni a haderőreform során megfogalmazott irányelvekből fakadó feladatokat,

hanem abban, hogy a brit hadsereg megfelelő szintre tudja-e fejleszteni abbéli képességét, hogy a jövő biztonsági fenyegetéseihez alkalmazkodva átformálja a konfliktusokról alkotott eddigi teljes világnézetét.

Felhasznált irodalom

- CARTER, Nick: *Transforming the Army for new strategic circumstances. Imperatives for change.* The British Army Journal. <http://army.newsdeskmedia.com/british-army-2012/transforming-the-army-for-new-strategic-circumstances?p=1>
- CORNISH, Paul: *Evaluating the 2010 Strategic Review.* Chatham House, October 2010. <http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/International%20Security/1010sdsr.pdf>
- DE LARRINAGA, Nicholas: *UK MoD details 160 bn pounds plan for equipment...* IHS Jane's Defence Weekly, 50. 6. 6 February 2013.
- FORRESTER, Charles: *UK launches defence industry growth plan.* IHS Jane's Defence Weekly, 50. 37. 11 September 2013.
- HÁDA Béla – CSIKI Tamás – VARGA Gergely: *Védelmi és haderőreformok Európában – a belga, holland és brit példa. A brit védelmi felülvizsgálat.* Nemzet és Biztonság, 2011. június. 59–63. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/csiki_tamas_hada_bela_varga_gergely-vedelmi_es_hader_reformok_europaban_a_belga_holland_es_brit_pelda.pdf
- HEWSON, Robert: *UK slashes F-35B numbers but might look to split buy with F-35As.* IHS Jane's Defence Weekly, 49. 31. 1 August 2012.
- HOPE, Christopher – KIRKUP James: *Reforms have left the Army in chaos.* The Telegraph, 16 Oct 2013. <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/10384403/Reforms-have-left-the-Army-in-chaos.html>
- JENNINGS, Gareth: *UK reveals Hermes 450 losses in Afghanistan.* IHS Jane's Defence Weekly, 49. 44. 31 October 2012.
- MELVIN, Mungo: *Operation Enquiry: How to transform an Army?* RUSI Newsbrief, 24 June 2013. <https://www.rusi.org/publications/newsbrief/ref:A51C8322FDA604/#.U2aV7ajyVIC>
- RIPLEY, Tim: *UK reveals future air defence plans.* IHS Jane's Defence Weekly, 50. 3. 16 January 2013.
- SELJÁN Péter: *Nagy-Britannia. Mérlegen a NATO-tagállamok.* Biztonságpolitika.hu, NATO-nettó rovat. http://www.mat.hu/hun/downloads/docs/NATO-NETto_UK_Final.pdf
- The Future of the United Kingdom's Nuclear Deterrent. UK Government, December 2006. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/27378/DefenceWhitePaper2006_Cm6994.pdf
- Army 2020 structure explained, 06 July 2012. Elérhető a brit hadsereg hivatalos honlapján: <https://www.army.mod.uk/news/24272.aspx>
- Army 2020. Elérhető a brit hadsereg hivatalos honlapján: <http://www.army.mod.uk/structure/33449.aspx>

- Modernising to face an unpredictable future. Transforming the British Army, July 2012. https://www.army.mod.uk/documents/general/Army2020_brochure.pdf
- New model army. The army is to be trimmed and reshaped, with a larger reserve. The Economist, Jul 7th 2012. <http://www.economist.com/node/21558277>
- Securing Britain in an Age of Uncertainty: The Strategic Defence and Security Review. HM Government, October 2010. http://www.direct.gov.uk/prod_consum_dg/groups/dg_digitalassets/@dg/@en/documents/digitalasset/dg_191634.pdf
- Troop numbers and contributions. Afghanistan International Security Assistance Force. <http://www.isaf.nato.int/troop-numbers-and-contributions/index.php>
- Vanguard Class. Protecting our nation's interests. Royal Navy. <http://www.royalnavy.mod.uk/The-Fleet/Submarines/Ballistic-Submarines/Vanguard-Class>

3. FEJEZET

Az Egyesült Királyság szerepe a nemzetközi békefenntartásban

Bevezetés

A hidegháború lezárulása, és ezzel egyidejűleg a homogén katonai és politikai szövetséget jelentő Szovjetunió szétesése a világ minden részén befolyást gyakorolt az ezt követően kirobbanó konfliktusok természetére. A bipoláris világban jelentkező válságok hátterét minden esetben a kelet-nyugati szembenállás határozta meg, az 1989-ben kezdődő átalakulás következményeként azonban nemcsak megnövekedett a komoly biztonsági kihívást jelentő helyi konfliktusok száma, hanem azok kezelésének lehetséges módjai is gyökeresen átalakították a világ vezető államainak védelempolitikai stratégiáját. A két nagy katonai tömb szembenállásának megszűnésével – valamint a média befolyásának rohamos növekedése következményeként – az Egyesült Államokra és európai partnereire közvetlen veszélyt jelentő konfliktusok rendezésének kényszere áthelyeződött a nagy nemzetközi szervezetek felelősségi körébe. A Varsói Szerződés megszűnésének következményeként ezen nemzetközi szervezetek közül is kiemelkedő szerep jutott az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének, mint a legerősebb katonai és politikai szövetségi rendszernek. A nemzetközi közösségnek szembesülnie kellett a ténnyel, hogy az államoknak közös erővel megoldást kell találniuk egy új probléma megoldására, a határon belül húzódozó konfliktusok békés úton történő rendezésére. Így vált a nemzetközi szervezetek új, automatikus válaszadási mechanizmusává a béketámogató műveletek működtetése.

Jelen tanulmány célja, hogy feltárja és elemezze egy, a nagy nemzetközi szervezetekben, illetve az európai és transzatlanti rendszerben meghatározó pozíciót betöltő állam, az Egyesült Királyság nemzetközi békefenntartásban betöltött szerepét, valamint a jelenlegi béketámogató műveletekben történő részvételének mozgatórugóit. Az 1990-es évektől kezdve a nemzetközi kapcsolatok elméletében és a külpolitika-elemzésben egyre inkább megerősödött az az álláspont, miszerint egy állam nemzetközi békefenntartás fölötti befolyása elengedhetetlen feltétele az adott állam nemzetközi rendszerben betöltött státuszának fenntartásához.⁶³ Nagy-Britanniát mind markáns történelmi múltja, mind pedig a rendelkezésre álló katonai erőforrásai arra sarkallták a hidegháború le-

⁶³ LE BRETON, Jean- Marie: *Peacekeeping and International Crisis Management. French and British approaches*. Report of a seminar held in Paris, Franco British Council, 29/30 May, 2001. Elérhető: <http://www.francobritishcouncil.org.uk/data/files/reports/peacekeeping.pdf>, 2014.03.29.

zárulását követően, hogy az európai nagyhatalmak közül is kiemelkedő részt vállaljon a nemzetközi közösség válságkezelő és béketámogató tevékenységéből. Ezen történelmi gyökerek és nemzetközi érdekek mentén vált az Egyesült Királyság az Egyesült Államok utáni második legnagyobb békefenntartó nemzetté. Az Egyesült Királyság nemzetközi békefenntartásban játszott szerepének jelentősége mellett érdemes megemlíteni, hogy Nagy-Britannia e téren betöltött vezető szerepe ellenére igen csekély azon fellelhető magyar nyelvű szakirodalmi művek száma, amelyek az említett kérdéssel foglalkoznak. Mindezen okokból kifolyólag a szerző igen aktuális és releváns kérdésnek tartja ennek elemzését.

A tanulmány három, az államok közötti nemzetközi kapcsolatok működtetésében, valamint a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában legfontosabb szerepet játszó nemzetközi szervezet – az ENSZ, az Európai Unió, és a NATO – béketámogató tevékenységének brit vonatkozásait vizsgálja. A szerző elemzésében – az Egyesült Királyság számára legjelentősebb békefenntartó katonai műveletek elemzésének segítségével – arra keresi a választ, hogy milyen mélyebb okok húzódnak meg a mögött az egyértelműen tapasztalható jelenség mögött, miszerint Nagy-Britannia aránytalanul nagyobb részt vállal a NATO által vezetett katonai missziók támogatásából, mint a másik két nemzetközi szervezet vezetésével működő műveletekből. A jelen tanulmány – terjedelmi korlátjaiból fakadóan – csak a jelenleg is zajló, és azok közül is csak az Egyesült Királyság szempontjából legfontosabb, nemzetközi szervezetek égisze alatt működő béketámogató műveletek elemzésére szorítkozik.

A tanulmány szerkezete a következő fejezeti felosztást követi: egy részletesebb módszertani áttekintést követően a szerző felvonultat néhány, az ENSZ és a NATO által meghatározott, a békefenntartás elméletének megértéséhez elengedhetetlen definíciót. A fogalmi keretek és a béketámogató műveletek pontos felosztásának tisztázását követően a szerző a nemzetközi szervezetek irányítása alatt zajló, az Egyesült Királyság számára legfontosabb nemzetközi békeműveleteket elemzi, a konklúzióban pedig összefoglalja a műveletekben történő brit szerepvállalással kapcsolatos következtetéseit, és röviden betekintést nyújt abba, hogy milyen ok-okozati összefüggések állhatnak azon jelentős hangsúlyeltolódások mögött, amelyek az Egyesült Királyság békefenntartó tevékenységét jellemzik.

Módszertan

A tanulmány a békefenntartás elméleti háttérének vizsgálatával alapozza meg az Egyesült Királyság nemzetközi békefenntartásban betöltött pozíciójának bemutatását. A szerző az Egyesült Nemzetek Szervezete és a NATO békefenntartást definiáló hivatalos fogalmi meghatározásainak bemutatását követően ismerteti a béketámogató műveletek ENSZ által elfogadottnak tartott felosztását. A tanulmány célja az elméleti áttekintést követően részletesen ismertetni az Egyesült Királyság nemzetközi békefenntartásban játszott szerepét, majd mindezek ismeretében kíván következtetéseket levonni arra vonatkozólag, hogy az államot milyen értékek és érdekek vezérlik abban, hogy abszolút előtérbe

helyezze a NATO-ban történő missziós szerepvállalását, és leértékelje más nemzetközi szervezetekben betöltött béketámogató és válságkezelő tevékenységét.

A békefenntartás fogalmi kereteinek meghatározása igen nehéz és bonyolult feladat abból fakadóan, hogy bár az említett konfliktusrendezési módszert a világon elsőként az ENSZ tagállamai alkalmazták, a nemzetközi szervezet Alapokmányába mégsem foglalták bele a békefenntartás pontos definícióját. Egyes elemzők véleménye szerint a békefenntartó tevékenység részletes definiálásának hiánya abból a szempontból nem jelent túlságosan nagy problémát, hogy így a nemzetközi rendszer folyamatos változásaiból, és a konfliktusok természetének állandó átalakulásából fakadó nehézségeket a nemzetközi közösség könnyebben ki tudja küszöbölni, hiszen a döntéshozók egy adott válság kezelése előtt állva nincsenek túl merev korlátok közé szorítva.⁶⁴

A békefenntartás fogalmának meghatározása kapcsán tehát elmondható, hogy mivel „...[a definíció] *nem szerepel az Alapokmányban, ezért ez végül is ad hoc alapon, az Alapokmány gyakorlati alkalmazása során alakult ki.*”⁶⁵ Mivel az ENSZ Alapokmányának a békefenntartó tevékenység természetéhez legközelebb álló tartalmi elemeit a VI. fejezetében tárgyalt vitarendezési opciók felsorolása, valamint a VII. fejezetben kifejtett kényszerrendszabályok meghatározása jelenti, így az 1953 és 1961 között az ENSZ második főtitikáraként tevékenykedő Dag Hammarskjöld a békefenntartás definícióját szellemesen az ENSZ Alapokmányának „hat és feledik” fejezetébe sorolta.⁶⁶

A békefenntartás elméletének vizsgálata során azonban kirajzolódik, hogy bár a békefenntartó tevékenység kialakulása szorosan az ENSZ hatáskörébe tartozó jelenségként kezdődött, az ilyen típusú katonai műveletek definiálását mégis pontosabban végezte el egy másik, a békefenntartásban ma már ténylegesen vezető szerepet betöltő nagy nemzetközi szervezet, a NATO. A NATO által használt definíció bemutatása előtt fontos leszögeznünk, hogy az Észak-atlanti Szerződés Szervezete szakterminológiájában a „békefenntartó műveletek” kifejezés helyett inkább a „crisis response operations”, vagyis „válságreagáló műveletek” kifejezés használatát preferálja.

A NATO megalakulását megalapozó Észak-atlanti Szerződés legfontosabb részét képezi a nemzetközi szervezet célját és rendeltetését pontosan meghatározó 5. cikkely, amely a NATO elsődleges feladatát illetően a következőket fogalmazza meg: „*A felek egyetértéssel abban, hogy egy Európa vagy Észak-Amerika területén egyikük vagy többjük ellen indított fegyveres támadást valamennyiük ellen intézett támadásnak tekintenek, és egy ilyen támadás esetén, gyakorolva az ENSZ Alapokmányának 51. cikke által meghatározott egyéni vagy kollektív védelem jogát, mindannyian megteszik azokat az intézkedéseket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy egyénileg vagy a többi féllel együttműködésben segítsék*

⁶⁴ SZENES Zoltán: *ENSZ békefenntartás és a nemzetközi képzés*. In: Szenes Zoltán: *Válságkezelés és békefenntartás az ENSZ-ben*. Nemzeti Közszerzői Egység, Nemzetközi Intézet, Bp., 2013. 4–5.

⁶⁵ BLAHÓ András – PRANDLER Árpád: *Az ENSZ békefenntartó tevékenysége*. In: *Nemzetközi szervezetek és intézmények*. Aula Kiadó, Bp., 2011. 186.

⁶⁶ Looking Back/Moving Forward. 60 Years of United Nations Peacekeeping. Unis Vienna. Elérhető: <http://www.unis.unvienna.org/unis/en/60yearsPK/index.html>, 2014. 04 01.

*a megtámadott felet vagy feleket az Észak-Atlanti térség biztonságának visszaállításában vagy fenntartásában, beleértve a katonai erő alkalmazását is.*⁶⁷

Miután az Észak-atlanti Szerződés 5. cikkelyében pontosan megfogalmazza a nemzetközi védelmi szervezet elsődleges feladatát, vagyis a tagállamok kollektív összefogásának kötelességét egy másik tagállamot ért külső támadás esetén, a NATO úgy definiálja a nemzetközi válságreakáló műveleteket, mint „minden nem 5. cikkely szerinti” műveletet. A NATO terminológiája szerint „*a nem 5. cikkely szerinti műveletek (NA5CRO) olyan multifunkcionális műveletekként írhatók le, amelyek felölelik azokat a politikai, katonai és polgári tevékenységi formákat, amelyeket a nemzetközi joggal és a nemzetközi humanitárius joggal összhangban indítanak el és hajtanak végre, és amelyek hozzájárulnak a konfliktusok megelőzéséhez, megoldásához és a válságkezeléshez; vagy humanitárius célokat szolgálnak a Szövetség deklarált céljainak elérése érdekében.*”⁶⁸

Ahogy az már a tanulmány bevezető részében is megjelent, a békefenntartás/válságkezelés fogalmi kereteinek meghatározását követően a szerző bemutatja a békefenntartó műveletek – ENSZ által képviselt – célrendszerét, valamint az említett műveletek történeti fejlődése során kialakult generációs felosztását. Tekintettel arra, hogy a békefenntartás elméletének részletesebb vizsgálatát, valamint a béketámogató műveletek tipológiáját a nemzetközi szakirodalomban csak az Egyesült Nemzetek Szervezete végezte el, a fent említett elméleti háttértényezők felvázolása után a tanulmány szintén az ENSZ megjelentetett forrásai alapján ismerteti a békeműveletek típusok szerinti felosztását is.

Mint az már korábban is említésre került, a békefenntartás addig nem létező fogalmának megteremtése az ENSZ tevékenységéhez köthető. Az 1950-es évek elején lezajlott koreai háború jelentette az ENSZ számára az első olyan kihívást, amelynek rendezési mechanizmusa már gyakorlatilag a békefenntartó tevékenység kezdetleges megjelenésének tekinthető. Az ENSZ Közgyűlése – bár a Biztonsági Tanács felhatalmazása nélkül, de – addig teljesen rendhagyónak számító döntést hozott azzal, hogy határozatot adott ki egy, a koreai félszigeten kirobbant konfliktus visszaszorítását célzó, az ENSZ irányításával történő fegyveres akció beindításáról.⁶⁹

A fenti példa és az ezt követően, főként a hidegháború lezárulása utáni időszakban kirobbant számtalan konfliktus tapasztalataiból az ENSZ leszűrte azt a következtetést, miszerint a válságok megszüntetésének és a béke megteremtésének leghatékonyabb módja a békefenntartó tevékenység kiterjesztése a világ válságövezeteire. Mindezek alapján az ENSZ úgy alakította ki – a történelem során elsőként – béketámogató műveleteit, hogy

⁶⁷ The North Atlantic Treaty. 4 April 1949, Washington D.C. Elérhető: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm, 2014.04.01.

⁶⁸ Allied Joint Doctrine for Non- Article 5 Crisis Response Operations. AJP- 3.4 (A), Ratification Draft 1. Elérhető: http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDQQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.kam.lt%2Fdownload%2F14142%2Fajp-3.4%28a%29%2520rd1.pdf&ei=iMk6U4yrL-noywPR34LACA&usq=AFQjCNFtwvGEvzmlb1WDsdQXcBH1x4S2xw&sig2=MVTEo65GB8_RmRl3C1i6dQ&bvm=bv.63934634,d.bGQ letöltés ideje: 2014.04.01.

⁶⁹ ERDŐS András: *A békefenntartó műveletek fejlődése*. In: Szenes Zoltán: *Válságkezelés és békefenntartás az ENSZ-ben*. Nemzeti Közszerzői Intézet, Nemzetközi Intézet, Bp., 2013. 26–32.

azok a Biztonsági Tanács határozataiban foglalt mandátum alapján, legitim módon, a tagállamok számára optimális tehermegosztás figyelembevételével kerüljenek végrehajtásra. Az ENSZ ezzel egyidejűleg igyekezett megteremteni a képességet olyan katonai és rendőri egységek kialakítására és fenntartására, amelyek civil békefenntartókkal együttműködésben teljesíthetik multidimenzionális megbízatásukat.⁷⁰

Az ENSZ hivatalos honlapján fellelhető információk szerint a globális biztonsági szervezet a következő eredmények elérését tűzte ki célul békétámogató műveleteinek megindításakor:

- A konfliktusok kitörésének megelőzése vagy a már kirobbant konfliktusok határokon túlra történő átterjedésének megakadályozása.
- A tűzszüneti megállapodás elérése után a helyzet stabilizálása, majd a felek számára egy olyan stabil környezet létrehozása, amely elérhetővé teszi a felek közti tartós békemegállapodás megszületését.
- A konfliktust elszenvető állam vagy válságövezet hozzásegítése a demokratikus értékeken és gazdasági fejlődésen alapuló stabil kormányzás eléréséhez.⁷¹

Az ENSZ által, a békefenntartó tevékenység vonatkozásában felvázolt célrendszer eléréséhez a nemzetközi szervezet által a konfliktuszónákba vezényelt békefenntartó erők a következő tevékenységek elvégzésére kötelesek:

- A volt harcosok fegyverzetének leszerelése, demobilizációja és reintegrációja.
- Aknakeresési és hatástalanítási feladatok.
- A biztonsági szektor reformja és más jogrendszerrel kapcsolatos tevékenység.
- Az emberi jogok védelme és előmozdítása.
- A demokratikus választásokban történő segítségnyújtás.
- Az állami autoritás helyreállításának és kiterjesztésének támogatása.
- A társadalmi és gazdasági fellendülés és folyamatos fejlődés előmozdítása.⁷²

A békefenntartás elméleti hátterének bemutatása során elkerülhetetlen, hogy feltűn- tessük azt a három alapelvet, amelyre az ENSZ egész békétámogató tevékenységét építi:

- A békefenntartó missziók létrehozásának első, és egyben elengedhetetlen feltétele a felek közti konszenzus megteremtése. Ez alapján a fogadó államnak hivatalos beleegyezését kell adnia az Egyesült Nemzetek Szervezete békefenntartó erőinek adott államban történő állomásoztatásához.
- A békefenntartó tevékenység ENSZ által meghatározott következő alapvető jellemzője a pártatlanság, vagy elfogulatlanság elve. Ennek értelmében az

⁷⁰ Mandates and the legal basis for peacekeeping. United Nations Peacekeeping. Elérhető az ENSZ honlapján: <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/pkmandates.shtml> letöltés ideje: 2014.04.02.

⁷¹ What is peacekeeping? United Nations Peacekeeping helps countries torn by conflict create conditions for lasting peace. Elérhető az ENSZ honlapján: <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peacekeeping.shtml>, 2014.04.02.

⁷² Mandates and the legal basis for peacekeeping. United Nations Peacekeeping I. m.

ENSZ békeműveleteiben szolgáló katonák, rendőrök és civilek számára tilos a szembenálló felek valamelyikével, a másik hátrányára létesített külön kooperáció lefolytatása.

- A békefenntartás természetét alapjaiban meghatározó, ENSZ által kinyilvánított harmadik alapelv az erő alkalmazásának elvetése. Az ENSZ „kéksisasokai” ez alapján az alapszabály alapján kizárólag önvédelmi célból, vagy az ENSZ Biztonsági Tanácsának mandátumában foglalt engedéllyel használhatják fegyveres erejüket a konfliktusos felek bármelyikével szemben.⁷³

A tanulmány jelen fejezetének bevezető részében említésre került, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetének béketámogató tevékenysége nem a bipoláris rendszer megszűnésének következményeként került kialakításra, hanem a nemzetközi szervezet annál sokkal korábban, a második világháború befejezésével kezdte meg békefenntartó műveleteinek felépítését. A kelet-nyugati szembenállás megszűnésével azonban az ENSZ döntéshozóinak feladatává vált, hogy mind a békeműveletek struktúráját, mind pedig feladatrendszerét és célkitűzéseit is hozzáigazítsák az új típusú polgárháborús és etnikai konfliktusok belső jellemzőihez.

Mindezen ismeretek alapján az ENSZ béketámogató műveleteinek történeti fejlődését tekintve három generációra oszthatjuk azon békeműveleteket, amelyek a második világháborútól napjainkig az ENSZ égisze alatt végrehajtásra kerültek. Az ENSZ-műveletek első generációjába soroljuk azokat az 1948-tól az 1980-as évek végéig kivitelezett katonai műveleteket, amelyek még kifejezetten szűk mandátum alapján valósultak meg. Ezekben a béketámogató akciókban az ENSZ erőit leginkább csak megfigyelői feladatok ellátásával bízták meg,⁷⁴ a mandátumuk pedig előírta a kizárólag önvédelemből engedélyezett fegyverhasználatot. (Ez alól kivételt képezett az 1960 és 1964 között húzódó kongói konfliktus, amelynek során az ENSZ katonái fegyverrel is harcoltak a felkelők ellen.)

Az ENSZ békefenntartó tevékenységének második generációját jelentik azok az 1980-as évek végétől kezdve kialakított missziók, amelyek az államok közötti konfliktusok kezelése helyett már inkább a határokon belüli, polgárháborús szituációk megoldását célozták. Az ebbe a generációba tartozó műveletek mandátumát a Biztonsági Tanács kiterjesztette az új típusú fenyegetésekből fakadó problémák megoldására is, így innentől kezdve az ENSZ által delegált személyi állomány feladatkörébe tartozott a válságövezeten belüli demokratikus jogrend kialakítása, a demokratikus választások lebonyolítása és ellenőrzése, valamint a civilek védelmét szolgáló humanitárius műveletek végrehajtása. A témában fellelhető szakirodalom a második generációs ENSZ-békefenntartás legfontosabb jellemzőiként tüneti fel a multifunkcionális és többdimenzi-

⁷³ What is peacekeeping? United Nations Peacekeeping helps countries torn by conflict create conditions for lasting peace. I. m.

⁷⁴ Pl. az indiai-pakisztáni határon, vagy Cipruson.

ós műveletek kivitelezését, amelyekben a kéksisakos katonák mellett rendőrök és civil szakemberek is segítik a misszió céljainak elérését.

Az 1991-ben Szomáliában kirobbant konfliktus következményeként az ENSZ békefenntartó erői 1992-ben az állam bejegyzése nélkül nyomultak be az ország területére, megakadályozva ezzel egy nagyobb volumenű humanitárius katasztrófa végbemenetelét. Egy évvel később az ENSZ békefenntartó erőit váratlan és intenzív fegyveres támadás érte, amely precedensértékű eseményt jelentett arra vonatkozólag, hogy a nemzetközi szervezetre bármikor komoly nyomás helyeződhet bizonyos „kényszerítő intézkedések” bevezetését illetően. Ekkortól került előtérbe az ENSZ békefenntartó tevékenységének harmadik generációja, amelynek keretein belül az Egyesült Nemzetek Szervezetének különböző missziókban szolgáló személyzete immár sokkal szélesebben értelmezett mandátummal és jogkörrel láthatja el feladatait saját biztonságá és az ártatlan civil lakosság megóvása érdekében.⁷⁵

1992-ben az ENSZ Biztonsági Tanácsa jelentést kért az ENSZ addig végrehajtott béketámogató műveleteinek tapasztalatairól és az azokból leszűrhető következtetésekről. Az ENSZ akkori főtitkára, Butrosz Butrosz Gháli utasításának megfelelően létrehozott „Teendők a békéért” (Agenda for Peace) című dokumentum tartalmazta az ENSZ békefenntartó tevékenységének optimalizálására vonatkozó ajánlásait, így alkotva meg azt a sajátos modellt, amelyre aztán később az ENSZ békeműveleteinek hivatalos felosztását építették.⁷⁶

A tanulmány az ENSZ béketámogató műveleteinek generációs felosztását követően ismerteti a békeműveletek különböző típusokba történő besorolásának részleteit. Az ENSZ – békefenntartást bemutató és elemző – hivatalos weboldalán, valamint a nemzetközi és magyar nyelvű szakirodalomban fellelhető információk szerint öt különböző kategóriára oszthatjuk a nemzetközi békeműveleteket az adott tevékenység – Biztonsági Tanács által meghatározott – célrendszere és a tagállamok számára biztosított felhatalmazása alapján. A béketámogató műveletek első kategóriája a *konfliktusmegelőzés és mediáció (conflict prevention)*. A békeműveletek e formája leginkább diplomáciai elemek felvonultatásával kívánja kiküszöbölni az államok közötti vagy államon belüli viták és feszültségek konfliktussá történő kiszélesedését. A megelőző tevékenység magában foglalja a korai előrejelzés mellett a konzultációk, megfigyelések, tényfeltáró missziók, valamint az információgyűjtés és a konfliktust meghatározó tényezők elemzésének lépéseit is.

A békefenntartó folyamatok második típusa a *béketeremtés (peacemaking)*. Ez a tevékenységi forma általában egy hosszabb ideje húzódó konfliktus diplomáciai eszközök használatával történő megoldására törekszik. Az említett diplomáciai tevékenység célja minden esetben a szembenálló felek megegyezésre juttatása akár békeegyezmény, akár tűzszünet, vagy egyéb megállapodások megkötésének segítségével. A béketeremtés esz-

⁷⁵ BLAHÓ András – PRANDLER Árpád: I. m. 187–188.

⁷⁶ SIMAI Mihály: *A „Teendők a békéért” (Agenda for Peace) mai szemmel*. In: Szenes Zoltán: *Válságkezelés és békefenntartás az ENSZ-ben*. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Nemzetközi Intézet, Bp., 2013. 6–8.

köztárába soroljuk többek között a felek egymástól történő elszigetelését, vagy különböző szankciók bevezetését is.

A békeműveletek felosztása során megjelenő harmadik típusú művelet maga a *békefenntartás* (*peacekeeping*). A kifejezést a szakterminológia általánosító értelemben is használja a „békeművelet” vagy „béketámogató művelet” szinonimájaként, a típusok szerinti felosztás esetében azonban a békefenntartás a műveleteknek egy külön kategóriáját jelöli. Az ENSZ hivatalos definíciója szerint a békefenntartás nem más, mint a konfliktusban érintett felek közötti ellenségeskedés megfékezésére irányuló, nemzetközi szerződésen alapuló komplex művelet. Célja, hogy a békefenntartást végző erők a kialakult válsághelyzetet enyhítsék, majd a térséget stabilizálják, végül pedig elérjék a fegyverszüneti megállapodás és a csapatszétválasztás hosszú távú fenntartását. A békefenntartás, mint önálló műveleti kategória sajátossága, hogy valamennyi fél hozzájárulásával történik.

A béketámogató műveletek negyedik típusa a gazdasági, intézményi, szociális és biztonsági intézkedéseket is magában foglaló *békeépítés* (*peacebuilding*), amely a válság-övezet konfliktus utáni újjáépítését és a gazdasági növekedéséhez szükséges feltételek megteremtését szolgálja. A békeépítés végrehajtása során a nemzetközi szervezetek által irányított civil szakemberek általában jelentősebb szerepet töltenek be a békeművelet megvalósításában, mint az egyenruhás személyi állomány, a fegyveres cselekmények kiújulásának megakadályozásában azonban elengedhetetlen a katonák alkalmazása.

Mind az Egyesült Nemzetek Szervezete, mind pedig egyéb nemzetközi szervezetek által béketámogató műveletekbe delegált erők kerülhetnek olyan szituációba békefenntartó szolgálataik teljesítése során, amikor sem a diplomáciai, sem a békés katonai lépések nem vezetnek eredményre a konfliktus kezelésének folyamatában. A békét fenyegető, háborgató, agresszív cselekedetek elleni, és esetenként a szembenálló felek beleegyezése nélküli fegyveres fellépést nevezi az ENSZ tipológiája *békekikényszerítésnek* (*peace enforcement*). Az ENSZ általában olyan nemzetközi szervezeteket (NATO vagy Európai Unió) kér fel a békekikényszerítés kivitelezésére, amely rendelkezésre tudja bocsátani a konfliktus azonnali megszüntetéséhez szükséges fegyveres erejét.⁷⁷

A békeműveletek felosztását illetően érdemes említést tenni arról a tényről, hogy a posztbipoláris rendszerre jellemző bonyolult felépítésű konfliktusok kezelésének folyamata során a békeműveletek kategóriái között az utóbbi évtizedekben lassan elmosódtak a határok. Egy nemzetközi szervezet által létrehozott, irányított és finanszírozott békefenntartó művelet manapság már ritkán jelent egyetlen típusú tevékenységet, a missziók feladatrendszerét sokkal inkább a komplexitás jellemzi. A jelenlegi multidimenziós békefenntartó műveletek már nem kizárólag a béke és biztonság fenntartását szolgálják, hanem mindemellett céljaik közé tartozik a politikai folyamatok támogatása; a civilek védelme; a fegyverzetleszerelésben történő közreműködés; a korábban a konfliktusban

⁷⁷ L. bővebben az ENSZ hivatalos honlapján: <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peace.shtml>, valamint SZENES Zoltán: ENSZ békefenntartás és a nemzetközi képzés. In: Szenes Zoltán: Válságkezelés és békefenntartás az ENSZ-ben. I. m. 6–8.

harcoló milíciák tagjainak demobilizációja és reintegrációja; a demokratikus választások megszervezése, lebonyolítása és ellenőrzése; a humanitárius jogok védelme és előmozdítása; valamint a jogrendszer helyreállítása is.⁷⁸

Az Egyesült Nemzetek Szervezete 1948 óta összesen hatvannyolc békefenntartó műveletet vezényelt le szerte a világon. A jelenleg is zajló tizenhat ENSZ által irányított békeműveletben⁷⁹ összesen kilencvennyolcezer fegyveres, tizenhétezer civil szakértő, és több mint kétezer önkéntes szolgál. A tizenhat ENSZ békefenntartó művelet közül tizenöt hagyományos békefenntartó feladatokat lát el, egy pedig Afganisztánban működő speciális politikai misszióként került kialakításra.⁸⁰

Az Egyesült Nemzetek volt főtitkára, Kofi Annan a 2000-es évben utasítást adott egy, az ENSZ békefenntartó tevékenységét szakértői módon vizsgáló, magas rangú diplomatakból összeállított munkacsoport kialakítására. Kofi Annan a munkacsoport segítségével arra kereste a választ, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete milyen módon tudná hatékonyabbá és eredményesebbé tenni a nemzetközi béke és biztonság terén végzett tevékenységét. A munkacsoport vezetésével az 1997 óta az ENSZ főtitkárhelyettesi pozícióját betöltő Lakhdar Brahimit bízta meg.⁸¹

Brahimi jelentésében felhívta az ENSZ döntéshozóinak figyelmét a nemzetközi szervezet égisze alatt működő béketámogató műveletek előkészítésének és lefolytatásának hiányosságaira. A Brahimi-jelentés a konfliktus-megelőzéssel, békeépítési és békefenntartási stratégiával és doktrínával kapcsolatos ajánlások megfogalmazása mellett javaslatot tett az ENSZ Biztonsági Tanácsa által kiadott világosabb, hitelesebb és – ezáltal – könnyebben teljesíthető mandátumok közzétételére. A főtitkárhelyettes ki nyilvánította a munkacsoport tapasztalataiból levont abbéli következtetéseit, hogy az ENSZ – békeműveleteket megelőző – információgyűjtési, elemzői, és stratégiai tervező kapacitása fejlesztésre szorul. Mindemellett a jelentés nyilatkozik a hatékonyabb misszióvezetés, valamint a civil szakértők professzionálisabb kiképzésének és béketámogató műveletekre történő felkészítésének szükségességéről. Brahimi felhívja a figyelmet arra a munkacsoport által levont következtetésre, hogy az ENSZ béketámogató tevékenysége során indokolt lenne a logisztikai támogatás, valamint a beszerzési és kiadási folyamatok optimalizálása. Szintén a jelentés ajánlásoként jelenik meg az integrált missziótervezés és támogatás bevezetése, illetve az információs technológiára vonatkozó stratégia és politika

⁷⁸ What is peacekeeping? United Nations Peacekeeping helps countries torn by conflict create conditions for lasting peace. I. m.

⁷⁹ MINURSO (Nyugat-Szahara), MINUSMA (Mali), MINUSTAH (Haiti), MONUSCO (Kongói Demokratikus Köztársaság), UNAMA (Afganisztánban zajló speciális misszió), UNAMID (Darfur), UNDOF (Golán-fennsík), UNFICYP (Ciprus), UNIFIL (Libanon), UNISFA (Abyei), UNMIK (Koszovó), UNMIL (Libéria), UNMISS (Dél-Szudán), UNMOGIP (India és Pakisztán), UNOCI (Cote d'Ivoire), UNTSO (Közel-Kelet).

⁸⁰ Peacekeeping Fact Sheet. United Nations Peacekeeping. Elérhető az ENSZ honlapján: <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/factsheet.shtml>, 2014.04.03.

⁸¹ SÁNDOR Barbara: *Az ENSZ és a válságkezelés*. Nemzet és Biztonság, 2008. március. Elérhető: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/sandor_barbara-az_ensz_es_a_valsgkezeles.pdf, 2014.04.03.

frissítése. A Brahimi által vezetett munkacsoport tapasztalatai szerint elengedhetetlen lenne az információs eszközök békeműveletekben történő hatékonyabb alkalmazása, valamint az internetalapú információközlés pontosságának fejlesztése.⁸²

Az ENSZ döntéshozó elitje – a Brahimi-jelentésben foglaltakra alapozva – a 2000-es évek elején megkezdte a békétámogató műveletek fejlesztését célzó intézkedések bevezetését. Kofi Annan utasítására az ENSZ 2006-ban nyilvánosságra hozta „Békeműveletek 2010” elnevezésű tervezetét, amelyben a nemzetközi szervezet a békefenntartás kulcsterületeinek megreformálását tűzte ki céljául. A dokumentumban foglalt, békétámogató műveletek felépítésének, működtetésének és finanszírozásának vonatkozásában megjelölt irányvonalak között szerepelnek többek között a humán erőforrás kérdéseivel, doktrinális háttérrel, partnerkapcsolatokkal, szervezeti felépítéssel és egyéb anyagi forrásokkal kapcsolatos célkitűzések. A 2000-es évek végétől az ENSZ misszióiban történt jelentős létszámfejlesztés mellett újabb megerősítést kapott a területi missziók logisztikai, adminisztratív és technikai támogatása. A személyi állomány ötszörösére történő kibővítése mellett az ENSZ nagyon fontos fejlesztéseket vezetett be az egyenruhás és civil szakértői gárda műveletekre való felkészítését illetően is. Az ENSZ békefenntartói mechanizmusának fejlesztési irányai az elmúlt öt évben kifejezetten a szakértő békefenntartásra való felkészítést célozzák, amelynek szerves részét képezi az oktatási rendszer reformja is.⁸³

A tanulmány a továbbiakban a következő módszertani felépítést követi: A munka a következőkben a nemzetközi szervezetek és az Egyesült Királyság által hivatalosan közzétett dokumentumok, információk elemzésével, valamint a téma releváns nemzetközi szakirodalmaira támaszkodva kísérli meg bemutatni az Egyesült Királyság nemzetközi békefenntartásban betöltött szerepének jelentőségét. Ezen források értékelésének segítségével próbálja meg bemutatni a brit hadsereg békefenntartásban elfoglalt státuszának mozgatórugóit, különös tekintettel a NATO által irányított nemzetközi békeműveletekben történő brit tevékenységre. A szerző a nemzetközi rendszer belső működési logikájára alapozva arra számít, hogy az Egyesült Királyság haderejének és civil szakértőinek békétámogató/válságreakáló műveletekben történő alkalmazását illetően – a nemzetközi békefenntartásban legfontosabb szerepet játszó három nagy nemzetközi szervezet közül – a NATO mutatkozik majd a brit katonai és politikai elit szempontjából legpreferáltabb szövetségnek.

⁸² Az eredeti Brahimi-jelentést l. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/55/305

⁸³ Strengthening Peacekeeping. UN peacekeeping. Enhancing American Interests. Elérhető: <http://www.betterworldcampaign.org/un-peacekeeping/strengthening-peacekeeping/>, 2014.04.03.

Az Egyesült Királyság szerepvállalása az ENSZ békefenntartási és válságkezelési tevékenységében

Mint az már a tanulmány bevezető részében is említésre került, a szerző a dolgozat terjedelmi korlátainak figyelembevétele miatt kénytelen az Egyesült Királyság békefenntartásban való szerepvállalásának legfontosabb műveleteire koncentrálni. A tanulmány a továbbiakban említést tesz minden, nemzetközi szervezetek által vezetett misszióban történő brit részvételről, részletesebb elemzésbe azonban csak a legjelentősebb békeműveletek esetében bocsátkozik. Mindemellett a dolgozat kizárólag a nemzetközi szervezetek béketámogató műveleteinek értékelésére összpontosít, ebből az okból kifolyólag nem elemzi – az Egyesült Királyság számára egyébként szintén fontos és jelentős – Afganisztánban zajló és az Egyesült Államok fennhatósága alatt működő OEF (Operation Enduring Freedom) nevű műveletet; a szintén Afganisztánban működő, brit vezetéssel végrehajtott Operation Herrick elnevezésű missziót; valamint az Irakban folytatott Multinational Corps nevet viselő, és Bászra tartományért felelős koalíciós műveleteket sem.

Az Egyesült Királyság jelenleg négy, az ENSZ égisze alatt működő békeműveletben biztosítja hozzájárulását a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához. Az Egyesült Királyság a Maliban működő MINUSMA, a Kongóban zajló MONUSCO, a Dél-Szudán biztonságáért felelős UNMISS, valamint a Cipruson végrehajtott UNFICYP elnevezésű ENSZ-békeműveletekben összesen 357 fő⁸⁴ felajánlásával veszi ki részét a globális felelősségvállalásból. Az Egyesült Nemzetek békefenntartó tevékenységét bemutató hivatalos információk szerint az Egyesült Királyság 2000-ben még 545 főt delegált az ENSZ által irányított békeműveletekbe. Az ország ENSZ-műveletekben való részvétele a 2002. évben érte el a csúcspontját, amikor a brit döntéshozó elit 697 fő állomásoztatását vállalta a világ minden részén működtetett missziókban. 2002 óta azonban az ENSZ-békefenntartásban történő brit részvétel rohamosan csökken, így mára már csak a fent említett nagyságrendben szolgálnak Nagy-Britanniából küldött katonák és rendőrök az ENSZ békeműveleteiben. (A téma szempontjából azonban mindenképp érdekes információ, hogy annak ellenére, hogy a 2009-től 2013-ig terjedő időszak az Egyesült Királyság ENSZ-műveletekben való részvételének mélypontját jelentette, 2014 márciusára Nagy-Britannia megnövelte az ezen missziókban való szerepvállalását.)⁸⁵ A tanulmány központi kérdésfelvetésének szempontjából érdemes megemlíteni, hogy az ugyanezen a honlapon feltüntetett információk szerint a világ legnagyobb békefenntartó nemzetének számító Egyesült Államok 2000 és 2014 között 822 főről 120 főre redukálta az ENSZ műveleteibe vezényelt állományának létszámát, ami még az Egyesült Királyság által véghezvitt csapatkivonásoknál is nagyobb mértékű csökkentést jelent.

⁸⁴ A 357 fős személyi állomány összetétele: 355 fő katona és 2 fő rendőr.

⁸⁵ A grafikont I. a következő ENSZ-honlapon található beállítások segítségével: Troop and police contributors. Data Dashboard. <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/contributors.shtml>, 2014.04.04.

Az Egyesült Államok ENSZ-békefenntartásban való részvételének vonatkozásában egyértelmű és nagymértékű visszaesés mutatkozik a 2008. és 2009. év fordulóját tekintve.⁸⁶ Ami az említett „megszorítást” illeti, a szerző viszonylag egyértelmű ok-okozati összefüggéseket vél felfedezni a gazdasági világválság kitörése és az Egyesült Államok ENSZ-ben szolgáló csapatainak visszahívása között. Mindemellett az USA jelenlegi 120 fős részvétele abszolút értékben is jóval kisebb nagyságrendet mutat, mint az Egyesült Királyság által delegált 357 fős személyzet. A szerző azon az állásponton van, hogy a brit és amerikai csapakivonások között mutatkozó párhuzam okai alapvetően ugyanúgy a két állam számára igen nagy jelentőséggel bíró transzatlanti kapcsolatok természetében keresendők, mint oly sok, az Egyesült Királyság részéről meghozott biztonság- és védelempolitikai döntés. A 2008-as gazdasági világválság rákényszerítette az államokat, hogy optimalizálják haderejük felépítését és nemzetközi célokra történő alkalmazását. Az említett két állam NATO-ban való pozíciója azonban még ebben a válságos időszakban is megkövetelte, hogy az Észak-atlanti Szerződés Szervezete által működtetett válságreagáló műveletek ne szenvedjenek veszteséget a legnagyobb felajánlásokat tevő országok részéről. Ebből az okból kifolyólag mind az Egyesült Államok, mind az Egyesült Királyság kénytelen volt az ENSZ béketámogató műveleteiben való részvételét csökkenteni, és ezzel áldozatot hozni annak érdekében, hogy a gazdasági problémák ellenére a NATO missziói töretlen intenzitással tovább folyhassanak.

MINUSMA Mali

A tanulmányban elsőként elemzett, Egyesült Királyság által fontosnak tartott ENSZ-vezényelt békefenntartó misszió a Maliban működő MINUSMA, azaz Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali névre keresztelt békeművelet. 2013. március-áprilisára világhírűvé vált, hogy a Maliban harcoló nemzeti, valamint határokon túlról érkező fegyveres erőknek szembe kell nézniük a ténnyel, miszerint külső segítség nélkül beláthatatlanul hosszú ideig húzódó konfliktusra számíthatnak az ország északi részéről egy éve folyamatos támadásokat indító iszlám militáns erőkkel szemben. A kialakult krízishelyzet kezelésére – a francia harcoló alakulatok által vezetett hadművelet befejezését követően – az ENSZ Biztonsági Tanácsa felhatalmazta tagállamait a MINUSMA megindítására. A béketámogató művelet céljai között szerepel az ország stabilizálása mellett a kommunikációs csatornák fejlesztése, a civilek életének védelme, az emberi jogok tiszteletben tartásának megerősítése, az elűldözött állampolgárok visszatelepítése, majd társadalomba történő visszaintegrálása, az állam hatáskörének kibővítése, végül

⁸⁶ A grafikont l. a következő ENSZ-honlapon található beállítások segítségével: Troop and police contributors. Data Dashboard. <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/contributors.shtml> letöltés ideje: 2014.04.04.

pedig a szabad és békés demokratikus választások előkészítése.⁸⁷ Ugyan az Egyesült Királyság jelenleg csak egy fő katonával és egy fő rendőrrel támogatja az ENSZ misszióját, a későbbiekben látni fogjuk, hogy maga Mali kiemelkedően fontos szerepet játszik Nagy-Britannia békefenntartó tevékenységében, hiszen az Európai Unió egyik nagyon fontos, Maliban működő békeműveletében a brit csapatok vezető szerepet töltenek be.

MONUSCO Congo

Az 1994-es ruandai népirtást követően több mint egymillió ruandai – hutu etnikai csoporthoz tartozó – menekült vándorolt át a szomszédos Kongó keleti régiójában fekvő, tuzsi és egyéb etnikumok által lakott Kivu városába. 1996-ban – a tuzsik és hutuk között népirtásig fajuló etnikai feszültség következményeként – Kongóban is megkezdődtek a harcok a Laurent Désiré Kabila és a Mobutu Sese Seko elnök által vezetett fegyveres erők között. 1997-re a Ruanda és Uganda támogatását élvező Kabilának sikerült elfoglalnia Kongó fővárosát, ezzel egyidejűleg pedig az országnak az új Kongói Demokratikus Köztársaság nevet adta. 1998-ban megkezdődtek a Kabila által vezetett kormány elleni lázadások, majd ezek után a felkelőknek heteken belül sikerült az ország nagy részét fennhatóságuk alá vonni. Angola, Csád, Namíbia és Zimbabwe katonai támogatásáról biztosította a Kongói Demokratikus Köztársaság vezetőjét, a felkelők azonban ennek ellenére is tartani tudták állásaikat az ország keleti régiójában. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa a konfliktus megoldásának reményében utasította a harcoló feleket a tűzszüneti megállapodás megkötésére és az idegen csapatok Kongóból való kiutasítására, mindemellett pedig megtiltotta a környező államok számára az ország belügyeibe való beavatkozást. Az állam biztonságának stabilizálása érdekében az Egyesült Nemzetek Szervezete 1999-ben létrehozta MONUC (United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo) névre keresztelt misszióját, amelyet tizenegy évvel később, 2010-ben váltott fel a ma ismert MONUSCO (United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo) elnevezésű békeművelet.⁸⁸ Az ENSZ Biztonsági Tanácsa 2010 májusában hozta meg 1925. számú határozatát az átalakított kongói béketámogató művelet megindításáról. A misszió fő célja, hogy a Kongói Demokratikus Köztársaság kormányával együttműködve biztosítsa az állam területének biztonságát; a jogrendszer, az emberi jogok és a nemzetközi humanitárius jog figyelembevételével ellássa a civilek védelmét; valamint végrehajtsa a biztonsági szektor átfogó reformját, illetve a kongói fegyveres erők lefegyverzését, leszerelését és

⁸⁷ MILLS, Claire: *In Brief: International Military Forces in Mali*. House of Commons, 19 August 2013. Elérhető: http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDsQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.parliament.uk%2Fbriefing-papers%2FSN06615.pdf&ei=AU1GU9HmC8O0tAaK_oHIAg&usq=AFQjCNFAR19EwIRVUR4qU3PjWyAiRCJ8zg&sig2=OgX15ThMxzEWLA4ZqssJQ&bvm=bv.64507335,d.Yms, 2014.04.04.

⁸⁸ MONUSCO Background. Elérhető az ENSZ honlapján: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/monusco/background.shtml>, 2014.04.04.

reintegrációját. A MONUSCO feladata továbbá a Kongói Demokratikus Köztársaság stabilizációja érdekében lefegyverezni és leszerelni az országban állomásozó külföldi milíciák tagjait is. A művelet céljai elérésének alapfeltétele a hosszú távú gazdasági fejlődés biztosítása és az ehhez szükséges biztonságos környezet megteremtése.⁸⁹

UNMISS South Sudan

A tanulmányban vizsgált harmadik, brit szerepvállalással zajló, ENSZ által vezetett békefenntartó művelet a Dél-Szudánban 2011-ben elindított UNMISS (United Nations Mission in the Republic of South Sudan) misszió. A szudáni kormány és a Szudáni Nép Felszabadító Mozgalma között 2005-ben – húsz évig tartó háború lezárásaként – aláírt Átfogó Békkegyezmény előíranyozta egy, az ország északi és déli féltékének szétválasztását eredményező megállapodás megszületését, és ezzel Dél- Szudán függetlenségének kivívását. A 2005-ös békegyezmény létrejöttének következményeként az ENSZ Biztonsági Tanácsa elindította – akkor még – UNMIS (United Nations Mission in Sudan) névre keresztelt békeműveletét, melynek feladata a békemegállapodás végrehajtásának és főként betartásának támogatása volt a Dél- Szudán megszületéséig tartó átmeneti időszakban. Hat évvel a békegyezmény aláírását követően, a 2011 januárjában megrendezett népszavazáson részt vett szudáni állampolgárok közel 99 százaléka Dél-Szudán függetlenedése mellett tette le a voksát, így aztán 2011.július 9-én létrejöhettek a máig a világ legfiatalabb államaként működő Dél- Szudáni Köztársaság. Az átmeneti időszak lezárulásával, és az új állam megalapításával egyidejűleg, 2011 júliusában az ENSZ – Biztonsági Tanácsának 1996. számú határozatában – felhatalmazást adott tagállamainak a dél-szudáni UNMISS nevű békeművelet megindítására. A UNMISS felelős az újonnan létrejött országban zajló hosszú távú államépítés és gazdasági fejlődés, valamint a béke megszilárdításának támogatásáért. A misszió ezenkívül segítséget nyújt a Dél-Szudáni Köztársaság kormányának a konfliktusmegelőzést és a civilek védelmét szolgáló feladatrendszer felépítésében és ellátásában, illetve a biztonság fenntartásáért felelős rendvédelmi erők kapacitásainak növelésében.⁹⁰ Miután 2013 decemberében erőszakos zavargások törtek ki Dél-Szudán fővárosában és rohamosan tovább is terjedtek az ország egyéb területeire, a szudáni kormány és a UNMISS misszió katonái között a kapcsolat kezdett egyre feszültebbé válni. A UNMISS vezetését olyan – egyébként teljesen megalapozatlan – vádak érték, miszerint a misszióban szolgáló ENSZ-erők megsértették az ENSZ pártatlanságot hirdető alapelvét azzal, hogy felbujtották és segítették a kormányellenes erőket erőszakos támadásaik végrehajtásában. Miután a feszültségek kiéleződése miatt a UNMISS békeművelet képességei mindinkább gyengülni látszottak,

⁸⁹ United Nations Security Council Resolution 1925 (2010). Elérhető: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1925%282010%29, 2014.04.04.

⁹⁰ United Nations Security Council Resolution 1996 (2011). Elérhető: https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1996%282011%29, 2014.04.04.

az ENSZ Biztonsági Tanácsa 2013 decemberében meghozta 2132. számú határozatát, amelyben utasítást ad a dél-szudáni békefenntartó művelet kapacitásainak növelésére.⁹¹ Az Egyesült Királyság a kezdetektől fogva katonai támogatást nyújt a UNMISS művelet céljainak eléréséhez, valamint 2014 márciusában – néhány hónappal a misszió erőforrás-növelését előíró BT-határozat után – felajánlotta légi szállító kapacitásának egy részét is a békefenntartó művelet támogatására. A C17 típusú szállító repülőgép többszörös kapacitással bír a korábban a misszióban használt szállító légi járművek teherbírásához képest.⁹²

UNFICYP Cyprus

A dolgozatban tanulmányozott utolsó, Egyesült Királyság részvételével és az ENSZ irányításával és finanszírozásával zajló béketámogató művelet a Cipruson végrehajtott UNFICYP (United Nations Peacekeeping Force in Cyprus) elnevezésű misszió. A békeművelet történeti háttérét illetően érdemes említést tenni a Ciprusi Köztársaság feletti meglehetősen hosszú, csaknem ötven éven át tartó brit fennhatóság kérdéséről. Miután 1878-ban Nagy-Britannia gyakorlatilag „kibérelte” az akkor még oszmán uralom alatt lévő szigetet a török vezetéstől, az Oszmán Birodalom megszűnését követően Ciprus brit koronagyarmattá vált. A Cipruson máig komoly feszültségeket okozó görög és török etnikumok közötti ellentét már a Nagy-Britannia vezetése alatti periódusban erőszakos felkelésekbe és válaszcsepásokba torkollott. A két etnikai csoportot támogató Görögország és Törökország mellett Nagy-Britannia is főszereplőjévé vált az évtizedeken keresztül húzódozó területi vitáknak és vérontásig fajuló konfliktusnak. Végül a feleknek 1960. február 11-én sikerült megállapodást kötniük Ciprus függetlenségéről, majd ezt követően az ország brit fennhatóság alól történő kikerüléséről is. A megállapodásban foglalt kitétel szerint két – a szigeten fontos pozícióval bíró – város, Akrotiri és Dhekelia megmaradtak az Egyesült Királyság befolyási övezetében. Az aláírt dokumentum mindhárom szerződéses fél számára engedélyezte fegyveres erők állomásoztatását a Ciprusi Köztársaság területén. Miután az 1960-as évek elején, a békeegyezmény aláírását követően a görög–török etnikai feszültségek kiújultak, 1963 végén létrehozták az úgynevezett „Zöld Vonalat”, amely kettéosztva az országot, területileg szétválasztotta a két ellenséges etnikai csoportot. Mindezen események következményeként az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1964. évi 186. számú határozatában felhatalmazást adott a tagállamok számára a ciprusi UNFICYP békeművelet megindítására.

Mindezek alapján tehát az Egyesült Királyság békefenntartó erői két különálló feladatkört látnak el a Ciprusi Köztársaság területén. Egyrészt az 1960. évi békeegyez-

⁹¹ United Nations Security Council Resolution 2132 (2013). Elérhető: https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2132%282013%29, 2014.04.04.

⁹² UK provides airlift support to UN Mission in South Sudan. Reliefweb, 30 Jan 2014. <http://reliefweb.int/report/south-sudan/uk-provides-airlift-support-un-mission-south-sudan>, 2014.04.05.

mény megszületése óta az Egyesült Királyság katonái ellátják a fent említett két, brit fennhatóság alá tartozó város ellenőrzését. Ennek érdekében a brit hadsereg számos haditechnikai eszközzel és meglehetősen nagy személyi állománnyal képviselteti magát a térségben. Másrészt a brit békefenntartó erők felelősek az UNFICYP misszió által szabott feladatrendszer teljesítéséért is, amelynek elsődleges célja a Cipruson élő görög és török etnikai csoportok között húzódó etnikai határ mentén kialakított ütközőzóna integritásának fenntartása. A UNFICYP-ben szolgáló brit „kéksisakosok” és az Akrotiri, illetve Dhekelia fölötti kontrollt végző, Nagy-Britanniából vezényelt katonák között nincs műveleti kapcsolat.⁹³

A tanulmány jelen fejezetében a szerző az Egyesült Királyság hozzájárulásával zajló, ENSZ által irányított béketámogató műveleteket vette górcső alá. Az Egyesült Királyság jelenleg három, afrikai kontinensen működtetett és egy, Ciprusi Köztársaság területén végrehajtott békefenntartó misszióban veszi ki részét az ENSZ küldetésének oly fontos elemét képező globális felelősségvállalásból. A dolgozatban megjelenített és értékelt szakirodalmi források és a nemzetközi szervezetek, valamint a brit hadsereg hivatalos honlapján fellelhető információk elemzése során megállapítható, hogy bár az Egyesült Királyság az államok nemzetközi békefenntartásban betöltött státuszának palettáján a második helyet foglalja el, a jelen fejezetben tárgyalt ENSZ-vezetéssel zajló béketámogató missziók tekintetében az állam mégis igen visszafogottan járul hozzá a műveletek sikeréhez. A szerző – elemzésének jelen fejezetében ismertetett információk alapján – azt a következtetést vonja le, hogy bár az Egyesült Nemzetek Szervezete a nemzetközi béke és biztonság zászlóvivőjeként úgy jelenik meg a béketámogató tevékenységet is végző nemzetközi szervezetek között, mint a békefenntartás „atyja”, az Egyesült Királyság számára az ENSZ műveleteiben történő szerepvállalás mégis inkább csak egy kötelezően teljesítendő elemét jelenti nemzetközi rendszerben elfoglalt (vagy elfoglalni kívánt) pozíciójából származó kötelezettségeinek. A szerző – kutatómunkája során fellelt és elemzett források alapján – arra a megállapításra jutott, hogy az Egyesült Királyság ENSZ-békefenntartáshoz való meglehetősen mérsékelt hozzájárulásának okai alapvetően a transzatlanti kapcsolatok és az állam NATO-ban elfoglalt státuszának jelentőségében keresendők. A 2008-ban csúcsosodó gazdasági válság nemcsak az ipar, a mezőgazdaság, vagy a pénzügyi szektor működésére rótt igen súlyos terheket, hanem a békefenntartásban legmarkánsabb szerepet betöltő államokat rákényszerítette fegyveres erejük átalakítására és határokon túl történő alkalmazásának megreformálására is. Mindezen okokból kifolyólag a vezető államoknak dönteniük kellett külföldön állomásoztatott csapataik létszámának redukálásáról. Mivel a nemzetközi szervezetek jelentőségének rangsorolása alapján a vezető államoknak a világ elit politikai és katonai szövetségét jelentő NATO-ban betöltött státusza nem sérülhetett, az országok rákényszerültek a világ majdnem összes államát egy szervezetbe tömörítő ENSZ békefenntartó misszióiból kivonni az erőiket.

⁹³ The British Army in Cyprus. Elérhető: <http://www.army.mod.uk/operations-deployments/22728.aspx>, 2014.04.04.

A tanulmány a következő fejezetben kísérletet tesz arra, hogy bemutassa és elemezze az Egyesült Királyság Európai Unió által vezetett békeműveletekben történő békétámogató tevékenységének lényegi elemeit, valamint következtetéseket vonjon le arra vonatkozólag, hogy Nagy-Britannia hogyan viszonyul az EU biztonság- és védelempolitikai tevékenységéhez.

Az Egyesült Királyság szerepe az Európai Unió békefenntartó és válságkezelő műveleteiben

A közös európai védelempolitika megteremtésének gondolata az 1948-ban Nagy-Britannia, Franciaország és a Benelux Államok összefogásából született Brüsszeli Szerződés aláírására vezethető vissza. Az egyezmény – közös védelempolitika létrehozásának ötletét tartalmazó – záradéka a Nyugat-európai Unió megteremtésének következményeként született meg, amely szervezet az 1990-es végéig a NATO-val európai biztonság- és védelempolitikai ügyekben történő konzultáció elsődleges fórumaként működött. A hidegháború lezárulását, valamint a Balkánon zajló konfliktust követően az Európai Unió tagállamai számára világossá vált, hogy a nemzetközi szervezet keretein belül nekik is ki kell venniük a részüket a konfliktusok megelőzését és a válságok kezelését célzó felelősségvállalásból. A Nyugat-európai Unió Tanácsa már az 1992. évben meg egyezett egy, a nemzetközi konfliktusok rendezésének céljából kialakított katonai erő felállításáról, a haderő konkrét feladatrendszerét azonban elsőként csak az 1999-ben aláírt Amszterdami Szerződésben megjelenített „petersbergi feladatok” részletezték.⁹⁴ A petersbergi feladatok a kezdetektől integrált részét képezték a korábban európai biztonság- és védelempolitikának (ESDP), majd később közös biztonság- és védelempolitikának (CSDP) nevezett európai uniós irányelveknek, és meghatározták az Európai Unió által elindítandó katonai akciók spektrumát és az alkalmazott katonai erő funkcióját. A Nyugat-európai Unió Tanácsa már 1992-ben megfogalmazott három – az EU által vezetett katonai egység felelősségi körébe tartozó – célkitűzést: a humanitárius és mentési feladatok elvégzése mellett megjelent az igény a békefenntartó és béketeremtő tevékenység végrehajtására is. A felsorolt három célkitűzést vette át aztán 1999-ben és nevezte el „petersbergi feladatoknak” az Amszterdami Szerződés.⁹⁵ Mindezek után a petersbergi feladatokat, és ezzel együtt az Európai Unió által elképzelt katonai erő hatás- és feladatkörét a 2009-ben aláírt Lisszaboni Szerződés bővítette ki. Az ily módon kiterjesztett feladatkörbe a humanitárius és békefenntartó tevékenység elvégzése mel-

⁹⁴ European Union External Action: About CSDP- Overview. Elérhető: http://eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/index_en.htm, 2014.04.05.

⁹⁵ Petersberg Declaration. Western European Union Council of Ministers, Bonn, 19 June 1992. Elérhető: <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf>, 2014.04.06.

lett bekerült a konfliktusok megelőzését, valamint a konfliktusokat követő stabilizációt szolgáló megbízások végrehajtása is.⁹⁶

Mióta az Európai Unió 2002-ben létrehozta első, Bosznia-Hercegovinában lebonyolított rendőri misszióját, azóta majdnem harminc civil misszió és katonai művelet került elindításra a CSDP fennhatósága alatt szerte a világon. Az Európai Unió az utóbbi évtizedben folyamatosan fejleszti béketámogatásban használandó képességeit, az egységes, csak az Unió által alkalmazható európai hadsereg létrehozása azonban még várat magára. A tanulmány jelen fejezetében a szerző ismerteti azokat az európai uniós vezetés alatt létrehozott legfontosabb béketámogató műveleteket, amelyekben az Egyesült Királyságnak kulcsszerep jutott, illetve megpróbál következtetéseket levonni arra vonatkozólag, hogy az európai hadsereg hiánya milyen következményekkel járhat az EU békefenntartó tevékenységét és az abban való brit szerepvállalást illetően.

Az Európai Unió jelenleg tizennégy, a CSDP vezetésével és felhatalmazásával létrehozott békefenntartó műveletet tart fenn a világ különböző pontjain,⁹⁷ további tizennégy misszió pedig már befejezésre került az elmúlt évek során. Ezen béketámogató missziók közül az Egyesült Királyság jelenleg tizenkét műveletben (amelyből három katonai és kilenc civil misszió) összesen 206 fő állomásoztatásával képviselteti magát az Unió békefenntartó tevékenységében. (A tanulmány ezen pontján megjegyzendő, hogy ez a nagyságrend pontosan ugyanakkora, mint az Egyesült Királyságnak – a világviszonylatban legnagyobb nemzetközi szervezetnek számító – ENSZ békeműveleteiben történő részvétele.)⁹⁸ A tanulmány – a korábban már említett terjedelmi korlátok betartása miatt – összesen három, az Egyesült Királyság szempontjából legfontosabb művelet elemzésére szorítkozik: a szerző a katonai missziók közül a Bosznia-Hercegovinában zajló EUFOR Althea és a Maliban működtetett EUTM-műveleteket, a civil missziók közül pedig a Koszovóban végrehajtott EULEX-műveletet emelte ki.

Az Egyesült Királyság és az EUFOR Althea művelet

A Bosznia-Hercegovinában zajló EUFOR Althea (European Union Force Operation Althea) névre keresztelt katonai misszió az Európai Unió legnagyobb békeművelete. Az

⁹⁶ European Union External Action: About CSDP- The Petersberg Tasks. Elérhető: http://eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/petersberg/index_en.htm, 2014.04.04.

⁹⁷ EUAVSEC Dél-Szudán; EUBAM Moldova és Ukrajna; EU BAM Rafah; EUBAM Líbia; EUCAP NESTOR a Horn-fok és Nyugat-indiai óceán menti államok területén; EUCAP SAHEL Niger; EUFOR Althea Bosznia-Hercegovina; EUJUST LEX Irak; EULEX Koszovó; EU NAVFOR Szomália; EUMM Grúzia; EUPOL Afganisztán; EUPOL COPPS Palesztina; EUPOL RD Kongói Demokratikus Köztársaság; EUSEC RD Kongói Demokratikus Köztársaság; EUTM Szomália, valamint EUTM Mali.

⁹⁸ Review of the Balance of Competences between the United Kingdom and the European Union Foreign Policy. HM Government, July 2013. Elérhető: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/227437/2901086_Foreign_Policy_acc.pdf, 2014.04.05.

EUFOR Altheában jelenleg huszonhárom ország, köztük az EU tagállamai, a NATO tagállamai és partnerállamai, illetve Európai Unió kívüli államok vesznek részt. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa 2004. november 22-én döntött a Bosznia-Hercegovina védelméért és biztonságáért felelős EUFOR Althea katonai művelet létrehozásáról. Az Európai Unió által létrehozott és ellenőrzött katonai művelet az ugyanebben a térségben a NATO által működtetett SFOR misszió jogutódjaként az ENSZ BT 1575. számú határozata alapján jött létre.⁹⁹ Az EU, biztosítva a bosznia-hercegovinai béke fenntartása érdekében kötött keretmegállapodáshoz való hozzájárulását, kezdetben hétezer fős kontingenssel indította el a békeműveletet. A 2003 márciusában elfogadott „Berlin Plusz” egyezmény előírta, hogy a Bosznia-Hercegovinában végrehajtandó katonai műveletet az Európai Unió és a NATO erőinek kooperációjával kell felépíteni. Az EUFOR Altheát az EU tagállamai a NATO előzetes békeműveletével, az SFOR-misszióval kontinuitást mutatva, a NATO és az Unió katonai képességeinek felhasználásával, de az Európai Unió vezetésével hozták létre. A jelenleg is zajló békeművelet felépítésének vizsgálata során egyértelműen leszűrhető az az információ, hogy az Althea olyannyira a NATO SFOR-missziójának mintájára lett létrehozva, hogy a korábbi műveletben szolgáló erőknek gyakorlatilag nyolcvan százaléka a hadműveleti területen maradt akkor is, amikor a művelet SFOR-ból EUFOR Altheává változott.¹⁰⁰

Az Egyesült Királyság a kezdetektől támogatást nyújt az EU missziójának sikeréhez. Miután az ország 2012-ben 229 főre emelte a Bosznia-Hercegovinában állomásoztatott csapatai létszámát, az EUFOR Althea az Egyesült Királyság legnagyobb európai uniós vezetéssel zajló béketámogató művelete lett.¹⁰¹ A szerző azzal indokolja az Egyesült Királyság EUFOR Althea misszióra fordított különösen nagy figyelmét, hogy – mint az már a jelen fejezetben korábban is említésre került – a szóban forgó béketámogató művelet leginkább a NATO képességeire támaszkodva kívánja elérni céljait. Mindazon következtetések alapján, amelyeket a szerző már a korábbi fejezetekben is levont az Egyesült Királyság békefenntartásban megjelenő prioritásainak kapcsán, a Bosznia-Hercegovinában működtetett katonai művelethez történő jelentős brit hozzájárulás okai szintén az ország NATO-ban elfoglalt státuszára vezethetők vissza.

Az EUFOR Althea három pillérré építve kívánja megvalósítani Bosznia-Hercegovina biztonságának és stabilitásának elérését:

- Átfogó megközelítés.
- Kapacitásépítés és képzés.
- Elrettentés képessége a biztonságos környezetet veszélyeztető tényezőkkel szemben.

⁹⁹ United Nations Security Council Resolution 1575 (2004). Elérhető: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/619/22/PDF/N0461922.pdf?OpenElement>, 2014.04.05.

¹⁰⁰ NOVÁKY, Niklas: *Deploying Military Force Under CSDP: The Case of EUFOR Althea*. University of Aberdeen, 2012. Elérhető: http://uaces.org/documents/papers/1201/novaky_1.pdf, 2014.04.03.

¹⁰¹ UK commits more troops to Balkans peacekeeping mission. GOV.UK, 27 March 2012. Elérhető: <https://www.gov.uk/government/news/uk-commits-more-troops-to-balkans-peacekeeping-mission>, 2014.04.05.

A Bosznia-Hercegovinában tevékenykedő missziós erők – és köztük az Egyesült Királyságból az EUFOR Altheába vezényelt brit katonák – elsődleges feladata, hogy helyreállítsák és fenntartsák a lokális biztonságot, valamint kiképezzék a bosznia-hercegovinai haderőt az euroatlanti struktúrában való működésre annak érdekében, hogy később képes legyen önállóan is megvédeni az ártatlan civil lakosságot az őket ért támadásoktól. Mindemellett a békeművelet feladata, hogy hírszerzési, megfigyelési, és felderítési tevékenységet végezzen az ország biztonságának megerősítése és fenntartása céljából, valamint hogy hatékonyan biztosítsa az információáramlást az Európai Unió és a NATO tagállamai között.¹⁰²

EUTM Mali

A tanulmányban vizsgált második, brit részvétellel zajló, illetve az Európai Unió által működtetett és finanszírozott béketámogató művelet a Maliban jelenleg is zajló EUTM (vagyis European Union Training Mission) elnevezésű misszió.

Miután 2012 áprilisában iszlamista erők átvették a hatalmat Mali északi országrésze fölött, hamarosan a délen fekvő fővárost, Bamakót is elkezdték veszélyeztetni a felkelők támadásai. A szélsőséges iszlamisták előrenyomulásában nagy segítséget nyújtott a megosztott és demoralizált mali hadsereg katonáinak folyamatos dezertálása, valamint a hadsereg fokozatos szétmorzsolódása. A feszültségek vérontásig való fokozódása 2013 elejére arra készítette a nemzetközi rendszer tagjait, hogy tárgyaljanak és döntést hozzanak egy esetleges katonai beavatkozás megindításáról. Végül 2013 januárjában megszületett a megállapodás, miszerint komplex katonai intervenció helyett csak a Malit érdekeltései körébe soroló Franciaország indít katonai beavatkozást az erőszakos dzsihádisták ellen. Az Egyesült Királyság már a francia intervenció kezdetekor egy kisebb, speciálisan kiképzett katonákból és MI6 tisztekből álló egységgel nyújtott támogatást a Maliba vezényelt harcoló alakulatoknak.¹⁰³ A francia beavatkozást követően egy hónappal, 2013 februárjában a nemzetközi közösség többségi álláspontja alapján és a mali hatóságok kérésére megszületett a döntés, miszerint – részben az ENSZ Biztonsági Tanácsának 2085.számú határozatára építve – az Európai Unió tagállamai kötelesek létrehozni az EUTM Mali elnevezésű, mali hadsereg újjáépítése érdekében felállított kiképző missziójukat. A Maliban működő béketámogató művelet célja között szerepel többek között az állam alkotmányos és demokratikus rendjének helyreállítása, segítségnyújtás a mali hatóságoknak az ország fölötti ellenőrzés visszaszerzésében, valamint a régióban rohamosan terjedő szervezett bűnözés és az egyre nagyobb méreteket öltő terrorfenyegetettség visszaszorítása. A nemzetközi közösség egységes álláspontja alapján

¹⁰² UJHÁZY László: *Az EUFOR ALTHEA-művelet parancsnoki struktúrája*. Hadtudomány, 2014/1–2. Elérhető: http://www.mhht.eu/hadtudomany/2014/1_2/2014_1_2_7.pdf, 2014.04.02.

¹⁰³ HOPKINS, Nick: *UK special forces active in Mali*. The Guardian, 22 January 2013. Elérhető: <http://www.theguardian.com/politics/2013/jan/22/uk-special-forces-active-mali>, 2014.04.03.

mindezen célok elérésének alapfeltétele a mali hadsereg átképzése és teljes megreformálása, ami az EUTM-művelet elsődleges küldetésének számít. Az Európai Unió afrikai kontinensen végrehajtott EUTM-békeművelete jelenleg francia vezetéssel, huszonnyolc állam (közülük huszonhárom EU-tagállam és öt Unión kívüli ország) részvételével zajlik, akik katonai támogatást nyújtanak a misszió sikeréhez és ezzel Mali biztonságos és békés jövőjének biztosításához.¹⁰⁴

Az Egyesült Királyság összesen negyven fő (harminchét katona és három civil) állomásoztatásával járul hozzá az EUTM-békeművelet feladatrendszerének megoldásához. Mindemellett Nagy-Britannia a személyi állomány biztosításán kívül haditechnikai eszközparkjának egy részével is támogatást nyújt az Unió által vezetett művelet számára. Az Egyesült Királyság által az EUTM-békeműveletbe felajánlott több C17 típusú harcászati teherszállító repülőgép; egy Sentinel típusú, radarral felszerelt repülőgép; valamint egy RO-RO (roll on-roll off) típusú konténerszállító hajó nagyban hozzájárul a misszió sikeres kimeneteléhez. Ami pedig a kiképző feladatok megosztását illeti, az Egyesült Királyság EUTM-be vezényelt csapatai végzik a Maliban jelenleg is a szélsőséges milíciák ellen harcoló hadsereg gyalogos sorkatonáinak és tüzérségének kiképzését. Az Egyesült Királyság kormányának közleménye alapján a kiképző csapat felállítása Nagy-Britannia utolsó hozzájárulása volt a Maliban zajló nemzetközi stabilizációs művelethez.¹⁰⁵

EULEX Kosovo

A szerző által elemzett és értékelt harmadik, Egyesült Királyság békefenntartó tevékenységében is fontos szerepet játszó Európai Unió béketámogató/válságreagáló művelet a Koszovóban végrehajtásra kerülő EULEX Kosovo nevű misszió. A művelet megindítását motiváló tényezők bemutatásához szükséges a misszió történeti hátterének ismertetése. Koszovó 2008. február 17-én kikiáltotta függetlenségét Szerbiától és Koszovói Köztársaság néven, önálló államként kívánta tovább folytatni működését. Annak fényében azonban, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1244. számú határozata alapján a volt Jugoszláv Szövetségi Köztársaság hivatalos jogutódja Szerbia, Koszovó függetlenségét a nemzetközi közösség tagjai csak részben (összesen százhat ország), a legfontosabb nemzetközi szervezetek pedig egyáltalán nem ismerték el. Mivel az Európai Tanács már 2007-ben meghozta a döntést az EULEX-békeművelet, mint a koszovói jogállamiság megerteremtését célzó misszió megindításáról, az ország 2008-ban kikiáltott függetlensége bonyodalmakat okozott a misszió megindítása körül. A koszovói függetlenség miatti szerb felháborodás és a Balkánon kialakult új helyzet körüli nemzetközi viták az EULEX

¹⁰⁴ EU Training Mission in Mali. European External Action, Common Security and Defence Policy, April 2014. Elérhető: http://www.eas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eutm-mali/pdf/factsheet_eutm_mali_en.pdf, 2014.04.04.

¹⁰⁵ British troops support Mali training mission. News story, GOV.UK, 27 March 2013. Elérhető: <https://www.gov.uk/government/news/british-troops-support-mali-training-mission>, 2014.04.02.

megindításáról való végső döntés elnapolását eredményezték. Végül az Európai Tanács és a nemzetközi közösség egységes álláspontja alapján az Európai Unió a lehetséges instabil környezetre való tekintettel megemelte a békeművelet létszámát. Szerbia arra való hivatkozással ellenzte a misszió megindítását, hogy a békeművelet felállítása az Európai Unió részéről tett tanúbizonysággként értelmezhető arra vonatkozólag, miszerint a nemzetközi szervezet valójában elismeri Koszovó függetlenségét. Annak ellenére, hogy az Európai Unió többször megcáfolta Szerbia erre vonatkozó kijelentéseit, a volt Jugoszláv Köztársaság jogutódja csak akkor nyugodott bele a békeművelet létrehozásába, amikor végül az ENSZ Biztonsági Tanácsa is áldását adta annak megindítására. A hosszú és bonyolult nemzetközi procedúra eredményeként megszületett kompromisszum szerint az Európai Unió tagállamainak erői a többségében szerbek lakta Észak-Koszovó területein továbbra is az ENSZ által működtetett UNMIK-misszió keretein belül látják el a béke és biztonság fenntartását szolgáló feladataikat, míg az ország többi részén az EULEX-művelet civil szakértőkből álló csapatai hajtják végre stabilizációs tevékenységüket.¹⁰⁶

Az EULEX Kosovo háromezer fős lélekszámával az eddig a CSDP fennhatósága alatt létrejött legnagyobb civil békeművelet,¹⁰⁷ amely az Egyesült Királyság részvételének szempontjából pedig a harmadik legnagyobb európai uniós missziót jelenti. A békeművelet felelős Koszovó függetlenségének védelméért, a demokratikus jogrendszer működésének biztosításáért, és a hatalmi ágak működésének ellenőrzéséért, különös tekintettel a bírászkodásra. Az EULEX mandátuma kiterjed az inter-etnikai bűnözés és a háborús bűnök elkövetésének visszaszorítására, a terrorizmus, korrupció és szervezett bűnözés elterjedésének megállítására és a folyamat visszafordítására, valamint a gazdasági bűnözés következményeiből és a tulajdonjogi ügyekből fakadó problémák kezelésére.¹⁰⁸ A misszióban részt vevő államok az EULEX-művelettel kapcsolatos feladataikat a koszovói rendvédelmi erőkkel együttműködésben végzik. Míg a helyi erők ezeregyszáz fős kontingenssel vesznek részt a koszovói stabilizációs tevékenységben, addig a nemzetközi békefenntartó erők ezerkilencszáz főt számláló civil alakulatukkal segítik a misszió céljainak elérését. Az EULEX-ben elvégzendő, békétámogatást szolgáló megbízatások sorába tartozik az ellenőrző feladatok teljesítése mellett az is, hogy a Koszovóba vezényelt csapatok eleget tegyenek mentorálási és a tanácsadási kötelezettségeiknek. Az említett feladatkörök elvégzésére az EULEX vezetése legfőképpen bírókat, ügyészeket, rendőrtiszteket és vámtiszteket alkalmaz.

A Transparency International 2013-as jelentése szerint a koszovói rendőrség a legmegbízhatóbb rendőri erő az egész régióban. Az elmúlt évek tapasztalatait figyelembe

¹⁰⁶ Council Joint Action 2008/124/CFSP of 4 February 2008 on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX Kosovo. Elérhető: http://www.eulex-kosovo.eu/en/info/docs/JointActionEULEX_EN.pdf, 2014.04.06.

¹⁰⁷ A pontosság kedvéért megjegyzendő, hogy a hivatalosan „civil” jelzővel illetett EULEX-művelet valójában nem kizárólag polgári, hanem ezen kívül rendőri támogatással is zajlik.

¹⁰⁸ Elérhető az EULEX Kosovo hivatalos honlapján: <http://www.eulex-kosovo.eu/en/front/>, 2014.04.06.

véve azonban kijelenthető, hogy az igazságszolgáltatás helyreállítása és optimális alkalmazása továbbra is az újonnan létrejött állam működtetésének legnagyobb kihívása.¹⁰⁹

Miután az EULEX-békeművelet mandátuma 2014 júniusában lejár, és az előzetes elképzelések szerint a missziót átalakítják egy következő, szintén az Európai Unió vezetésével végrehajtott béketámogató műveletté, a háborús bűnökkel és korrupcióval kapcsolatos ügyeket nagy valószínűséggel a koszovói igazságszolgáltatási szervek veszik majd át.¹¹⁰

A nemzetközi kapcsolatok elméletében és a nemzetközi szervezetek békefenntartó tevékenységét elemző szakirodalomban több, az Európai Unió biztonság- és védelempolitikai irányvonalait és céljai megvalósítását kritizáló, szkeptikus vélemény látott már napvilágot. Ezen kritikai észrevételek egyik központi eleme a tanulmányban is vizsgált, Egyesült Királyság által végzett békefenntartó tevékenység és az Európai Unió béketámogató törekvései közti összefüggések vizsgálata.

Sven Biscop, a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó brüsszeli Egmont Institute think tank igazgatója az Egyesült Királyság és az EU védelempolitikájának kapcsolatáról írt tanulmányának első sorában így fogalmaz: „Az európai védelempolitikával az a probléma, hogy sem az Egyesült Királysággal, sem pedig nélküle nem működik.”¹¹¹ Biscop álláspontja összhangban van azzal a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó szakértők által ma már általánosan elfogadott vélekedéssel, miszerint a közös európai védelempolitika addig nem nyerhet magának valódi teret a nemzetközi rendszerben, amíg az Európai Unió nem képes egy önálló, saját finanszírozású haderő létrehozására. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy az Európai Unió tagállamai egyenként mekkora éves védelmi költségvetést produkálnak, valamint hogy kinek-kinek pontosan milyen haditechnikai eszközök állnak rendelkezésére, akkor megállapíthatjuk, hogy az „euro-hadsereg” elérése gyakorlatilag lehetetlen az Egyesült Királyság haderő-kapacitásának felhasználása nélkül, amely azonban a politikai elitben egyre erősödő euroszkepticizmus miatt valószínűleg nem akarja felvállalni ezt a vezető szerepet. A helyzetet mindemellett tovább bonyolítja az a jelenség, hogy valójában az Egyesült Királyság soha nem szűnt meg a transzatlanti kapcsolatokat és az európai védelempolitika kérdéseit „zéróösszegű játékként” kezelni, az Egyesült Államok fokozatos Ázsia felé fordulásával azonban az ország sokkal inkább függ európai szövetségeseitől, mint annak előtte.¹¹² A szerző véleménye szerint ez a tény nehéz döntés elé állíthatja az Egyesült Királyságot arra vonatkozóan, hogy fenntartsa-e az USA felé tanúsított eddigi törhetetlen szolidaritását, vagy az euroszkeptikus vélekedéseket figyelmen kívül hagyva inkább átvegye a vezető szerepet az európai védelempolitikában

¹⁰⁹ EULEX Kosovo. European External Action, Common Security and Defence Policy, February 2014. Elérhető: http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eulex-kosovo/pdf/fact-sheet_eulex_kosovo_en.pdf, 2014.04.04.

¹¹⁰ Az EULEX nélkül is boldogulhat Koszovó. MTI hírforrás, HVG, 2014.január 8. Elérhető: http://hvg.hu/vilag/20140108_Az_EULEX_nelkul_is_boldogulhat_Koszovo, 2014.04.05.

¹¹¹ Biscop, Sven: *The UK and European defence: leading or leaving?* International Affairs, 2012. 1297. Elérhető: http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/International%20Affairs/2012/88_6/88_6Biscop.pdf letöltés ideje: 2014.04.06.

¹¹² Uo.

annak érdekében, hogy nemzetközi rendszerben elfoglalt státusza ne szenvedjen csorbát. Másrészt viszont nagy problémát jelent az európai hadsereg létrehozásának szempontjából az a tapasztalat is, miszerint az EU tagállamainak többsége még –a nemzetközi szervezetek között a legfontosabb védelmi szerepet betöltő –NATO felé sem tudja maradéktalanul teljesíteni kötelezettségvállalásait.

A tanulmány a következő fejezetben az Egyesült Királyságnak a NATO válságreakáló műveleteiben történő részvételét vizsgálja. A szerző – az államok nemzetközi szervezetekbe való tömörülésének és az ott elfoglalt pozíciójuk logikájára alapozva – arra számít, hogy az Egyesült Királyságnak a NATO békefenntartó misszióiba tett felajánlásai aránytalanul nagyobbak, mint az ENSZ-be vagy az EU-ba küldött erőinek létszáma és haditechnikai eszközeinek mennyisége.

Az Egyesült Királyság szerepe a NATO válságreakáló műveleteiben

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete jelenleg öt különböző válságreakáló műveletben körülbelül százezer katonát állomásoztat a nemzetközi rendszer biztonságának szavatolása érdekében.¹¹³ Az öt említett békeművelet közé soroljuk a világon a két legnagyobb katonai válságreakáló műveletként számon tartott ISAF- és KFOR-missziót. A NATO által Afganisztánban jelenleg is működtetett ISAF a történelem eddigi legnagyobb katonai békeműveleteként, negyvenkilenc állam összesen nyolcvanhétezer főt számláló fegyveres erejének részvételével zajlik.¹¹⁴ A NATO műveletei azonban nem kizárólag a konfliktuszónákra korlátozódnak: Az Operation Active Endeavour művelet például a NATO hajóinak segítségével ellenőrzi a Mediterrán-régió vizeit, megóvva ezzel a tengeren közlekedő hajókat a terrorista merényletektől,¹¹⁵ az Operation Ocean Shield NATO-misszió katonái pedig a Horn-fok környékén küzdenek a kalózkodás ellen.¹¹⁶

Az Egyesült Királyság a NATO válságreakáló műveleteihez történő hozzájárulás tekintetében a második helyet foglalja el a békefenntartásban élenjáró Egyesült Államok után. Az afganisztáni ISAF-művelet megindításának évében Nagy-Britannia több mint nyolcezer katonával támogatta a közép-ázsiai missziót, így a KFOR-ba felajánlott haderejével együtt mintegy kilencezer-ötszáz főt állomásoztatott összesen a NATO műveleteiben. Ugyan az ISAF létszámcsökkentéseiből fakadóan a brit részvétel hatezer főre redukálódott, 2013 végére pedig ötezer-kettőszáz brit katona maradt összesen az

¹¹³ NATO operations and missions. Elérhető: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52060.htm, 2014.04.10.

¹¹⁴ NATO operations and missions. Current operations and missions. Elérhető: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52060.htm, 2014.04.10.

¹¹⁵ Operation Active Endeavour. Elérhető: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_7932.htm, 2014.04.10.

¹¹⁶ Operation Ocean Shield. Maritime Command. Elérhető: <http://www.mc.nato.int/ops/Pages/OOS.aspx>, 2014.04.10.

afganisztáni műveletben, az Egyesült Királyság még ezzel az igen jelentős csapatkivonással együtt is a világon a második legnagyobb békefenntartó szerepvállalást tudhatja magáénak.¹¹⁷

A tanulmány a jelen fejezet további részeiben a NATO két legnagyobb katonai missziójában, az Afganisztánban zajló ISAF- és a Koszovóban végrehajtott KFOR-műveletekben történő brit szerepvállalást vizsgálja.

Az Egyesült Királyság és az ISAF

A 2001. szeptember 11-én történt, Egyesült Államokat ért terrortámadás következtében háromezer ember, köztük hatvanhét brit állampolgár vesztette életét. A terrortámadást követő hónapokban megszerzett információk szerint az akciót végrehajtó al-Kaida terrorszervezet az Afganisztán feletti fennhatóságot gyakorló tálib rezsim támogatását élvezte. Miután fény derült arra az információra, hogy Afganisztán területén nagy valószínűséggel az al-Kaida működését támogató bázisok találhatóak, majd az afganisztáni tálib vezetés megtagadta Osama bin Laden kiadatását, az Egyesült Királyság feltétlen szolidaritásáról biztosította az Egyesült Államokat abbéli meggyőződésében, hogy a nemzetközi biztonság megteremtéséhez elengedhetetlen a tálib rezsim megdöntése és a tálibok Afganisztánból történő eltávolítása. Az Egyesült Királyság garantálta továbbá, hogy minden lehetséges segítséget megad az Egyesült Államok számára az afganisztáni terrorizmus felszámolásához. Így jött létre – az Afganisztán ellen intézett intervenció lezárulását követően, 2001. december 20-án – az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1386. számú határozata alapján a NATO ISAF (International Security Assistance Force) névre keresztelt katonai válságreagáló művelete.¹¹⁸ Mind az Egyesült Államok, mind az Egyesült Királyság azzal a céllal kezdte meg működését az ISAF-misszióban, hogy Afganisztánt ellenőrzésük alá vonva biztosítsák saját nemzeti biztonságukat, valamint ezzel együtt a nemzetközi rendszer stabilitását is. Az ISAF-ben szolgáló erők segítséget nyújtanak az afgán kormány számára a biztonságos környezet megteremtéséhez szükséges képességeinek kifejlesztéséhez, megvédve ezzel az országot a terrorizmus újbóli megjelenésétől.¹¹⁹

Az Egyesült Királyság kormányának hivatalos közleménye szerint az ISAF békefenntartó katonai művelet elsődleges feladata a nemzetközi terrorizmus Afganisztánba való visszatérésének megakadályozása és ezzel az Egyesült Királyság terrorfenyegetettségének csökkentése. Az ISAF feladatkörébe tartozik továbbá az afgán biztonsági erők (ANSF – Afghan National Security Forces) kiképzése annak érdekében, hogy képesek legyenek felelősséget vállalni a civilek védelméért, gondoskodni tudjanak az alapvető

¹¹⁷ Promoting security and stability: NATO operations. GOV. UK. Elérhető: <https://www.gov.uk/government/priority/promoting-security-and-stability-nato-operations--3>, 2014.04.10.

¹¹⁸ United Nations Security Council Resolution 1386 (2001). Elérhető: http://www.isaf.nato.int/images/stories/File/official-texts/resolution_1386.pdf, 2014.04.11.

¹¹⁹ International Security Assistance Force Afghanistan. About ISAF. Elérhető: <http://www.isaf.nato.int/mission.html>, 2014.04.10.

rendvédelmi szolgáltatásokról, valamint a biztonságos környezet megteremtésével biztossáák Afganisztán hosszú távú stabilitását. Az afganisztáni misszióban szolgáló fegyveres erők felelősségi körébe tartozik ezen kívül az afgán kormányzás, az infrastruktúra és a gazdaság fejlesztése. Az Egyesült Királyság ISAF műveletben gyakorolt tevékenysége három fő területre oszlik:

- katonai
- politikai/diplomáciai
- fejlesztési tevékenység.

A Kabulban működő brit nagykövetség ellenőrzi az afganisztáni misszióban szolgálatot teljesítő brit katonák munkavégzését.¹²⁰ Ami az ISAF finanszírozásának brit vonatkozásait illeti, az Egyesült Királyság a 2012 májusában, Chicagóban rendezett NATO-csúcstalálkozón vállalta, hogy egészen a 2014. évi, Afganisztánból történő kivonulásig évi hetvenmillió font támogatással járul hozzá az afgán biztonsági erők (ANSF) működtetéséhez és fejlesztéséhez. Az Egyesült Királyság emellett – az afgán kormány kifejezett kérésére – támogatást nyújt az Afgán Nemzeti Katonai Akadémiát létrehozó koalíció munkájához is.

Az Egyesült Királyság ISAF-ben történő szerepvállalása nem kizárólag a misszió katonai támogatására korlátozódik. A Nagy-Britanniából Afganisztánba vezényelt missziós erők feladatkörébe tartozik, hogy segítsék az országot saját erőforrásaira támaszkodva működtetni az afgán gazdaságot. Mindennek elsődleges feltétele a szegénység visszaszorítása, amely három problémakör megoldásával valósulhat meg: a biztonsági és politikai stabilitás fejlesztése mellett szükséges a gazdaság ösztönzése, valamint a segítségnyújtás az afgán kormány számára az alapvető szolgáltatások létrehozásában és működtetésében. A szintén 2012-ben rendezett Tokiói Konferencián az Egyesült Királyság vállalta, hogy az Afganisztánnak nyújtott évi 178 millió font összegű fejlesztési segélyezését legalább a 2017. évig fenntartja. A brit döntéshozó elit által megítélt segélyezési összeg megfelelő segítséget jelent az afgán kormánynak a mélyszegénység visszaszorításában, új munkahelyek megteremtésében, valamint a hosszú távú gazdasági növekedés biztosításában.¹²¹

Az Egyesült Királyság nemzetközi békefenntartásban végzett tevékenységének legfontosabb sarokköve a NATO afganisztáni válságreakáló művelete. Az ISAF jelentőségét jól tükrözi, hogy a British Army honlapján gyakorlatilag csak erről a békeműveletről lehet igazán széles körű információkat tartalmazó anyagokat fellelni, az egyéb missziókat pedig csak nagyon felületesen, vagy egyáltalán nem említi a hadsereg honlapja.

Az Egyesült Királyság Afganisztánban végzett közel tizenhárom éves tevékenysége sajnálatos módon áldozatokat is vont maga után. 2001-től máig összesen négyszáznegyvennyolc brit katona és civil szakértő veszítette életét a közép-ázsiai országban vállalt

¹²⁰ ISAF. British Army. Elérhető: <https://www.army.mod.uk/operations-deployments/22812.aspx>, 2014.04.10.

¹²¹ Establishing stability in Afghanistan. GOV.UK. Elérhető: <https://www.gov.uk/government/policies/establishing-stability-in-afghanistan>, 2014.04.11.

szolgálatának teljesítése közben,¹²² akik közül négyszáznegyven ellenséges támadások során haltak meg. A fennmaradó negyvennégy fő betegségek következtében, nem harci sérülések elszívása miatt, vagy balesetben vesztette életét.¹²³ Az Egyesült Királyság Afganisztánban töltött hosszú évei alatt összesen kétezer-egyszázhatvan brit katonát és civil szakértőt szállítottak kórházba harci sebesüléseik miatt, ötezer-egyszáznyolc főt pedig nem harci sérülések miatt láttak el Afganisztánban (közülük kétezsázkilencvenhét fő „nagyon súlyos”, háromszáznegy pedig „súlyos” sebesülésekkel került kórházba).¹²⁴

Az Egyesült Királyság a KFOR misszióban

A tanulmányban tárgyalt második, NATO vezetésével és jelentős brit szerepvállalással zajló katonai válságreakáló művelet a Koszovóban 1999-ben létrehozott KFOR (Kosovo Force) -misszió. Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1244. számú határozata alapján létrejött béketámogató művelet mandátuma kiterjedt a kitelepített és elüldözött menekültek Koszovóba történő visszatelepítésének támogatására, a Milošević-diktatúra idején történt népiirtás utáni intervenció következményeiből fakadó újjáépítésre, a civil lakosság egészségügyi támogatásra, az ország határainak védelmére, a fegyvercsempészet visszaszorítására, a fegyverzetleszerelésre, a civil intézmények létrehozásának támogatására, valamint a bírászkodás és büntetés-végrehajtás rendszerének kiépítésére.¹²⁵ Ma harmincegy ország (köztük NATO- és nem NATO-tagállamok) körülbelül ötezer katonája szolgál a NATO vezette Kosovo Force válságreakáló műveletben,¹²⁶ folytatva a 2008-ban átalakult, akkortól már független Koszovói Köztársaság védelméhez és biztonságának megeremtéséhez, valamint a koszovói lakosság szabadságának biztosításához való hozzájárulást. A 2008. február 17-én kikiáltott koszovói függetlenséget követően ugyanis a szövetségesek megegyeztek abban, hogy amennyiben az ENSZ Biztonsági Tanácsa másképp nem határoz, az államok tovább állomásoztatják csapataikat a koszovói KFOR-ban. Miután pedig az ENSZ BT meghozta döntését a misszió folytatásáról, a NATO tagjai megegyeztek az új állam létrejöttéből fakadó kihívások kezelését célzó és szolgáló új feladatok meghatározásában.¹²⁷ A NATO a békeművelet új tevékenységi körébe sorolta a koszovói biztonságos környezet létrehozását; a társadalmi biztonság megerősítését;

¹²² A fent említett személyek egyrészt az ISAF-ben, másrészt az Operation Herrick katonai műveletben teljesítették szolgálatukat.

¹²³ Operations in Afghanistan. British fatalities. GOV.UK. Elérhető: <https://www.gov.uk/government/fields-of-operation/afghanistan>, 2014.04.11.

¹²⁴ UK forces: Operations in Afghanistan. Guidance. Elérhető: <https://www.gov.uk/uk-forces-operations-in-afghanistan#british-fatalities>, 2014.04.11.

¹²⁵ United Nations Security Council Resolution 1244 (1999). Elérhető: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>, 2014.04.10.

¹²⁶ Kosovo Force. Key Facts and Figures. Elérhető: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_12/131201-kfor-placemat-final.pdf, 2014.04.10.

¹²⁷ The evolution of NATO's role in Kosovo. NATO's role in Kosovo, North Atlantic Treaty Organization. Elérhető: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm, 2014.04.11.

a nemzetközi humanitárius szervezetek és civilek jelenlétének támogatását és a velük történő együttműködést; a stabil, demokratikus, többnemzeti, és békés Koszovó fejlődésének támogatását; valamint a koszovói biztonsági erők fejlesztésének biztosítását.¹²⁸ A megújított KFOR hatáskörébe tartozik továbbá a Koszovói Védelmi Alakulat (Kosovo Protection Corps) fokozatos visszahívása és ezzel párhuzamosan a Koszovói Biztonsági Erők (Kosovo Security Force) kiképzése. A KFOR-ban szolgáló erők feladatkörébe tartozik mindemellett a védelmi feladatok önkéntesekből létrehozott, professzionális, könnyű fegyverzetű, többnemzeti koszovói rendvédelmi erőknek történő átadása, akik ezenkívül felelősek a civil hatóságok számára katasztrófa- és veszélyhelyzetek elhárításában nyújtott támogatásért is.¹²⁹

A KFOR a tanulmányban bemutatott feladatrendszer teljesítése során együttműködik az ENSZ és az Európai Unió tagállamaival, valamint a nemzetközi közösség egyéb tagjaival is egy élhetőbb, stabilabb, békés Koszovó felépítése érdekében. A Belgrád és Pristina között 2013 áprilisában létrejött együttműködési megállapodás alapján a szembenálló felek vállalják, hogy törekedni fognak egymással fenntartott kapcsolataik javítására, valamint a Nyugat-Balkán euroatlanti integrációjának elősegítésére. A Szerbia és Koszovó által aláírt megállapodás főszereplője a szerződésben foglalt célok megvalósításának elősegítését garantáló KFOR-békeművelet.

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének döntése alapján, valamint a KFOR mandátuma szerint¹³⁰ a NATO akkor kezdi el fokozatosan kivonni Koszovóban állomásozó erőit az országból, amikor a biztonsági helyzet ezt már egyértelműen lehetővé teszi. A NATO hivatalos nyilatkozatai szerint, amint hosszú távú, folyamatos stabilitás mutatkozik a koszovói biztonsági helyzetet illetően, a KFOR fokozatosan egyre kisebb jelenlétet fog biztosítani a térségben, bízva a koszovói nemzeti hadsereg és egyéb rendvédelmi szervek rugalmasságában és szakértelmében.¹³¹

A szerző a tanulmányban vizsgált brit békefenntartó tevékenység szempontjából igen fontos és releváns kérdésnek tartja a KFOR-misszió elemzését. A békeművelet megindításától, vagyis 1999. június 12-től egészen 2012 májusáig ugyanis összesen tizenkilencezer, az Egyesült Királyságból érkező katona fordult meg a NATO KFOR-missziójában. Bár 2012-ben Nagy-Britannia kivonta az erőit a koszovói válságreagáló műveletből és jelenleg már csak egy fővel támogatja a missziót, az addig eltelt tizenhárom évben azonban az Egyesült Királyság békefenntartó tevékenységében közel ugyanolyan súllyal esett latba a KFOR, mint az afganisztáni ISAF-művelet.¹³²

¹²⁸ NATO Mission in Kosovo (KFOR). Allied Command Operations, Vigilia Pretium Libertatis. Elérhető: <http://www.aco.nato.int/page1368440.aspx>, 2014.04.11.

¹²⁹ Kosovo Force. Key Facts and Figures. Elérhető: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_12/131201-kfor-placemat-final.pdf, 2014.04.10.

¹³⁰ United Nations Security Council Resolution 1244 (1999). Elérhető: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>, 2014.04.10.

¹³¹ NATO's role in Kosovo, North Atlantic Treaty Organization. Elérhető: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm, 2014.04.11.

¹³² Kosovo Force Key Facts and Figures. 1 October 2013. Elérhető: http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_10/20131003_131001-KFOR-placemat.pdf, 2014.04.20.

Konklúzió

Jelen tanulmány elsődleges célja volt, hogy bemutassa és értékelje az Egyesült Királyság nemzetközi békefenntartásban játszott szerepének legfontosabb elemeit. A nemzetközi kapcsolatok elméletében elfogadott álláspont szerint a poszthidegháborús időszakban az államok nemzetközi rendszerben elfoglalt pozíciójának meghatározásához elengedhetetlen a békefenntartásban végzett tevékenységük vizsgálata. A hidegháború lezárulását követő időszakban a nemzetközi kapcsolatok természetét illetően tapasztalható változások alapján kijelenthető, hogy minél nagyobbak egy adott állam béketámogató műveletekre nyújtott felajánlásai, annál befolyásosabb pozíciót foglalhat el a nemzetközi szervezetekben működő döntéshozatalban.

A dolgozat bevezető részében felmerült a kérdés, hogy amennyiben a tanulmány megírása során végzett kutatómunka következtében bebizonyosodik, hogy az Egyesült Királyság nagyságrendileg nagyobb támogatást nyújt a NATO által vezetett válságreaktív műveletekhez, mint a másik két nagy nemzetközi szervezet, az ENSZ és az Európai Unió békeműveleteihez, akkor vajon milyen tényezők motiválhatják az Egyesült Királyságot a fent kifejtett döntését illetően? Mivel a kutatás során összegyűjtött információk alapján egyértelműen igazolódott, hogy az Egyesült Királyság aránytalanul nagyobb részt vállal a NATO békefenntartó tevékenységéből, mint bármely más nemzetközi szervezet által vezetett béketámogató folyamatból, a központi kérdésfelvetés második része releváns maradt.

A szerző a tanulmány első fejezetében bemutatta a békefenntartás elméleti hátterét. A fogalmi keretek tisztázását követően vázolta a békefenntartás történeti fejlődéséből kialakult generációs felosztást, valamint a béketámogató műveletek során elvégzendő feladat-és célrendszer alapján ismertette a békefenntartó/válságkezelő műveletek típusok szerinti elkülönítését. A dolgozat ezt követő fejezetei bemutatták az Egyesült Királyságnak a nemzetközi szervezetekhez kötődő békefenntartó tevékenységben történő szerepvállalását, kiemelve a Nagy-Britannia részvételének szempontjából legfontosabb műveleteket.

Mindent összevetve a dolgozat megírásához használt források értékeléséből egyrészt levonható az a következtetés, hogy az Egyesült Királyság a 2008-as gazdasági világválság hatására véghezvitt haderőcsökkentésének és missziós jelenléte redukálásának ellenére is mind a mai napig a világon a második legnagyobb békefenntartó nemzetként jelenik meg a nemzetközi rendszerben. Másrészt az elemzett forrásokból egyértelműen megmutatkozik az Egyesült Királyság nemzetközi békefenntartásban nyújtott támogatásainak korábban már említett aránytalansága, vagyis a NATO részére felajánlott békefenntartó erőinek és eszközeinek kiemelten magas száma.

A szerző tanulmányában arra a következtetésre jutott, hogy az Egyesült Királyság NATO felé tett igen jelentős felajánlásainak mélyebb okai alapvetően egyrészt a transzatlanti kapcsolatok fontosságában, és az ország Egyesült Államokhoz fűződő viszonyában, másrészt pedig abban keresendők, hogy a NATO olyan elit katonai és politikai szövetséget jelent a békefenntartásban legjelentősebb pozíciót betöltő államok körében, amelynek elhanyagolása az államok presztízsveszteségét vonhatja maga után.

Az ok-okozati összefüggések között érdemes megemlíteni azt a tényt is, miszerint a békefenntartás gyakorlati tapasztalatai azt mutatják, hogy a világ különböző részein zajló béketámogató műveletek közül valójában a NATO által vezetett műveletek bizonyulnak a leghatékonyabbnak. A NATO-missziók sikerének alapvető oka az lehet, hogy a békefenntartásban „vetélytársnak” számító két másik nemzetközi szervezet közül az ENSZ katonái a Brahimi-jelentést követő reform ellenére a mai napig is csak nagyon szűk mandátummal végezhetik munkájukat, az Európai Unió béketámogató mechanizmusa és tevékenysége pedig egyrészt még nagyon „gyerekcipőben jár”, másrészt saját európai hadsereg nélkül nem sok kilátás van az EU biztonság- és védelempolitikájának igazán hatékony érvényesítésére. Mindennek következtében az Egyesült Királyság is – hasonlóan több nagy békefenntartó szövetségéhez – szívesebben küldi fegyveres erőit a saját maga irányítása alatt működő NATO válságreagáló műveleteibe, mint bármely egyéb szervezet békefenntartó tevékenységének támogatására.

Ami az Egyesült Királyság békefenntartó tevékenységének jövőjét illeti, a 2014 nyarán esedékes, Afganisztánból történő teljes kivonulás érdekes kérdéseket vet fel a brit haderő további alkalmazására vonatkozólag. A tanulmányban vázolt, egyébként Jean-Marie Le Breton által megfogalmazott elmélet alapján az ISAF-misszió befejezése után akár bizonytalanná is válhat az Egyesült Királyság nemzetközi rendszerben elfoglalt pozíciója. Másrészt viszont, figyelembe véve a 2008-as válság óta folyamatosan zajló haderőreformot, az Afganisztánban állomásozó ötezer-kétszáz fős kontingens kivonása és határokon belül történő további alkalmazása pozitív hatást is gyakorolhat a brit fegyveres erők fejlesztésére, amennyiben a csapatok visszavonásának következtében anyagi források szabadulnak fel a brit védelmi büdzsében.

Felhasznált irodalom

- BISCOP, Sven: The UK and European defence: leading or leaving? *International Affairs*, 2012. http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/International%20Affairs/2012/88_6/88_6Biscop.pdf
- LE BRETON, Jean-Marie: *Peacekeeping and International Crisis Management. French and British approaches*. Report of a seminar held in Paris, Franco British Council, 29/30 May, 2001. <http://www.francobritishcouncil.org.uk/data/files/reports/peacekeeping.pdf>
- BLAHÓ András – PRANDLER Árpád: *Az ENSZ békefenntartó tevékenysége*. In: Nemzetközi szervezetek és intézmények. Aula Kiadó, Bp., 2011.
- ERDŐS András: *A békefenntartó műveletek fejlődése*. In: Szenes Zoltán: Válságkezelés és békefenntartás az ENSZ-ben. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Nemzetközi Intézet, Bp., 2013.
- HOPKINS, Nick: UK special forces active in Mali. *The Guardian*, 22 January 2013. <http://www.theguardian.com/politics/2013/jan/22/uk-special-forces-active-mali>
- MILLS, Claire: *In Brief: International Military Forces in Mali*. House of Commons, 19 August 2013. <http://www.google.hu/url?sa=t&rcct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&>

- ved=0CDsQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.parliament.uk%2Fbriefing-papers%2FSN06615.pdf&ei=AU1GU9HmC8OOtAaK_oHIAg&usg=AFQjCNFAR19EwIRVUR4qU3PjWyAiRCJ8zg&sig2=OgX15ThMxzEWLA4ZqssJQ&bvm=bv.64507335,d.Yms
- NOVÁKY, Niklas: *Deploying Military Force Under CSDP. The Case of EUFOR Althea*. University of Aberdeen, 2012. http://uaces.org/documents/papers/1201/novaky_1.pdf
- SÁNDOR Barbara: *Az ENSZ és a válságkezelés*. Nemzet és Biztonság, 2008. március. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/sandor_barbara-az_ensz_es_a_valsgkezeles.pdf
- SIMAI Mihály: *A „Teendők a békéért” (Agenda for Peace) mai szemmel*. In: Szenes Zoltán: *Válságkezelés és békefenntartás az ENSZ-ben*. Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Nemzetközi Intézet, Bp., 2013.
- SZENES Zoltán: *ENSZ békefenntartás és a nemzetközi képzés*. In: Szenes Zoltán: *Válságkezelés és békefenntartás az ENSZ-ben*. Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Nemzetközi Intézet, Bp., 2013.
- UJHÁZY László: *Az EUFOR ALTHEA- művelet parancsnoki struktúrája*. Hadtudomány, 2014/1–2. http://www.mhtt.eu/hadtudomany/2014/1_2/2014_1_2_7.pdf
- Allied Joint Doctrine for Non- Article 5 Crisis Response Operations. AJP- 3.4 (A), Ratification Draft 1. http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDQQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.kam.it%2Fdownload%2F14142%2Fajp-3.4%28a%29%2520rd1.pdf&ei=iMk6U4yrL-noyWPR34LACA&usg=AFQjCNFrtwvGEvzmlb1WDsdQXcBH1x4S2xw&sig2=MVTEo65GB8_RmRl3Ci6dQ&bvm=bv.63934634,d.bGQ
- Az EULEX nélkül is boldogulhat Koszovó. MTI hírforrás, HVG, 2014.január 8. http://hvg.hu/vilag/20140108_Az_EULEX_nelkul_is_boldogulhat_Koszovo
- Brahimi-jelentés. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/55/305
- British troops support Mali training mission. News story, GOV.UK, 27 March 2013. <https://www.gov.uk/government/news/british-troops-support-mali-training-mission>
- Council Joint Action 2008/124/CFSP of 4 February 2008 on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX Kosovo. http://www.eulex-kosovo.eu/en/info/docs/JointActionEULEX_EN.pdf
- Establishing stability in Afghanistan. GOV.UK. <https://www.gov.uk/government/policies/establishing-stability-in-afghanistan>
- EU Training Misiion in Mali. European External Action, Common Security and Defence Policy, April 2014. http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eutm-mali/pdf/factsheet_eutm_mali_en.pdf
- EULEX Kosovo hivatalos honlapja. <http://www.eulex-kosovo.eu/en/front/>
- EULEX Kosovo. European External Action, Common Security and Defence Policy, February 2014. http://www.eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eulex-kosovo/pdf/factsheet_eulex_kosovo_en.pdf
- European Union External Action: About CSDP -- Overview. http://eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/index_en.htm
- European Union External Action: About CSDP- The Petersberg Tasks. http://eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/petersberg/index_en.htm
- International Security Assistance Force Afghanistan. About ISAF. <http://www.isaf.nato.int/mission.html>

- ISAF. British Army. <https://www.army.mod.uk/operations-deployments/22812.aspx>
- Kosovo Force Key Facts and Figures. 1 October 2013. http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_10/20131003_131001-KFOR-placemat.pdf
- Kosovo Force. Key Facts and Figures. http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_12/131201-kfor-placemat-final.pdf
- Kosovo Force. Key Facts and Figures. http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_12/131201-kfor-placemat-final.pdf
- Looking Back/Moving Forward. 60 Years of United Nations Peacekeeping. Unis Vienna. <http://www.unis.unvienna.org/unis/en/60yearsPK/index.html>
- Mandates and the legal basis for peacekeeping. United Nations Peacekeeping. <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/pkmandates.shtml>
- Mandates and the legal basis for peacekeeping. United Nations Peacekeeping. <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/pkmandates.shtml>
- MONUSCO Background. <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/monusco/background.shtml>
- NATO Mission in Kosovo (KFOR). Allied Command Operations, Vigilia Pretium Libertatis. <http://www.aco.nato.int/page1368440.aspx>
- NATO operations and missions. Current operations and missions. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52060.htm
- NATO operations and missions. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52060.htm
- NATO's role in Kosovo, North Atlantic Treaty Organization. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm
- Operation Active Endeavour. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_7932.htm
- Operation Ocean Shield. Maritime Command. <http://www.mc.nato.int/ops/Pages/OOS.aspx>
- Operations in Afghanistan. British fatalities. GOV.UK. <https://www.gov.uk/government/fields-of-operation/afghanistan>
- Peacekeeping Fact Sheet. United Nations Peacekeeping. <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/factsheet.shtml>
- Petersberg Declaration. Western European Union Council of Ministers, Bonn, 19 June 1992. <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf>
- Promoting security and stability: NATO operations. GOV.UK. <https://www.gov.uk/government/priority/promoting-security-and-stability-nato-operations--3>
- Review of the Balance of Competences between the United Kingdom and the European Union Foreign Policy. HM Government, July 2013. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/227437/2901086_Foreign_Policy_acc.pdf
- Strengthening Peacekeeping. UN peacekeeping. Enhancing American Interests. <http://www.betterworldcampaign.org/un-peacekeeping/strengthening-peacekeeping/>
- The British Army in Cyprus. <http://www.army.mod.uk/operations-deployments/22728.aspx>
- The evolution of NATO's role in Kosovo. NATO's role in Kosovo, North Atlantic Treaty Organization. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm
- The North Atlantic Treaty. 4 April 1949, Washington D.C. http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm

- Troop and police contributors. Data Dashboard. <http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/contributors.shtml>
- UK commits more troops to Balkans peacekeeping mission. GOV.UK, 27 March 2012. <https://www.gov.uk/government/news/uk-commits-more-troops-to-balkans-peacekeeping-mission>
- UK forces: Operations in Afghanistan. Guidance. <https://www.gov.uk/uk-forces-operations-in-afghanistan#british-fatalities>
- UK provides airlift support to UN Mission in South Sudan. Reliefweb, 30 Jan 2014. <http://reliefweb.int/report/south-sudan/uk-provides-airlift-support-un-mission-south-sudan>
- United Nations Security Council Resolution 1244 (1999). <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>
- United Nations Security Council Resolution 1244 (1999). <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement>
- United Nations Security Council Resolution 1386 (2001). http://www.isaf.nato.int/images/stories/File/official-texts/resolution_1386.pdf
- United Nations Security Council Resolution 1575 (2004). <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/619/22/PDF/N0461922.pdf?OpenElement>
- United Nations Security Council Resolution 1925 (2010). http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1925%282010%29
- United Nations Security Council Resolution 1996 (2011). https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1996%282011%29
- United Nations Security Council Resolution 2132 (2013). https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2132%282013%29
- What is peacekeeping? United Nations Peacekeeping helps countries torn by conflict create conditions for lasting peace. <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peacekeeping.shtml>
- What is peacekeeping?United Nations Peacekeeping helps countries torn by conflict create conditions for lasting peace. <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peacekeeping.shtml>
- What is peacekeeping?United Nations Peacekeeping helps countries torn by conflict create conditions for lasting peace. <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peacekeeping.shtml>

